A történeti földrajz megújítója

Dr. Frisnyák Sándor munkássága

Tanulmányok, interjúk, dokumentumok

Tudomány- és Oktatástörténeti Tanulmányok
Szerkeszti: Dr. Kókai Sándor

3

A történeti földrajz megújítója

Dr. Frisnyák Sándor munkássága

Tanulmányok, interjúk, dokumentumok

Szerkesztette
Dr. Gál András – Dr. Hanusz Árpád

Szerencs-Nyíregyháza, 2010

Kiadó: a Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézete és
a szerencsi Bocskai István Gimnázium

Felelős kiadó:

Dr. Hanusz Árpád intézetigazgató egyetemi tanár
Dr. Gál András PhD, c. főiskolai docens, gimnáziumi főigazgató

Műszaki szerkesztő: **Mikó Tamás**

A kötetben közölt fotókat készítette: Boros László, Dobány Zoltán, Frisnyák Sándor, Gál András, Hapák József fotóművész (Debrecen), Mánfai György fotóművész (Pécs) és Vitányi Béla

ISBN 978-963-9909-72-4

Készítette: Kapitális Nyomdaipari és Kereskedelmi Kft
Felelős vezető: Kapusi József ügyvezető igazgató
Debrecen, 2010

Szubjektív köszöntés dr. Frisnyák Sándor professzor 70. születésnapján

Dr. Marosi Sándor

Tisztelt Ünnepi Konferencia! Hölgyeim és Uraim!

Immáron évtizedek óta igen megtisztelő feladatom, kedves kötelességem a földrajztudomány és felsőoktatás eme kiváló műhelyében, alkotó közösségében jelen lenni, megszólalni, kellemes szakmai élményekkel gazdagodni, kollegális, baráti érzelmekkel feltöltődni, hagyományos kapcsolatokat ápolni-erősíteni. Mindez természetesen elsősorban *Frisnyák Sándorhoz* kötődik, s nyilvánvalóan e műhelyen messze túlnyúlik, más intézményeket, testületeket, rendezvényeket, alkalmakat, megnyilvánulásokat, közös tevékenységeket is érint, e jeles napon pedig említésre-emlékezésre késztet.

Ezért is *„szubjektív köszöntés”*-nek minősítem mondandómat, meg azért is, mert programunk szerint az ünnepelt eddigi életútját, sokrétű, gazdag, eredményes munkásságát kedves munkatársa, Kókai Sándor foglalja össze ennek a tiszteletkötetnek bevezetőjében, amely mai konferenciánk előadásait tartalmazza. 10 évvel ezelőtt, a 60. születésnapjára megjelent tiszteletkötetben munkatársa, Boros László méltatta életútját, én pedig tanulmánnyal jelentkeztem, most viszont – mint jeleztem – személyes kapcsolataimra, fél évszázados emlékeimre szorítkozom, főleg a Frisnyák Sándor tevékenységét is tükröző Magyar Földrajzi Társaság, a Magyar Tudományos Akadémia szervezeteiben, testületeiben, a Tudományos Minősítő Bizottságban végzett együttműködéseinkre, tudományos rendezvények és tudományszervezői tevékenységek sokaságára, amelyek elválaszthatatlanok Frisnyák Sándor közérdekű földrajzi munkásságától.

Mindenekelőtt a szakterületünket legjobban lefedő, reprezentáló testületben Frisnyák Sándor által szerzett érdemekről:

A 132 éve jeles elődeink által alapított, nemzetközi tekintetben is az elsők között megszületett nemzeti földrajztudományi egyesület, a *Magyar Földrajzi Társaság* hosszú története során méltán vívott ki itthon és külföldön is tiszteletet, megbecsülést. Alapítói már első alapszabályában fő célként fogalmazták meg: „A földrajzi ismeretek terjesztése által a földrajzi tudomány iránt érdekeltséget gerjeszteni és különösen hazánk földrajzi viszonyainak kutatását és ismertetését előmozdítani”. „A társulat működése a földrajzi tudomány összes ágaira terjed ki.”

Eme alapvető és a későbbiekben persze bővülő célok, korszerű, mindenkor aktuális irányzatok, feladatok sikeres megvalósításának, szakterületünk fejlődésének motorjai-biztosítói a nagyszámú tagsága és legkiválóbb, elkötelezett társasági vezetőink, *jeles geográfusaink voltak,* akiket folyamatosan „kitermelt” a szakma. Közismerten és elismerten kétségkívül közéjük tartozik az utóbbi évtizedekben elévülhetetlen érdemeket szerzett *Frisnyák Sándor* professzor, jelenleg az MFT alelnöke.

Még be sem fejezte felsőfokú tanulmányait, amikor a második világháborút követően – néhány évi kényszerű szünetelés után – újjáalakult Társaságnak 1954-ben, húsz éves korában tagja lett. Majd hamarosan mályi általános iskolai tanárként, a neves Peja Győző, diósgyőri gimnáziumi igazgató, egyúttal kitűnő geomorfológus kutató munkatársaként elsők közt szerveztek regionális társasági osztályt, az *MFT Miskolci Osztályát* 1957-ben.

Alapításától Frisnyák Sándor az elnök Peja mellett, az Osztály titkára 1963-ig (egyidejűleg a TIT Borsod megyei szervezetének is szaktitkára, ill. megyei titkárhelyettese). 1963-1966 között – kitérőként ugyan – a szegedi Tanárképző Főiskola földrajzi tanszékén adjunktusként dolgozik Frisnyák, ám 1966-1968 között miskolci gimnáziumi tanárként ismét a Társaság Miskolci Osztályának titkára, sőt ezt a feladatkört 1970-ig betöltötte, miközben 1968-tól a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola Földrajz Tanszékére nevezték ki *tanszékvezetőnek,* ahol 1971-től docensi, 1977-től főiskolai tanári beosztásban működött, 1998-ban pedig egyetemi tanárrá nevezték ki, miután 1997-ben a Pécsi Tudományegyetemen habilitált. (Ötször három éven át, 1972-től 1987-ig a főiskola főigazgató-helyettesi feladatkörét is ellátta).

Még 1958-ban Peja Győzővel elindították a *Borsodi Földrajzi Évkönyv* c. sorozatot, s ugyancsak a Földrajzi Társaság Miskolci Osztálya keretében 1958-tól megszervezték és rendszeresítették a *Miskolci (később Borsodi) Földrajzi Hetek* c. szakmai rendezvénysorozatot, amelynek Frisnyák Sándor állandó előadója is volt.

Nyíregyházi tanszékvezetőként 1968-tól 1971-ig még a Társaság Miskolci Osztályához kapcsolódva rendezett előadásokat, konferenciákat Nyíregyházán, 1971-től pedig ezt már az *MFT Tiszántúli Osztályához* kapcsolódva tette.

Aktivitását, földrajzi tudományos, közéleti szellemiségét, elkötelezettségét mi sem jelzi jobban, minthogy 1975-ben megalakult az MFT új regionális szervezete, a *Nyírségi Osztály* Frisnyák Sándor elnökletével és Boros László titkári feladatvállalásával, s ez mindmáig példamutatóan, igen *sikeres rendezvények és publikációk* révén, látványos eredmények sokaságával gazdagítja Társaságunkat, egész tudományunkat, közművelődésünket, országhatárainkon is jócskán túllépve és hatva.

Már 1975-ben az új Nyírségi Osztály Faluföldrajzi konferenciát, majd „Az általános iskolai földrajztanárképzés eredményei és továbbfejlesztésének kérdései" c. oktatásmódszertani konferenciát rendez. 1978-ban pedig a jeles, nagyrabecsült földrajzpedagógus, szakmódszertanos, tankönyvíró, földrajztanárok generációit nevelő-szárnyrabocsájtó, egyszemélyben tudományos fokozatot is szerzett tudós geográfus Udvarhelyi Károly 75. születésnapja tiszteletére „A magyar földrajzpedagógia eredményei és feladatai" c. konferenciát rendezték meg, amellyel a tanítvány Frisnyák a Mester példás iskolateremtő tevékenységének is adózott. S ugyan így adóztak nyíregyházi tanszékvezető utódja, Hanusz Árpád és munkatársaik közreműködésével 2003-ban Udvarhelyi születésének 100. évfordulóján Mátészalkán, tudományos konferencia szervezésével és emléktábla avatásával. Egerben az Udvarhelyi által alapított, a ma Pozder Péter vezette főiskolai Földrajz Tanszéken pedig Udvarhelyi tanterem-avatással.

Nemzetközi presztízst is jelzett, hogy 1981-ben Nyíregyházán tartotta ülését a Nemzetközi Földrajzi Unió Iparföldrajzi Komissziója, helyi szereplők közreműködésével. 1987-ben a bilaterális nemzetközi tanácskozás-sorozat keretében Nyíregyházán került sor a Brit-Magyar Földrajzi Szemináriumra, amelyen Frisnyák is előadást tartott.

Az MFT Nyírségi Osztálya, Frisnyák Sándor és munkatársai példás kezdeményezésének és szervezésének jele és eredménye a negyed százada, 1978-tól az évente több napon át rendszeresen megtartott *Nyírségi Földrajzi Napok* c. tudományos tanácskozássorozat.

Frisnyák Sándor gyakori szereplője, előadója, több alkalommal munkatársaival rendezője-szervezője-házigazdája a Magyar Földrajzi Társaság országos nagyrendezvényeinek, többek közt *vándorgyűléseinek* is (1984 – Nyíregyháza, előadás és „házigazda" szerep; 1990 – részbeni házigazda szerep; 1995 – Sárospatak, előadás; 2000 – Veszprém, előadás; 2003 – Nyíregyháza, a már Hanusz Árpád vezette tanszék házigazdaelőadói-szakvezetői szerepe, Kárpátalján is). Társaságunk nevében Frisnyák avatott emléktáblát Tállyán neves elődünk, Hézser Aurél tiszteletére 1993-ban; emléktáblát állíttatott és plakettet készíttetett – saját költségén – Peja Győző tiszteletére Diósgyőrött a gimnáziumban (ahol Peja igazgatóként működött) 2001-ben. 2003-ban pedig a Tanszék emléktáblát állíttatott az az évben elhunyt Pécsi Márton törteli lakóházán és Kókai Sándor szerkesztésében emlékkötetet adott ki tiszteletére.

Frisnyák Sándor és munkatársai közérdekű és a hazai geográfus, sőt számos rokontudományt képviselő szakköröket mozgósító szervezői-rendezői tevékenysége az 1996-os millecentenáriumi megemlékezés-sorozattól rendszeresített, évente több napon át tartó, *történeti földrajzi témakörű nemzetközi konferencia-sorozat* a Kárpát-medence egészéről, majd egy-egy régiójáról.

Ezeket több intézmény, szervezet támogatta. Közülük állandóan a sajátos státusú, regionális feladatkörű MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testülete, amelynek igen aktív, érdemdús tagja Frisnyák Sándor. Több szponzor, maga a Tanárképző Főiskola is rendszeresen támogatta e számos tudományterület évente több tucatnyi jeles képviselőinek előadásaival gazdagított, 3 napos konferencia megrendezését. A siker a Tanszék és a Nyírségi Osztály munkáját dicsérte. Nekem pedig rendre megtisztelő feladatom volt a „Megnyitó", üdvözlés, gyakran méltatás.

A honfoglalás 1100. évében gyökerező, hagyományteremtő, átfogó témakört felölelő történeti földrajzi konferenciát követően a Kárpát-medence egy-egy régiója volt a téma: 1998-ban a Felvidék, 1999-ben a Kárpátalja, 2000-ben az Alföld ill. Erdély, 2001-ben a Nyírség és a Felső-Tisza-vidék, 2002-ben a Dunántúl és a Kisalföld. S az itt említett „méltatás" szó sajátos hangsúlyt érdemel általánosabb értelemben is, éppen a mai méltatás alkalmával.

Pl. az 1998. évi, „A Felvidék történeti földrajza” c. tudományos konferencia „Megnyitó”-jából idézhetem saját soraimat:”...Földrajzi Társaságunk utóbbi két évben méltán tiszteleti tagjává választott és Lóczy éremmel kitüntetett nyírségi osztályelnöke, Frisnyák Sándor házigazdánk és csapata a hazai földrajzi közvélemény szerint rendkívül tiszteletreméltóan nem csupán múltunk megbecsülésében jár élen, hanem kivételesen figyelmes jelenünk és kortársaink tevékenységének elismerésében-elismertetésében is. Nem csupán műhelyük érdemes tagjainak kerek évfordulós, neves jubileumi alkalmait tartják számon és méltatják érdemeiket – legutóbb itteni osztálytitkárunk, Boros László főiskolai tanár tevékenységét 60. születésnapja alkalmából, a ma kézhez kapott kötetben pedig Kormány Gyula főiskolai tanár 65. születésnapjára írt méltatást és tanszéki tanulmánygyűjteményt olvashattuk örömmel – hanem eme tisztelgéseiket-megbecsüléseiket „házon kívülre”, egész szakterületünkre is kiterjesztik.

Ezt tették gyakran és teszik – részben általam – most is. Midőn 15 esztendővel ezelőtt itt köszönthettem-köszönthettük Pécsi Márton akadémikust 60. születésnapja alkalmából, most arra kértek, hogy az idén 75 éves, érdemdús Pécsi Mártont... köszöntsük”. S folytathatom a 2000. évi, „Az Alföld történeti földrajza” c. konferencia „Megnyitó”-jából idézhető szövegemmel, amely szerint (1999-ben) a „Kárpátalja történeti földrajza” c. kötetben engem köszönthetett Schweitzer Ferenc barátom, igazgató révén 70. születésnapom alkalmából. A mai alkalommal viszont...a 60 éves Tóth József professzort... köszöntik- köszönthetik általam. Miközben hangsúlyozom, hogy példamutató Frisnyáknak és munkatársainak eleink és érdemes kortársaink szakmai tevékenységét szóbeli és írásbeli formában meg- és elismertető, annak publicitást biztosító megnyilvánulásai, külön öröm, hogy ezeket megemlékezések, alkalmi tiszteletadások, kötetek sora jelzi. Van azonban irányában is megnyilvánuló őszinte tiszteletadásunk, amit pl. a 2000. évi alföldi konferenciánkon elhangzott „Megnyitó”-mból idézhetek:

„S most szólhatok második ünnepi gondolatomról-tisztelgésünkről, ami főszervezőnket-házigazdánkat érinti-illeti: Frisnyák Sándor barátunk sok évtizede megbecsült társasági osztályelnök és immáron nem csupán főiskolai tanszékvezető itt, hanem 1997-től habilitált egyetemi tanár, sőt – azt hiszem az egész magyar földrajztudomány jeles képviselőjeként – az ez év február 10-én a Tudományos Akadémia nagytermében igen sikeresen megvédett értekezése alapján az *MTA doktora* is. Ehhez a méltán megérdemelt tudományos fokozathoz valamennyiünk nevében itt és most is szívből gratulálunk. Személyesen külön öröm számomra, hogy a kivételes érdeklődéssel kísért védésen én elnökölhettem – majd referálhattam a védés lefolyását az MTA Földtudományok Osztály döntéshozó testületi ülésén –, a bíráló bizottságban pedig a jeles geográfus és rokontudományi professzorok sorában három nagy egyetemünk rektorai vettek aktívan részt, sőt a színvonalas vitában Akadémiánk elnöke is igen elismerően értékelte Frisnyák professzor tudományos tevékenységét.

Ismételten szívből gratulálunk ehhez a tudományos teljesítményhez, s kívánunk még további nagyon sok sikert, hosszú ideig tartó alkotó-oktató-szakírói tevékenységet. Ám kívánjuk Frisnyák professzornak és jeles munkatársainak annak az odaadó, közérdekű, eredményes szervező-koordináló munkásságnak folytatását is, amelynek megnyilvánulásaként ismét több mint félszáz előadásra még több előadót sikerült megnyerniük és ide vonzaniuk eme konferencia szolgálatára, tudományterületünk gazdagítására."

A Nyíregyházi Főiskola Földrajz Tanszéke hagyományos tudományos nagyrendezvényei keretében, jeles földrajzi és tematikailag, szakterületileg széles skálán dolgozó rokontudományi szakemberek hosszú sorát rendszeresen konferencia-előadókként, akár résztvevőként nem ritkán napokra is együvé toborzó szervező munkája eredményeként 2001-től új *regionális tudományos program,* rendezvénysorozat kezdődött, a *szervező Bocskai István Gimnázium* ügybuzgó, elhivatott *geográfus* igazgatója, Gál András és földrajztanár társa, a főiskolán is jeles oktató Vitányi Béla társrendezői szerepvállalásával. A „Szerencs és környéke természeti és történeti földrajza" című konferenciát 2003-ban a „Szerencs és a Zempléni-hegység" című két napos konferencia követte, amelynek anyaga tanulmánykötetekben megjelent. S nem meglepő, hogy a gimnáziumban 2001-ben az érdemdús geográfus professzorról, Frisnyák Sándorról elnevezett tantermet avattunk. (2003-ban Tóth József tantermet.)

Frisnyáknak eléggé nem méltányolható érdeme, szakmai és szervezői képességeinek, készségeinek, szakszerkesztői kvalitásának gyakran megnyilvánuló bizonyítéka, hogy érdemdús, tudományos fokozatokat is szerzett munkatársaival alkotó együttműködésben, rendre nem csupán országos, sőt nemzetközi jelentőségű konferenciákat, tanácskozások sorát rendezik, oda csábítva jeles szakemberek hosszú sorát, hanem ezek anyaga közzétételét, publikálásának szervezeti és financiális feltételeit is biztosítani tudják. Tudományos *kiadványok hosszú sora* tanúsítja ezt, s a Magyar Földrajzi Társaság tekintélyét is fokozza, hogy rendezvényeik, publikációik részeseként-gazdájaként a Társaság is szerepel, vagyis céljaink, feladataink megoldását segítik-fokozzák.

A továbbiakban Frisnyák Sándornak – az MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testülete jeles tagjaként végzett és már említett tevékenységén kívül – a *Magyar Tudományos Akadémia* országos szakmai irányító, koordináló testületeiben végzett, számomra is tiszteletet parancsoló aktív feladatvállalásairól teszek említést.

Évtizedeken át meghatározó, konstruktív tagja az MTA Földtudományok Osztálya Földrajzi Tudományos Bizottságának. Gyakran fontos szakmai problémák, vitakérdések előadója, véleményezője, megoldásuk elősegítője. E feladatkört az utóbbi években a Természet-, ill. a Társadalomföldrajzi Tudományos Bizottságok szétválása óta az utóbbiakban látja el. Hasonlóan köszönetet kiváltó emlékeim-tapasztalataim vannak – mint közel két évtizeden át bizottsági elnöknek – a *Tudományos Minősítő Bizottság,* majd az *MTA Doktori*

Tanácsa Földrajzi- Meteorológiai Szakbizottságban végzett közös tevékenységünkről. Mindig szakavatott, korrekt, felelősségteljes megnyilatkozásai, véleményalkotásai voltak szóban és írásban is.

Az említett személyes emlékeim alapján, meg a szakterület általános értékítéletét is ismerve az ünnepeltről egy ilyen „szubjektív köszöntőben" a munkahelyi-baráti köszöntés kiegészítéseként, főként, mint az MFT és az MTA egyik képviselője örömmel nyugtázhatom: Mi sem természetesebb, hogy Frisnyák Sándor tudományos, felsőoktatói, s tudományszervezői,- irányítói, szerkesztői, szakmai közéleti tevékenységének különböző fórumokon méltán *kiérdemelt és elismerést jelző megnyilvánulásai* is vannak. Ezek sorában a Magyar Földrajzi Társaság is több alkalommal és formában fejezte ki megbecsülését, amelynek céljai-feladatai elérését-megoldását Frisnyák Sándor nagymértékben, hosszú időn át és maradandóan szolgálta-elősegítette. Ezek az elismerések tételesen a következők: 1970: a Társaság Választmányának tagja; 1977: a Társaság elismerő oklevelével való kitüntetése; 1981-től a Földrajzi Közlemények szerkesztőbizottságának tagja; 1996: a Társaság tiszteleti tagjává választása; 1997: Lóczy Lajos Emlékéremmel való kitüntetése; 2001: a Társaság alelnökévé választása.

Eddigi érdemei, tevékenysége alapján a Társaság tagsága és vezetősége, az Akadémia, az egész geográfus társadalom biztos lehet abban, hogy Frisnyák professzor – remélhetőleg még hosszú időn át jó erőben és egészségben – változatlan odaadással és lelkesedéssel szolgálja-segíti a geográfia céljainak megvalósítását.

Ezt valamennyien szívből reméljük és kívánjuk![1]

[1] Első megjelenés helye: Hanusz Árpád (szerk.): Földrajzi környezet-történeti folyamatok. Tiszteletkötet Dr. Frisnyák Sándor 70. születésnapja tiszteletére. Nyíregyháza, 2004. pp. 5-10.

Fél évtizede ezt írtam:
Levél-féle Frisnyák Sándor úrhoz (mivel 70 éves lett)

Dr. Tóth József

Legszívesebben átformálnám Ady Endre Móricz Zsigmondhoz írt episztolájának első sorait:

Rózsafa-vonóként lágy zöngésű húrhoz
Súrlódjék e levél Frisnyák Sándor úrhoz…,

de ezzel számos bűnt és etikai vétséget is elkövetnék, így úgy teszem, hogy nem teszem. Elsősorban a racionális mértéktartás jegyében nem, mely könyörtelenül figyelmeztet: a Móricz Zsigmond – Frisnyák Sándor párosnál ugyan kisebb, de az Ady Endre – Tóth József párhuzamnál ormótlanul nagy ön- és közértékelési hibát követnék el.

Már ebből a suta bevezető gondolatsorból is látszik, hogy szeretem Frisnyák Sándort, így az értékelésem – melyre közös barátunk, Boros László olyan kedves levélben kért fel –, szükségképpen szubjektív lesz. Egyenes következményeként annak a négy évtizedes ismeretségnek, kölcsönösnek vélt szimpátiának, majd barátságnak, melyet a hosszú idő alatt soha nem zavart meg félreértés vagy más, de amelyet folyamatosan erősített a korrektség, a segítőkészség, az egymás sikerei felett érzett öröm. Nem jártunk egymáshoz (bár előfordult az is), találkozásaink nem sűrűek és rendszeresek, de mindig úgy tudjuk folytatni a témát, mintha éppen most hagytuk volna abba a polémiát felette…

Azzal hízelgek magamnak, hogy van köztünk hasonlóság és ennek néhány eleme lényegi.

Nem vagyok grafomán, ma is minden írásom gyötrelem terméke. Különösen az ilyen műfajhoz tartozók, mint amilyenre most Boros László levele kapacitált. Elolvastam ismét, hogy mit írt az Észak- és Kelet-Magyarországi Földrajzi Évkönyv 1994-ben megjelent első számában, Frisnyák Sándor 60. születésnapja alkalmából. Értékelésével egészében véve is egyetértek, és mivel néhány mondatával különösen, azokat idézem is: ”Sikeres pályafutását a szakmai felkészültségén kívül emberi habitusa is befolyásolta. Humanizmusát és mentalitásának olyan elemeit, mint pl. a munkaszeretet, a kötelességtudás, az önfegyelem, az emberi tisztesség, a mélységes tolerancia, alkalmazkodóképesség stb. a szüleitől kapta. Lelki alkatára a kiegyensúlyozottság és kiszámítóság jellemző: nem vált modellkövető, magatartásformákat másoló emberré, nem adta fel egyéniségét. Előrehaladását, a szakmai elismerést kifejező tudományos közéleti megbízásait, kitüntetéseit stb. a tanári-tudományos munkásságának olyan hozadékainak tekinti, amelyek elsősorban köteleznek, nagy követelmények teljesítésére sarkallnak.”

Számomra Frisnyák Sándor nagyon sok szempontból anakronisztikus ember. Olyan tulajdonságokkal rendelkezik, sőt fogadtat el kooperatív kapcsolataiban, melyeket korunk uralkodó szellemi és morális irányzatai háttérbe szorítottak, alkalmazásukat hátrányos pozícióval büntetik. Ilyennek vélem Frisnyák Sándor szerénységét, mely egy óriási teljesítménnyel a háta mögötti ember részéről egy melldöngetőktől nyüzsgő társadalomban akár önveszélyes is lehetne, ha nem váltana ki a kezdő nagyképűek, az emberi alapértékekre még éppen érzékenyek csoportján egyfajta önértékelési kényszert, esetleg szégyenkezést.

A megbízhatóságot tartom második helyen kiemelendőnek Frisnyák Sándor számos előnyös tulajdonsága közül. Ez sem divatos mostanában, amikor sokan sok energiát fordítanak annak bizonyítására, hogy mit miért tudnak teljesíteni az ígéretükből, ahelyett, hogy megfelelnének vállalásaiknak. Frisnyák Sándor sokat vállal és gyakorlatilag mindent teljesít, legyen az szerkesztés, tanulmányírás, vizsgáztatás, vagy bármely más kooperatív tevékenység.

Aki tartósan megbízható, joggal nevezhető hűségesnek. Egy olyan világban, ahol a megbízhatóság is ritka, a hűség csak fehér holló lehet, segédideológiákkal bizonyítottan is elavult kategória. Frisnyák Sándor értékekkel és emberekkel fennálló viszonylatrendszerében egyaránt felfedezhetjük ezt az anakronisztikus értéket.

Kategorikus kijelentésekre, csoportérdekek favorizálására, konok pártoskodásra szakosodott társadalmunkban különös értéknek tekinthető Frisnyák Sándor konszenzusra törekvése, a különböző vélemény-eltérések közötti béke, a közös nevező keresése. Ez a tulajdonsága teszi képessé országos rendezvények eredményes szervezésére, teszi őt elfogadhatóvá, sőt elismertté valamennyiünk számára.

Boros László levelében ez szerepel: „Ahogy Te látod Sanyit, arról írj – egy tudós szemével.” Eltekintve most attól, hogy van-e nekem „tudós-szemem”, nem tudok (és akarok) tudományos értékelést adni – azt a szakmai közvélemény már megadta és azzal csak egyetérteni tudok. Mint résztvevő, tanú, tettestárs, lektor, bizottsági tag, szerkesztő igazolhatom örökbecsű könyveit, kisdoktoriját, kandidátusi védését, nagydoktoriját, habilitációját, tudományszervező teljesítményeit – de ezt rajtam kívül többen is megtehetjük és megtesszük. Igazoljuk eredményes oktatómunkáját, tudunk arról a rengeteg diplomásról, akik az általa vezetett tanszékről kerültek ki.

Néhány szót erről a tanszékről. Már abban az időszakban is, amikor az egyetemiek bizonyos fölénnyel kezelték a főiskolaiakat, általános volt a vélemény, hogy a nyíregyházi tanszék a legjobb főiskolai tanszék, sőt önkritikusabb egyetemiek tovább is mentek… A tanszék szelleme, markáns tudományos profilja az első megjelenése annak az iskolateremtő tevékenységnek, mely joggal köthető Frisnyák Sándor nevéhez. (hányszor írjuk le az iskolateremtő minősítést sokkal-sokkal kevesebb-kisebb mögöttes tartalommal!) Örülök azoknak az elismeréseknek, melyeket Frisnyák Sándor tudományos, oktatói sikereiért, közéleti szerepvállalásaiért kapott. Nem hajszolta a sikert, az elismeréseket legendás szerénységével inkább csak eltűrte. A közéleti szerepek is úgy találtak rá, mint hiteles emberre.

Ha életrajzot írnék Frisnyák Sándorról, az kicsit magamról is szólna, plutarchosi párhuzamos életrajz lenne. Csak a legfontosabb azonosságokat felsorolva: mindketten elsőgenerációs értelmiségiek vagyunk, mindketten iparos-családból származunk (Sanyi édesapja cipőfelsőrész-készítő, az enyém cipész), mindkettőnk talentuma suszterszék-jellegű (három lábon áll, mind az oktatásra, mind a kutatásra, mind pedig a vezetésre kiterjed), mindkettőnknek több munkahelyünk volt, mindkettőnket „megtalált" a vezetési feladatkör, mindketten szerepet játszunk az ismeretterjesztésben (TIT-tisztségek), mindketten alkotó módon közreműködünk a Magyar Földrajzi Társaság munkájában, mindketten konferenciaszervezők és könyvkiadók vagyunk.

Sanyi mindenben jobb egy kicsit. Azzal vigasztalom magam, hogy – bár konokul Jóska bátyámnak hív – hamarabb kezdte…

És még egy egybeesés: mind ez ideig csak rólunk van elnevezve egy-egy tanterem a szerencsi gimnáziumban…

Sokat köszönhetek és köszönök Frisnyák Sándornak. Szeretném ezt a további kerek évfordulókon is kifejezni.

Úgy legyen.

———— • ————

Eljött az alkalom, az újabb kerek évforduló. Frisnyák Sándor töretlen lendülettel és egészségben végzi tovább a munkáját, melynek nyomán újabb és újabb nívós publikációk születnek.

Kapcsolatunk a régi. A fél évtized úgy telt el, hogy tettük a dolgunkat. A változás legfeljebb annyi, hogy a szerencsi gimnáziumban már nem csak kettőnkről van tanterem elnevezve…

Sanyi őrzi a velem szemben nem csupán a korévekben megtestesülő előnyét. Igyekszem utána, várva a legközelebbi alkalmat, amikor ismét köszönthetem.*

* Első közlés: Boros László – Viga Gyula szerk.: Frisnyák Sándor munkássága. Herman Ottó Múzeum. Miskolc, 2004. pp. 18-21.

Dr. Frisnyák Sándor professzor úr köszöntése[1]

Dr. Filep Antal

Tisztelt Konferencia!

Engedjék meg, hogy mielőtt az érdemi feladatainkhoz hozzálátnánk, néhány percre igénybe vegyem türelmüket!

Kedves kötelességem, hogy mint kortárs és hajdan – véletlenül – egy egyetemi képzési csoport tagja, Egyesületünk és régiónk nevében, de nem utolsósorban a geográfiával foglalkozó társtudományok, az etnográfusok és a historikusok nevében ragaszkodó szeretettel, a csodálat tiszteletével köszöntsem Frisnyák professzor urat, a történeti geográfia újjáteremtőjét, a Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagját, Egyesületünk alapító tagját, alelnökét, aki annyit tett Észak- és Kelet-Magyarország tudományos alapkérdéseinek tisztázásáért, aki nemzetközi fórumokon oly sokszor becsületet szerzett mind hazánknak, mind régiónknak. A 70. születésnap tiszteletet parancsol. Elgondolkodtat.

Az 1934. május 14. és a mai nap közé, Szikszó és Nyíregyháza közé feszülő ív emberi és tudósi alkotó munka értékein alapszik.

Frisnyák Sándor professzor úr igazi missziót teljesített, amikor Abaúj-Zemplén és Borsod, Szabolcs-Szatmár-Bereg geográfus kutatásait élethosszíglan vállalta. Pályakezdése idején a Magyar Földrajzi Társaság és a hazai geográfia éppen a legtisztesebb eredményei miatt szinte csak visszatérhetett „száműzetéséből". Frisnyák Sándor nagyban hozzájárult ahhoz, hogy nem csak megerősödött, hanem, újjá is született ez a fontos nemzeti tudományunk, egyetemes stúdiumunk. Neki köszönhetjük, hogy régiónk történeti és jelenkori geográfiája új sorozatokban tárulhat fel előttünk.

Különösen fontos, hogy ez az újjászületés – professzor úrnak köszönhetően – a történeti földrajz Kárpát-medencei, magyarországi, regionális, valamint kistáji keretek közötti újjáteremtését, tudásunk új alapokra helyezését jelentette. Mondhatni szaktudományában Frisnyák Sándor a szó Bolyaitól származtatható eredeti értelmében szemléletével, módszerével, kutatásaival a semmiből teremtett új világot. Alkotásai példát adnak a testvér diszciplináknak, alapot kínálnak társadalom-, gazdaság-, művelődésszervezésünk időszerű reformjainak megalapozásához, jövőnk biztos, európai távlatú kikovácsolásához.

Frisnyák professzor úr nemcsak ötletes tanulmányaival, pótolhatatlan kézikönyveivel alkotott maradandót, nem csak legendás munkabírásáért érdemel elismerést. Emberi tisztességét, tudósi nagyságát pusztán iskolateremtő

[1] Elhangzott 2004. június 24-én Sárospatakon, a „Zemplén népessége" c. konferencián

tevékenysége is magasan az ezredforduló korának szintje fölé emeli. Nyíregyházi tanszékét, munkatársai gárdáját a legjobb értelemben vett műhellyé, szigetté kovácsolta. Ennél nagyobb értéket tudós nem alkothat! Alkotása időállóságát bizonyítja, hogy iskolája töretlenül folytatja a megkezdet utat. Tanszékvezetői visszalépését, ha tudomásul is kellett vennünk, nem vehettük észre.

Nem lehet kellően nagyra értékelni, hogy tudományszervezőként a nagyon széttagolt geográfiai műhelyek és nagyon elkülönült társtudományok számára tervszerűen, átgondoltan, rendszeresen teremtett közös fórumokat, kiadási lehetőségeket.

A sárospataki ünnepi alkalomban a Zemplén, Abaúj és Borsod ügyében tudományos alkotásaiért való köszönetnyilvánítás mellett még egy fontos mozzanatot ki kell emelnem. Frisnyák Sándor professzor úr életútja a magyar értelmiség legveretesebb történeti sajátságait idézi. Igazi tudós egyéniségeink napi munka- és közfeladataik 100%-os teljesítése mellett – bárhol, bármilyen helyen tevékenykednek – vidéki magányukban is vállalták az európai távlatú és világszínvonalú tudományos kutatómunka többletterhét. A mályi általános iskolát, a TIT miskolci irodáját ugyanúgy Európához kötötte, mint nyíregyházi katedráját. Honi gyökerezettségének egyetemes távlatú munkájának köszönhető, hogy annyi nemzetközi elismerést szerzett hazánknak.

Patak, Sátoraljaújhely scholái szomszédságában nem lehet nem gondolni Frisnyák Sándor professzor úr révén nemzetségére, személyes életútja bizonyítékát adja polgárosulásunk útjának kimeríthetetlen tartalékára. Kevés tudós egyéniség teljesíthette ki jobban kézműves, szőlőműves, mezővárosi ősi törekvéseit. Munkáiban megnyilvánuló művesség, igény, rendszeresség visszavezethető a szikszói hímes, szűcsmunkák világába, ahogyan Györffy István és Györffy György munkáiban mindig tetten érhető a fazekas, szűrszabó ősök fegyelme, fantáziája, intuíciója.

A hazai kutatók, az észak-keleti régió társadalma és Egyesületünk nevében csakis megilletődően mondhatom: köszönet az áldozatos munkáért. Adjon Isten töretlen erőt, egészséget, jó kedvet, békességes munka-, alkotóalkalmat, eredményekben gazdag áldásos munkálkodást! Gazdagítsd régiónk, hazánk tudományát, közműveltségét! Isten éltessen! Hass, alkoss mindig kedved szerint!

A teljes személyiség

A hetven éves Frisnyák Sándor köszöntése

Antall István[1]

Frisnyák Sándor nem ismer kívülállót. Benne él a földrajztudományban, ahogyan mindannyiunk életének tere éppen e tudomány tárgya. Tehát neki aztán édes mindegy, hogy ismeretterjesztő előadás közönségének, egészen kicsi, avagy nagydiáknak, esetleg kollégáknak, szakmai közönségnek beszél, ugyanazzal az igényességgel fogalmaz. E tény már elég is lenne ahhoz, hogy érzékeljük, távol áll tőle minden sznobizmus, tudományos arisztokratizmus, érthetetlenné kódolt szakmai bikkfanyelv. A tudomány pozícióit korántsem elválasztó falakkal, de összekötő és érvényes gondolatokkal erősíti. Élete minden pillanatában tanít – akár akaratlanul is –, elsősorban ezért mert magatartása, emberi tartása, közvetlensége, megbízhatósága, teljes személyisége, megszólalásának minden pillanatában jelen van. Ha nem lenne politikai áthallása, azt is mondhatnánk, hogy tudományos szemléletének kettős alaptétele a *szakszerűség* és a mélyen gyökerező, sajátos *demokratizmus*. Nem a csúcsokról ereszkedik alá, nem az isteni magasságból intéz szózatot hallgatóságához, hanem a felfedezés élményét osztja meg velünk. Ebben az értelemben szembegyalogol a napi vaskalapos akadémiai gyakorlattal is, mert megoszthatónak véli a tudást, s nem képzeli tizenkilencedik századi anakronizmusnak az ismeretterjesztést.

Eurázsia térképét úgy terítette elénk, hogy a hinnünk kellett a rendszerezés miatt feldarabolt földrajztudomány egységét és egyetemességét. A kettős kontinens természetföldrajzi adottságai és társadalmi, gazdasági adatai ezen előadásokon szerves egységként fogalmazódtak meg, az összefüggések mögött akár a filozófiai mélység is föllelhető volt, miközben soha nem maradt el a személyesség élménye sem. Mert Frisnyák Sándor számára az élet-utazás nem egyszerű kaland, hanem a fölhalmozott tudás visszaigazolása és állandó bővítése. Mégsem a száraz leckefelmondás, az üres leltár, a megközelíthetetlen tanár személyiség utazik velünk, inkább a kedvességével, közvetlenségével érdeklődésünket örökkön-örökké ébren tartó majdani kolléga. A kapcsolatok alapja a *kiszámíthatóság*, a *korrektség*. Mondhatnánk azt is, Frisnyák Sándor megátalkodottan, tértől és időtől függetlenül, a mindenkori kisszerű viszonyokat is figyelmen kívül hagyva korrekt. Tanszékén, vagy éppen főigazgatói, tudományszervezői feladatokat ellátva sohasem épített udvartartást maga köré. Mindig a munka, a feladat, a műhely kialakítása izgatta, amikor társakat keresett. Ha azt mondom: Frisnyák Sándor, akkor azt is mondom: Balogh Béla bácsi, Gőőz Lajos, Kormány Gyula, Boros László, Hanusz Árpád. Valahányszor katedrára, pulpitusra lépünk, hiva-

[1] A Magyar Rádió irodalmi szerkesztője

talosan, vagy csak baráti társaságban megszólalunk, az ő fogalmazási módjuk, gesztusaik, igényességük él tovább bennünk. Frisnyák Sándornak volt szeme. Ahogy az első éves rajz-földrajz szakos Dobány Zoltánban azonnal fölfedezte a szakma iránt messzemenően elkötelezett, elmélyült embert, az még csak a figyelmes tanár gesztusa. Ám olyan tapintattal emelte, indította el pályafutását, hogy azzal csak tiszteletet ébresztett az évfolyamtársakban, s az oktalan irigységnek nem maradt tere. A nyíregyházi földrajz tanszék tekintélye belülről épült, azt semmiféle fölösleges fegyelmező eszközzel nem kellett erősíteni. Ez a természetes pedagógiai gyakorlat él benne akkor is, ha megmérettetésre jelentkeznek nála tanítványai. A vizsgák tenyérizzasztó, szívdobogtató szorongását úgy oldja föl, hogy sem az értelmetlen és embertelen szigornak, sem a bratyizásnak nem ad teret. Arra kíváncsi mit tud az illető, mert a tudatlanság és a fölkészületlenség számára is kínos. Ahogyan ő teljes figyelmével tüntetett ki bennünket, úgy a tanítványok egész személyiségére figyelt. Tudta, hogy társtanszékeinken hogyan szereplünk, tudta hogy a közvetlen iskolai feladatok mellett ki miben kiemelkedő, s bármilyen hihetetlen, ezek a tanultak szempontjából jelentéktelennek tűnő momentumok is mérlegre kerültek a diák megítélésekor. S nem a pedagógia felpuhítása, hanem az emberi tényező, ha nem túl nagy szó, a humánum nevében. *Jó volt Frisnyák Sándor iskolájába járni, mert tanárként, és tudósként mintát, követhető példát adott*. Nem csak pedagógusokat, de értelmiségieket nevelt. Jó volt tanítványának lenni, mert vele és általa nemcsak az intézmény, de a befogadó, visszaváró Alma Mater is épült.

A zempléni tájak geográfus kutatója
(Vázlatos pályakép dr. Frisnyák Sándor professzorról)

Dr. Boros László

2004. május 14-én a Nyíregyházi Főiskola Bessenyei aulájában ünnepi konferencián köszöntötték dr. Frisnyák Sándor ny. tanszékvezető egyetemi tanárt 70. születésnapján. Élvonalbeli tudósok méltatták Frisnyák professzor eddigi életművét, oktató, kutató és tudományos közéleti tevékenységét. A miskolci Herman Ottó Múzeum erre az alkalomra jelentette meg a Frisnyák Sándor életpályájáról írt – többszerzős – könyvet, dokumentációs mellékletekkel és részletes bibliográfiával.[1] A szóbeli és írásbeli méltatások[2] a tanszéképítés, a földrajztanárképzés és az egyetemes magyar földrajztudomány számára is fontos teljesítményekre koncentráltak, így – sajnálatos módon – nem foglalkoztak Frisnyák professzor Zempléni-hegységben és a Bodrogközben folytatott tájkutató munkájával. Ezt a hiányt szeretném pótolni megemlékező-tisztelgő írásommal. Előre is jeleznem kell, hogy a Frisnyák életmű mennyiségi mutatói szerint a „mintaterületen", a Zempléni-hegységben és környékén végzett munkája eddigi publikációinak alig több, mint 15-16 %-a. A százalékos megközelítés nem fejezi ki a valódi értékarányokat, a mintaterületen végzett kutatómunka tudományos jelentőségét. Frisnyák a két eltérő, hegy- és síkvidéki területen a társadalom és a földrajzi környezet kölcsönhatás-rendszerét, az emberi tevékenységi formák idő- és térbeli változásait nagy részletességgel tárta fel és ennek eredményeit hasznosította nagyobb munkáiban és tudományszakunk elméleti gazdagításában is.

Frisnyák Sándor életrajza

Frisnyák Sándor 1934. május 14-én született Szikszón. Elemi és középiskolai tanulmányait Miskolcon végezte, majd az Egri Tanárképző Főiskolán földrajz-történelem (1955), Budapesten, az Eötvös Egyetemen középiskolai földrajz szakos tanári diplomát szerzett, ez utóbbit kitűnő minősítéssel (1966). Pályakezdő éveit (1955-1957) Mályiban töltötte. Ezt követően 1957-től 1963-ig Miskolcon a TIT megyei természettudományi szaktitkáraként dolgozott, közben a Borsodi Szemlét szerkesztette (1960-

[1] Boros László – Viga Gyula (szerk.): Frisnyák Sándor munkássága. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság, Miskolc, 2004. 115 p.
[2] Boros László – Viga Gyula id. mű, Hanusz Árpád (szerk.): Földrajzi környezet – történeti folyamatok. Tanulmányok dr. Frisnyák Sándor 70. születésnapja tiszteletére. Nyíregyháza, 2004. 288 p.

1963) és az értelmiségi klub munkáját is irányította. Hivatali elfoglaltsága mellett folytatta a főiskolai évei alatt megkezdett tudományos munkáját, a Bükk és környéke (először természet-, majd társadalom- és gazdaság-) földrajzi vizsgálatát. Kutató munkájával a tanári pályára való visszatérését igyekezett megalapozni. 1963-tól 1966-ig Szegeden, a tanárképző főiskolán tanított Szabó László (1903-1976) professzor adjunktusaként. Oktató-nevelő és tudományos publikációs tevékenységét Szegeden pozitívan értékelték és minden szempontból kedvező feltételeket biztosítottak számára. Ennek ellenére visszatért Miskolcra, mivel feleségének, Barczaházi Évának (1936-1980) nem tudott Szegeden vagy a város környékén pedagógus állást szerezni. 1966-tól 1968-ig gimnáziumi tanárként tanított és külső munkatársként az egri főiskola levelező tagozatán konzultációs foglalkozásokat tartott. 1968-ban a Művelődési Minisztérium felkérésére megpályázta és elnyerte a Nyíregyházi Tanárképző Főiskolán meghirdetett *tanszékvezetői* állást. (A felkérés mögött Szabó professzor ajánlása volt, aki kiválónak minősítette Frisnyák szakmai-pedagógiai munkáját és szervező képességét).

Nyíregyházán a tanszéképítés és -fejlesztés mellett aktívan bekapcsolódott az össz-főiskolai feladatok (pl. a tantervek és korszerűsítési koncepciók kimunkálásába, tankönyvírás stb.) megoldásába. 1972-től 1987-ig (öt ciklusban) a természettudományi főigazgató-helyettesi szerepkört is ellátta, továbbá a Tudományos Közlemények c. periodikát szerkesztette. Tanszékvezetőként arra törekedett, hogy az oktatás személyi és tárgyi feltételei magasan megfeleljenek a kor követelményeinek, és a gyakorlati szakemberképzés mellett a tanszéki kollektíva a tudományművelésben is sikeresen tevékenykedjen. 2000-ben, amikor – 32 évi – tanszékvezetői munkája befejeződött, *a tanszéki kollektíva 83%-a rendelkezett tudományos minősítéssel.* Frisnyák Sándor a tudományos alkotómunkában is igyekezett példát mutatni és munkatársait segíteni a szakmai előrehaladásban.

1998-ban a köztársasági elnök Frisnyák Sándort *egyetemi tanárrá* nevezte ki és ma is ilyen beosztásban tanít. Hosszú pályafutása alatt különböző stúdiumokat tartott. Az 1980-as évektől – a tanszéken belül kialakult specializációnak megfelelően – az általános társadalom- és gazdaságföldrajz, Magyarország társadalomföldrajza, Magyarország történeti földrajza (895-1945) és a világgazdaság történeti földrajza témaköréből tartott előadásokat, speciális kollégiumokat és gyakorlati (szemináriumi) foglalkozásokat. A Magyarország történeti földrajza témaköréből Nyíregyházán kívül több helyen, pl. a Debreceni Egyetemen, a beregszászi Magyar Tanárképző Főiskolán és a miskolci Nagy Lajos Király Magánegyetem földrajz-ökológia tanszékén tartott speciálkollégiumot, Ungváron, Kassán, Nagybányán és Déván tanári továbbképző tanfolyamot. Történeti földrajzi munkája a Pécsi Tudományegyetemen a Tóth József rektor-professzor vezette doktori iskolához is kapcsolódik, ahol mint külső alapító tag állandó szereplője a tudományos minősítéseknek.[3]

---

[3] Tésits Róbert: Prof. Dr. Frisnyák Sándor. In: Tésits Róbert – Tóth József (szerk.): Almanach 1994-2002. A pécsi Földtudományok Doktori Iskola kiadványa. Pécs, 2002. pp. 84-86.

A tanári és tudományos munkájával összefüggő kérdések tanulmányozása céljából 1955-től minden évben több alkalommal volt külföldön egyéni (önköltséges) tanulmányúton. Szakmai fejlődésére, különösképpen a történeti földrajzi szemléletére nagy hatással voltak az 1960/70-es években tett keleti utazásai (Orosz-alföld, Kászpi-mélyföld, Turáni-alföld, Szibéria, közép-ázsiai hegyvidékek stb.). A Kelet geográfiai témái közül a legjobban a közép-ázsiai oázis- (öntöző-) gazdálkodás és a sivatagok-sztyeppék állattenyésztése érdekelte, s ennek tanulmányozására, tudományos feldolgozására sok időt és energiát fordított. Ez idő tájt volt nyelvi továbbképzésen a harkovi Gorkij Egyetemen, ami megkönnyítette a szakirodalmi tájékozódását. Összehasonlító megfigyeléseket is végzett a Szaharában és a Nílus-völgyében. 1983-ban Belső- és Kelet-Ázsia (Mongólia, Korea és Kína) földjén tett nagyobb utazást. Nyugat- és Dél-Európa tájain is megfordult, de leginkább Kárpát-Európa megismerését tartotta a legfontosabbnak. Néhány külföldi felsőoktatási intézményben (Moszkva, Volgográd, Ungvár, Usti nad Labem stb.) előadásokat is tartott hazánk gazdasági életéről és az általános iskolai földrajztanárképzésről. 1984-ben – e sorok írójával együtt – Kőrösi Csoma Sándor-emléktúrát vezetett Erdélybe, majd Finnországban és az Amerikai Egyesült Államokban volt egyéni tanulmányúton. (Az USA-ban az Észak-atlanti megalopoliszt tanulmányozta).1989-ben – a Soros-alapítvány támogatásával – kollégáival és tanítványaival Kanadában és az USA-ban, 1992-ben a TEMPUS-program ösztöndíjával Nagy-Britanniában (London, Oxford, Cambridge, Nottingham, Birmingham, Wolverhampton, Liverpool stb.) volt hosszabb tanulmányúton. Nagy-Britanniában a földrajzi valóságismerete gazdagítása mellett az angol történeti földrajz elméleti-módszertani kérdéseit és a földrajztanárképzés helyzetét is tanulmányozta. A több mint harminc országban tett tanulmányútjainak szakmai-pedagógiai tapasztalatait a tanárképzésben és a tankönyvírásban igyekezett kamatoztatni.

Frisnyák Sándor tudományos munkássága

Frisnyák Sándor tudományos kutatómunkája első periódusában (1963-ig) a Borsod megyei tájkutatással és a magyar geográfia (és a földrajztanítás) helyi hagyományainak feltárásával foglalkozott. Tájkutató munkájának középpontjában a borsodi iparvidék gazdaságföldrajza állott, s e témakörből (Miskolc iparföldrajza címmel) írt doktori disszertációt (1968). Nyíregyházára kerülve kezdetben a főiskolai tankönyvírás és -szerkesztés kötötte le energiáinak jelentős részét és csak az 1970-es évek második felében kezdte vizsgálni Nyíregyháza és Szabolcs megye gazdasági-, település- és népességföldrajzát. Kutatómunkája során a régió gazdasági elmaradottságának (perifériikus helyzetének) elemzése a történeti geográfia felé irányította érdeklődését. Frisnyák a történeti földrajzot kezdetben háttérkutatásként fogta fel, s ezzel a gyakorlati szándékkal igyekezett feldolgozni a Nyírség, a Felső-Tisza-vidék és a Zemplé-

ni-hegység 18-19. századi földrajzát (1977-1982). A kutatások eredményeit a geográfusok elismeréssel fogadták és annak folytatását, a vizsgálatok térbeli keretének kiterjesztését javasolták. Frisnyák Sándor úgy látta, hogy a történeti földrajznak a felsőfokú oktatásban (= tanárképzésben) és a közművelődésben egyaránt fontos szerepe lehet, de más országokhoz hasonlóan, hazánkban is önálló diszciplínává válhat. E témakörből írt disszertációjával 1983-ban elnyerte a *földrajztudományok kandidátusa* címet. Ezt követően Frisnyák a történeti kutatásait kiterjesztette az egész Kárpát-medencére. 1990-ben megírta „Magyarország történeti földrajza" c. egyetemi-főiskolai tankönyvét, amely összegezése és egyben alapja-meghatározója további történeti földrajzi vizsgálódásainak. E könyv – egy kis túlzással – geográfiai bestsellernek is minősíthető, mivel (az eddig megjelent négy kiadása) a földrajzi és más szakirodalmi munkákban megközelítően kétszáz hivatkozás történt. Különösen értékesek a későbbi munkáiban részletesebben is tárgyalt olyan témakörök, mint pl. a kultúrtáj genezise és diffúziója, a Kárpát-medence feudális kori földrajzi munkamegosztása, a régióformálódás stb. 1997-ben a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetemen Magyarország történeti földrajzából *habilitált*, majd 2000-ben a Tájak és tevékenységi formák c. könyvével *akadémiai doktori fokozatot* szerzett. Frisnyák Sándort a geográfus társadalom *iskolateremtő* tudósként értékeli. Enyedi György akadémikus – az MTA alelnöke – úgy vélekedik, hogy „*Frisnyák Sándor a történeti földrajz legkiválóbb hazai geográfus művelője. Magyarország történeti földrajza című könyve (1990) a hazai felsőoktatás egyik alapműve".*[4]

Frisnyák Sándor a történelmi korok komplex geográfiai megjelenítésére törekszik. S ebben a múltfeltáró tevékenységében ma már nincs egyedül: a tanszéki munkatársain kívül egyre több egyetemi oktató és tudományos kutató foglalkozik a történeti földrajz művelésével A magyar honfoglalás 1100. és az államalapítás 1000. évfordulója alkalmából nemzetközi konferenciákat rendezett és ezek anyagát terjedelmes könyvekben megjelentette (pl. A Kárpát-medence történeti földrajza, A Felvidék történeti földrajza, Az Alföld történeti földrajza, A Nyírség és a Felső-Tisza-vidék stb.). Négy önálló könyve is hazánk történeti földrajzával foglalkozik. A 70. születésnapjára Hanusz Árpád szerkesztésében egy tanulmánygyűjteményt adott ki a Nyíregyházi Főiskola Frisnyák Sándor utóbbi hat-nyolc évben megjelent munkáiból „A kultúrtáj kialakulása a Kárpát-medencében" címmel. Összegezésképpen megfogalmazhatjuk, hogy Frisnyák Sándor sokrétű tudományos munkásságának legfontosabb részét a történeti földrajz tárgyköréből írt munkái alkotják.

Frisnyák Sándor a Zempléni-hegység és környéke tudományos vizsgálatát az '50-es évek második felében kezdte el a földrajzi hagyományok, a régióhoz kötődő tudomány- és oktatástörténet kutatásával. Ennek legfontosabb helye a sárospataki ref. nagykönyvtár volt, ahol Újszászy Kálmán (1902-1994) profesz-

[4] Enyedi György. A Kárpát-medence történeti földrajza (recenzió). Magyar Tudomány, 1997. 4. pp. 498-499.

szor, az ősi iskolaváros szellemtörténetének kiváló tudósa nagy szeretettel segítette a fiatal tanár adatgyűjtő-rendszerező és feldolgozó munkáját. Frisnyák e téma kimunkálásával a Magyar Földrajzi Társaság 1957-ben alakult Borsodi Osztálya számára tárta fel a vállalható, megbecsülésre méltó „tudományos örökséget". A 16-19. században itt élt iskolamesterek, polihisztor-tanárok, földrajzi tankönyvírók és világjárók munkásságáról kisebb-nagyobb terjedelmű dolgozatokat közölt, Tokajban, Sárospatakon és Miskolcon pedig előadásokat tartott.[5] A Magyar Földrajzi Társaság helyi tagozata – a titkári feladatokat ellátó Frisnyák tudománytörténeti munkássága alapján – elfogadta az egyesület működését és szellemiségét meghatározó regionális hagyományokat és annak továbbvitelére és gazdagítására vonatkozó célkitűzéseket. A *hagyományápolás* és a *korszerűség* immár több mint négy- és fél évtizede alapvető sajátossága a Magyar Földrajzi Társaság Borsodi Osztályának.

Borsodi földrajztanárok Sárospatakon (1959): 1. Szabó Gyula, 2. Bácskai Bertalan, 3. Újszászy Kálmán, 4. Hegyi József, 5. Paulinyi Károly, 6. Peja Győző, 7. Barczaházi Éva, 8. Kiséry László

Frisnyák Sándor hagyományápoló-értékátörökítő munkáját jelzi az is, hogy szorgalmazta Hézser Aurél földrajzíró tállyai szülőházának (1992) és Réthly Antal tokaji tartózkodási helyének emléktáblával történő megörökítését (1993) és saját költségén plakettet csináltatott Csécsi Jánosról, a 17. században élt sárospataki tanárról, a hazai földrajzoktatás nagy egyéniségéről.[6] A hagyomány-

[5] Frisnyák Sándor: Borsodi földrajzírók a 16-19. században. Borsodi Földrajzi Évkönyv 2. Miskolc, 1959. pp. 42-54., Uő.: Sárospatak földrajzi hagyományai. Borsodi Szemle, 1959, pp. 29-31., Uő.: Kazinczy első műve: „Magyar Ország Geographica"-ja. Borsodi Szemle, 1960. 1. pp. 68-69., Uő.: Földrajzoktatás Sárospatakon a 17-19. században. Művelődésügyünk. Miskolc, 1960., Uő.: Chyzer Kornél, a tudós és ismeretterjesztő. Borsodi Szemle, 1964.1. pp. 90-93., Uő.: Kétszáz éve halt meg Csécsi János, a nagy földrajztanító. Föld és Ég. V. 3. 1970.

[6] Frisnyák Sándor: Hézser Aurél. Földrajzi Közlemények, 1993. pp. 196-199.

ápolás és a kortárstisztelet összekapcsolódik Frisnyák gondolatvilágában és munkásságában, amit – többek között – az is bizonyítja, hogy terjedelmes tanulmányban foglalta össze Pinczés Zoltán [7] öt évtizedes zempléni kutatásainak jelentőségét és e sorok írójának a hegyaljai szőlő- és borgazdaság földrajzi vizsgálataival foglalkozó szakirodalmi tevékenységét. [8]

Geográfusok és meteorológusok disputája Tokajban Várhelyi Gyula kertjében a Réthly-emléktábla avatása után (1993)

Frisnyák Sándor zempléni tájkutató munkája sokrétű, a természeti környezeten kívül kiterjed a népesség, az emberi tevékenységi formák és az épített örökség vizsgálatára.[9] A Zempléni-hegységről írt természetföldrajzi szintézise a Peja-féle tájbeosztást követi és alapvető célja a település és a gazdasági élet ökológiai feltételrendszerének összefoglalása és értékelése. A társadalmi-gazdasági jelenségek és folyamatok vizsgálatánál az előbbitől eltérő módon, részben a népi tájszemlélet figyelembevételével tagolja az 1620 km^2-nyi – az országos tájfelosztás szerinti – mezorégiót néhány mikrorégióra. A kistérségek

[7] Frisnyák Sándor: Dr. Pinczés Zoltán tájkutató munkája a Zempléni-hegységben. In: Frisnyák S. – Gál A. (szerk.): Szerencs és környéke. Nyíregyháza-Szerencs, 2002. pp. 9-16.
[8] Frisnyák Sándor: Dr. Boros László földrajzi kutatómunkája Tokaj-Hegyalján és környékén. In: Frisnyák S. – Gál A. (szerk.): Szerencs és a Zempléni-hegység. Szerencs-Nyíregyháza, 2003. pp. 105-112.
[9] Frisnyák Sándor Zempléni-hegységről és a Bodrogközről írt munkáit lásd Boros L. – Viga Gy. id. mű, pp. 90-106.

közül Tokaj-Hegyalja történeti földrajzával foglalkozott a legtöbbet. Tokaj-Hegyalja a 17-18. században hazánk egyik legfejlettebb és leggazdagabb mikrokörzete, amely integráló térség, a mezővárosi piachelyeivel és piacközpontjaival fontos szerepet töltött be az alföldi és felvidéki tájak gazdasági kapcsolatrendszerében. Frisnyák felfogása szerint a mai, 886 km^2-es Tokaj-Hegyalja az 1641. és az 1737. évi hivatalos körülhatárolás előtt is gazdasági kisrégióként értékelhető, ahol a településközi térben az egyes termelési övezetek összekapcsolódtak. A 18-19. századi kartográfiai és levéltári források alapján rekonstruálta Tokaj-Hegyalja (és az egész Zempléni-hegység) hagyományos – a tájpotenciálhoz alkalmazkodó – termelési övezeteit. Régen a promontóriumok Frisnyák számításai szerint a Hegyalja összterületének mindössze 8-9%-át foglalták el, ennek ellenére a szőlő- és borgazdasági komplexum határozta meg a kisrégió életét és térkapcsolatait. Frisnyák Sándor több dolgozatában feltárta a Zempléni-hegység kultúrgeográfiai korszakait, az egyes mikrorégiók (pl. Tokaj-Hegyalja, Hegyköz, Erdővidék=Magas-Zemplén, Mező- és Telkesdűlő stb.) termelési szerkezetét és gazdasági kapcsolatait.

Frisnyák Sándor több tanulmányt írt a Zempléni-hegység 18-19. századi népességföldrajzáról és a hegyaljai zsidóság demográfiai változásairól (1840-1941). A településföldrajzi megállapításai a szintézis-jellegű dolgozataiban találhatók, így pl. megrajzolta a hegység településeinek magassági szintek szerinti elhelyezkedését és egyes jellegadó települések (pl. Ond, Olaszliszka, Rátka, Tokaj, Vizsoly stb.) belső struktúráját, funkcionális tagolódását. Frisnyák általában típusalkotásra törekszik, ehhez azonban ún. mikrovizsgálatok (esettanulmányok) is szükségesek (pl. tömör településföldrajzi leírást készített Mogyoróskáról, egy jellegzetes erdőgazdasági településről, Rátkáról, a német telepesfalu 18-19. századi szerkezetéről, Tállyáról és egyéb bortermelő mezővárosról stb).

A hegyaljai borfalvak és -városok határai a Bodrog- és Taktaköz alluviális síkságára is kiterjednek, ezért Frisnyák szükségét érezte annak, hogy e területek komplex földrajzi vizsgálatával is foglalkozzon. A Bodrogköz a 19. századi integrált környezetátalakító munkálatokig a differenciált ártéri gazdálkodás klasszikus területe volt. Frisnyák mind a Zempléni-hegységről, mind a Bodrogközről általános fejlődésképet rajzolt és felvázolta e területek helyét és szerepét a regionális munkamegosztásban. A Zempléni-hegység és az eltérő jellegű környezetének együttes vizsgálata (is) elősegítette a Kárpát-medence feudális kori munkamegosztásának helyes értelmezését és földrajzi modelleken történő megjelenítését.

Az átfogó jellemzéseken kívül egyes résztémák kimunkálására is vállalkozott, pl. felvázolta a kultúrtáj kialakulását és terjedését, a néprajztudósok felkérésére pedig elkészítette a hegyaljai borospincék földrajzi leírását és rendszerezését. Társszerzőkkel együtt elkészítette Rátka (1991, 1995) és Tállya (1994) monográfiáját. (Rátka önkormányzata a község érdekében kifejtett munkásságáért Frisnyák professzort *díszpolgárrá* választotta). Folytatva a Bencsik

János által szervezett és anyagi okok miatt egyelőre szünetelő „Tokaj és Hegyalja” c. konferencia-sorozatot, Frisnyák és tanítványa, Gál András gimn. igazgató 2001-ben és 2003-ban szimpóziumot rendezett Szerencsen a város és környéke témaköréből, s annak anyagát két kötetben közreadták. Frisnyák és Gál szerkesztésében jelenleg (2004) egy 20 íves városmonográfia készül Szerencsről. Utoljára említem, hogy Frisnyák 1978-ban „Zempléni-hegység” címmel egy igen színvonalas és szokatlanul nagy terjedelmű (420 oldalas) turistakalauzt szerkesztett. A könyv több mint l/3-a tudományos igénnyel, de közérthető megfogalmazásban tárgyalja a Zempléni-hegység természet- és gazdaságföldrajzát, településeit, néprajzát, történelmét, műemlékeit stb. A honi turistakönyvek történetében először közöl gyakorlati útmutatót az ásvány-, kőzet- és ősmaradvány-gyűjtőknek. A 10.000 példányban megjelent, szép kiállítású, 1:60000-hez méretarányú színes térképpel kiegészített könyv néhány év alatt elfogyott, majd 1983-ban – korrigált változatban – második kiadásban is megjelent. A könyvet a földrajztanárképzésben is hasznosítottuk, különösképpen az 1980-as években, amikor is rendszeresen Telkibányán tartottuk az első éves tanárjelöltek természetföldrajzi és térképészeti terepgyakorlatait.

Frisnyák Sándor „kutatóbázisa” Tokaj-Hegyalján (Bodrogszegi, 1988)

Frisnyák Sándor a Zempléni-hegység és a Bodrogköz történeti földrajzáról kutatási beszámolókat tartott a hazai és külföldi konferenciákon és tanfolyamokon (Beregszász, Csíkszereda, Déva, Kassa, Királyhelmec, Nagybánya, Rozsnyó stb.). Rendszeres előadó volt a „Tokaj és Hegyalja" konferenciákon is (Abaújszántó, Bodrogkeresztúr, Mád, Olaszliszka, Tállya, Tokaj stb.), ahol a Zemplén-kutatás egy-egy részletét foglalta össze. 1995-ben Sárospatakon , a Magyar Földrajzi Társaság 48. országos vándorgyűlésén „A Zempléni-hegység történeti földrajza" címmel tartott nagy érdeklődéssel kísért előadást. Hegyaljai szereplései közül kiemelésre méltó a Bodrogközi Művelődési Egyesület tudományos ülésein, a Felső-Magyarországi Nyári Egyetem pataki rendezvényén (2001) és Tokajban, a 12. Néprajzi Szeminárium hazai és határon túli résztvevőinek tartott tudományos előadásait (2002).

1988. október 22-én Tokajban egy tudományos konferencián – előadóként, részben az elnöki szerepkört is ellátva – Frisnyák az összehangolt komplex tájkutató munkát és ennek szervezeti keretének kiépítését, egy Abaúj-Zemplén-kutató Társaság létrehozását kezdeményezte, másrészt először beszélt arról, hogy a hegyaljai szőlő- és bortermelő mikrorégiót, mint történelmi kultúrtájat a *világörökség* részévé kellene nyilváníttatni. Később, 1989. augusztus 24-én a Tokaj-hegyaljai Települések Szövetsége abaújszántói ülésén felszólalásában a régió ökológiai adottságainak és tradícióinak megfelelő környezetgazdálkodásra, a kultúrtáj-rekonstrukcióra és -fejlesztésre vonatkozó gondolatait foglalta össze és indítványozta a történelmi borvidék védetté nyilvánítását, pontosabban azt, hogy a Hegyalja a világörökség része legyen. Ennek előkészítő munkálataihoz felajánlotta a közreműködését, de erre – Tokaj város kivételével – nem tartottak igényt. 1990. március 13-án a tokaji múzeumban egy ad hoc bizottság ülésén megismételte korábbi javaslatait. Májer János tanácselnök vitaindító referátumában kérte a bizottság elvi állásfoglalását ahhoz, hogy a megfelelő kormányhivatalokban kezdeményezhesse Tokaj világörökség részévé nyilvánítását. A kialakult vitában Frisnyák – többek között – azt fogalmazta meg, hogy a világörökség címet a hajdan volt mezővárosi agglomerációnak, a hegyaljai borvidék településeinek együtt kellene megpályáznia. Természetesen más fórumokon is beszélt Tokaj-Hegyalja gazdasági-kulturális örökségéről, mint a táj- és településfejlődést dinamizáló tényezőről. 2002-ben a hegyaljai polgármesterek és az illetékes országos intézmények közös erőfeszítéseként a terv megvalósult, a Hegyalja a világörökség része lett. S a leírtak alapján látható, hogy e folyamatban Frisnyák professzor (talán egyik első kezdeményező és szemléletformálóként) is aktív szereplő volt.

Frisnyák Sándor tudományos közéleti tevékenysége

Frisnyák professzor a tanítás és a kutatás mellett Nyíregyháza és Szabolcs megye tudományos közéletének egyik meghatározó egyénisége. Helyi feladat-

vállalásain kívül a Magyar Földrajzi Társaság országos alelnöke, 1984-től az MTA Földrajzi Tudományos Bizottságának tagja, a Bodrogközi Művelődési Egyesület alelnöke, a Földrajzi Közlemények szerkesztő bizottsági tagja, a Magyar Professzorok Világtanácsa és a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület alapító tagja, a New York Akademy of Sciences és az American Biographical Institute tanácsadó testületének tagja, hogy csak a legfontosabb tisztségeit említsem. Munkásságát magas állami és szakmai kitüntetésekkel ismerték el (pl. a Magyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztje 1994, Lóczy Lajos emlékérem 1997, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Közgyűlés Alkotói Díja 1992, 2000, Pro Universitate et Scientia 2002, Udvarhelyi Kendoff Károly emlékérem 2003, Apáczai Csere János-díj 2004, Herman Ottó plakett 2004, Hortobágyi Tibor emlékérem 2004, Fehér Dániel emlékérem 2004 stb.)

S ez a felsorolás már önmagában is jelzi, hogy dr. Frisnyák Sándor egyetemi tanár oktató-nevelő, tudományos alkotó-szervező és közéleti tevékenységével – amely hála Istennek napjainkban is folytatódik – jelentősen hozzájárult népünk földrajzi műveltségének gazdagításához és hazánk történeti földrajzának megismeréséhez.[10]

[10] Első közlés: Kováts Dániel (szerk.): Széphalom. A Kazinczy Ferenc Társaság Évkönyve 14. kötet. Sátoraljaújhely, 2004. pp. 385-390.

Beszélgetés a 75 éves Frisnyák Sándor professzorral

Dr. Boros László

Frisnyák Sándor rövid életrajza

Frisnyák Sándor (Mánfai György fotóművész felvétele, Pécs, 2008. november 6.)

1934. május 14-én született Szikszón, a Felvidék déli peremén. Ősei a Felvidékről származnak és szinte kivétel nélkül falusi és mezővárosi kézműves mesterek (cipészek, csizmadiák és szűcsök) voltak. 1934-ben Miskolcra költöztek, itt végezte elemi és középiskolai tanulmányait. 1952-ben érettségizett, majd az Egri Tanárképző Főiskolán általános iskolai, később – már munka mellett – az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen középiskolai tanári oklevelet szerzett, kitűnő minősítéssel. A Mályiban töltött pályakezdő évei után a Tudományos Ismeretterjesztő Társulathoz került, ahol a természettudományi titkári feladatokat látta el, később pedig a Borsodi Szemle c. folyóiratot is szerkesztette. Hivatali elfoglaltsága mellett tudományos kutatásokat is folytatott (először a Bükk természetföldrajzával, majd a megye társadalom- és gazdaságföldrajzával foglalkozott). Miskolc iparföldrajza témaköréből írta *egyetemi doktori értekezését* (1968).

1963-tól 1966-ig a szegedi tanárképző főiskolán Szabó László professzor tanszékén főiskolai adjunktus, majd 1966-tól 1968-ig Miskolcon gimnáziumi tanár. 1968-ban megpályázta és elnyerte a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán meghirdetett tanszékvezetői állást (először adjunktusi, 1971-ben docensi, 1977-ben főiskolai tanári kinevezést kapott). Tanszékvezetői munkája és a tudományos közéleti tevékenysége mellett 1972-től l987-ig, öt ciklusban a *főigazgató-helyettesi* szerepkört is ellátta. Főigazgató-helyettesként *kiemelkedő érdemeket szerzett a természettudományi tanszékcsoport fejlesztésében, az oktatás és a tudományos kutatás tárgyi és személyi feltételeinek megteremtésében*. Szerkesztette a főiskolai tudományos közleményeket, s aktív szerepet vállalt a főiskolai tantervek kimunkálásában, az ált. iskolai földrajztanárképzés tartalmi-módszertani korszerűsítését szolgáló feladatok megoldásában és a főiskolai tankönyvek írásában-szerkesztésében. Több évtizede jelentős szereplője a tudományos közéletnek, pl. tagja az MTA Földrajzi Tudományos Bizottságának, a Magyar Földrajzi Társaság alelnöke, külső alapító tagként a Pécsi Földtudományok Doktori Iskola minősítő eljárásaiban opponens vagy bizottsági tagként tevékenykedik.

Az 1970-es évek közepétől először a Nyírség és a Felső-Tisza-vidék, majd a Zempléni-hegység történeti földrajzát és a történeti geográfia tudományelméleti és módszertani kérdéseit vizsgálta. Kutatási eredményeit *kandidátusi értekezésében* foglalta össze (1983), később vizsgálatait kiterjesztette a Kárpát-medence teljes területére. 1945-től hazánkban elsőként indított speciális kollégiumot Magyarország történeti földrajza témaköréből, s ennek anyagát 1990-ben a Nemzeti Tankönyvkiadó megjelentette. Könyvét a geográfus szakma (itthon és külföldön) kedvezően fogadta, a magyar földrajztudomány jelentős eredményeként, tartalmában és módszerében modern alkotásként értékelték. 1997-ben *habilitált*, s ezt követően *egyetemi tanári kinevezést kapott*. 2000-ben a Tájak és tevékenységi formák c. könyvével (amelyhez életmű-összegező téziseket csatolt) *akadémiai doktori fokozatot* szerzett. Négy önálló könyve jelent meg, kb. 80-85 könyv, monográfia, egyetemi és főiskolai tankönyv írásában-szerkesztésében vett részt és nagyon sok tanulmányt publikált. Hivatkozási indexe, amely egy tudós munkájának értékét és használhatóságát jelzi, rendkívül imponáló: jelentősen meghaladja a 400-at (ennek kb. 35%-a a Magyarország történeti földrajzára vonatkozik). *Harminckét éven át vezette a tanszéket*, ez szinte egyedülálló a hazai főiskolák történetében Hatvanadik és hetvenedik születésnapjára a geográfus társadalom tiszteletkötettel ismerte el Frisnyák professzor eddigi életművét. Sok kitüntetést is kapott, a Lóczy éremre – legmagasabb szakmai kitüntetésünkre – a legbüszkébb. 2004-ben, amikor megszűnt a főállása, a Nyíregyházi Főiskola rektora *professzor emeritusi* címet adományozott Frisnyák Sándornak, s ezzel meghosszabbította tanárképző, alkotó-pedagógiai tevékenységét.[1]

Első kérdésem: honnan származik a Frisnyák család?

Az őseimről nagyon keveset tudok. A Felvidékről származunk: nagyszüleim és szüleim falusi és mezővárosi kézművesek: cipészek, csizmadiák és szűcsök voltak. Nem készítettek családtörténeti feljegyzéseket, így a múltunkról a tovább öröklődő *emlékezet* (és néhány 19-20. századi írásos dokumentum) alapján beszélhetek. Őseim – a családban élő hagyomány szerint – *valamikor régen* (az irodalmi források alapján feltételezhetően 1697 körül) érkeztek a Csereháti-dombság területére, a Rakacai-völgymedencébe. A 19. század közepén és vége felé az energikusabb Hernád-völgybe, Kassára, Szikszóra és Miskolcra települtek át. Édesapám, Frisnyák Sándor (1898-1954) a kor szokásrendjének megfelelően, a nagyapám mesterségét folytatta. A cipőfelsőrész-készítést és a szakma egyéb munkafolyamatait Pozsonyban és Budapesten tanulta, majd a kellő gyakorlat és a mesterlevél megszerzése után visszatért Szikszóra. Hazatérésében édesanyámnak, Kocsis Margitnak (1902-1976) is szerepe lehetett. Édesanyám ősei szintén felvidékiek voltak: a Vág- és a Hernád-völgyében éltek. Élettörténetükre az *északról-*

[1] Bővebben: BOROS LÁSZLÓ – VIGA GYULA (szerk.): Frisnyák Sándor munkássága. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság, Miskolc, 2004. 115 p.

délre vándorlás és a *kézművesség* éppen olyan jellegzetes volt, mint a Frisnyák családé. Mindkét család a Felvidék peremén állapodott meg, egyedül én távolodtam el (de érzelmileg soha sem szakadtam el) az őseim földjétől.

Édesapám Szikszón létesítette első műhelyét, ahol új cipők készítésével foglalkozott és azokat a környékbeli vásárokon értékesítette. Kocsis nagyapám szűcsmester volt, szintén a vásárokon árulta gyönyörű termékeit. A *vásározás* mint a piacra termelő kisiparos életforma része, nagymértékben *kiszélesítette az emberek látókörét* és gazdagította tudásukat és valóságismeretüket. Szüleim és nagyszüleim a néhány osztályos elemi iskolai végzetségük ellenére alapvetően művelt emberek voltak: újságokat, képes folyóiratokat és szépirodalmat olvastak, ünnepnapokon pedig moziba és színházba jártak. Környezetükre és öltözködésükre is nagy gondot fordítottak. Értékrendjük a keresztény hit és kultúra alapján állott, mélységesen tisztelve az embert, a másságot, a teljesítményt, a tudást. Szerették a hivatásukat, amelyet igényesen, nagy szorgalommal és hozzáértéssel gyakoroltak.

Az 1929-1933-as gazdasági világválság édesapám egzisztenciáját is megtépázta. Nem sokkal születésem után Miskolcra településünk át, ahol édesapám egy cipőgyárban helyezkedett el, majd később ismét önállósította magát. Korszerű gépekkel és eszközökkel felszerelt műhelyében néhány segéddel női cipők készítésével foglalkozott. Nem a mennyiségre, a *minőségre*, a *szép* és *kiváló* termékek előállítására törekedett. Édesapám a *minőség embere* volt, aki a szakmai önképzésére, termelő-tevékenységének folyamatos megújítására és fejlesztésre sok pénzt, időt és energiát fordított.

Az l948-as rendszerváltozást követően azonban egyre nehezebbé vált a tevékenysége. A műhelyét a foglalkoztatottak létszáma (kb. 3-4 fő) alapján nem lehetett államosítani, de a gépeit a megalakuló cipész-szövetkezet részére minden írásos határozat vagy átvételi elismervény nélkül elvitték és a helyiségeket egy faluról betelepített családnak utalták ki. Édesapám a néhány m^2-es alagsori mosókonyhánkban folytatta munkáját: egyetlen megmaradt varrógépével műbőr táskákat készített. A kényszerű foglalkozás-váltás testileg és lelkileg súlyosan megviselte, a személyét érintő igazságtalanságokat nehezen tudta feldolgozni. 56 éves korában halt meg. *A szülők és nagyszülők mentalitása, személyes példamutatása meghatározó jelentőségű volt számomra: nagyrészt nekik (és természetesen tanáraimnak is) köszönhetem, hogy azzá váltam, ami vagyok.*

Hol és mit tanultál?

A tanulmányaimat Miskolcon, Egerben és Budapesten folytattam. Miskolcon az elemi iskola elvégzése után szüleim a 2. sz. polgári iskolába írattak be, ahol a gyári munkások, kisiparosok, kiskereskedők és a városkörnyéki parasztgazdák gyermekei tanultak. 1948-ban a kereskedelmi középiskolában ismét olyan közegbe kerültem, amelyben a többnyire az alacsony származású diákok számára az iskola elvégzése egyfajta felemelkedést jelentett.

Emlékezetem szerint nagyon gyakorlatias felkészítést kaptunk: elsősorban matematikát, könyvelést, kereskedelmi levelezést, jogi és közgazdasági alapismereteket, gyors- és gépírást tanultunk, s e szakmai tárgyakon kívül irodalmat, idegen nyelveket, történelmet és gazdasági földrajzot is. Én annak örültem a legjobban, hogy már az első félévben megtanultam gépírni és így édesapám segítségére is lehettem az adminisztrációs munkáiban. Édesapám nekem ajándékozta a Continental táskaírógépét, amelyet 1948-tól több mint ötven éven át használtam, s ez volt a legfontosabb munkaeszközöm, ezzel fogalmaztam minden írásomat. 2001-ben vagy valamivel később tértem át a számítógépes szövegszerkesztésre, de az írógépemet – mint édesapámtól kapott *egyetlen tárgyi örökséget* – ma is nagy becsben tartom. Érettségi után az egri Pedagógiai Főiskolára kértem felvételemet, ahol l955-ben szereztem ált. iskolai földrajz-történelem szakos tanári diplomát. Később, az 1960-as években – miután körülményeim lehetővé tették – az Eötvös Loránd Tudományegyetem levelező tagozatán tanultam tovább és kitűnő eredménnyel diplomáztam.

Időtávolságból értékelve az első betűvetéstől az egyetemi oklevélszerzésig megtett utat, figyelembe véve a családi körülményeket is, úgy látom, hogy nem volt rossz az iskolatípusok megválasztása és a tanárképzésnek általam is bejárt „két lépcsős” változata. Tanulmányaim során sok kiváló tanárt és tudóst ismerhettem meg.

Kik voltak a példaképeid?

Marjalaki Kiss Lajos

Szerencsésnek mondhatom magamat, mivel már polgári iskolás koromban találkoztam egy tudóstanárral, *Marjalaki Kiss Lajossal* (1887-1972), aki nagy hatást gyakorolt reám és alapvetően meghatározta pályaválasztásomat is. Marjalaki Kiss Lajos tanári munkája mellett tankönyveket írt, táj- és helytörténeti kutatásokat folytatott, a múzeum külső munkatársaként még régészeti feltáró-munkát is végzett, és mintegy öt évtizeden át Miskolc kulturális életének is aktív szereplője volt. 1930-ban a Nyugatban megjelent tanulmányában, később az 1956-ban alapított Borsodi Szemlében elsők között fogalmazta meg a kettős honfoglalás elméleti alapjait, amelyet ma részletesen László Gyula professzor 1970 óta publikált tanulmányaiból és könyveiből ismerünk. Marjalaki Kiss Lajos a történeti topográfia és statisztika egyik legjelentősebb Borsod megyei művelője volt. Kutatási eredményeit a földrajz- és történelemóráin is megjelenítette és beépítette egész gondolatvilágunkba. Különösen emlékezetesek számomra azok a földrajz- és történelemórák, amelyeket a terepen, a történelmi színhelyeken, pl. az Avason, az ősember szerszámkészítő műhelyében, a Szeleta-barlangban, a diósgyőri várban vagy éppen a múzeumban

tartott. Az 1950-es évek közepén, amikor fiatal tanárként bekapcsolódtam Miskolc tudományos közéletébe, ismét Marjalaki Kiss Lajos közelségébe kerültem és a rendkívül sokat jelentő kapcsolatom élete végéig tartott.[2]

Udvarhelyi Kendoff Károly

Másik nagy példaképem és tanítómesterem *Udvarhelyi Kendoff Károly* (1903-1992) tanszékvezető főiskolai tanár volt, aki a geográfia, a magyar nép és a földrajztanítás szeretetére nevelt. Gazdag életművéről több tanulmányt írtam és születésének 100. évfordulóján egy emlékkönyvet is szerkesztettem.[3] Hatalmas életművét, amelynek minden korszakában találunk értékes, követendő példát, teljes egészében megismertem. A szegedi éveim alatt az akkor még indexen szereplő régi, háború előtt megjelent könyveit és tanulmányait is sikerült megszereznem, így elmondhatom, hogy minden nyomtatásban megjelent írását olvastam. Az l960-as évek elején megújuló és haláláig tartó szakmai kapcsolatunkban megosztotta velem gondolatait és élettapasztalatait. S ez nagy ajándék volt számomra, a Mester ajándéka.

Peja Győző

Harmadik nagy példaképem *Peja Győző* (1907-1983) Kossuth-díjas gimn. igazgató, a hazai geomorfológia egyik kiváló művelője volt. 1955-ben ismertem meg és hamarosan fontos feladatot szánt nekem: megbízott a TIT Földrajz-Geológiai Szakosztály titkári teendőnek ellátásával és 1957-ben – a megfelelő hatósági engedélyek birtokában – hozzákezdtünk a Magyar Földrajzi Társaság Borsodi (később Miskolci) Osztályának megszervezéséhez. Javaslatára a május 27-én tartott alakuló és programadó közgyűlésen osztálytitkárrá választottak. Elnöki szerepkörében szívesen fogadta és támogatta a kezdeményezéseimet, így pl. a Miskolci Földrajzi Napok rendezvény-sorozat szervezését és a Borsodi Földrajzi Évkönyv megindítását. Nagy tekintélyének és széles körű kapcsolatainak köszönhetően rövid idő alatt megszerezte a rendezvény és a kiadvány anyagi alapjait.[4] Az évkönyv-sorozat szerzői közül csak Peja

---

[2] FRISNYÁK SÁNDOR: Marjalaki Kiss Lajos földrajzi munkássága. Borsodi Szemle III. évf. 1. 1959. pp. 67-69. Uő.: In memoriam Marjalaki Kiss Lajos. Földrajzi Közlemények XX. (XCVI.) évf. 4. 1972. pp. 356 . Uő.: Marjalaki Kiss Lajos, a tanár és földrajzi tankönyvíró. SZABADFALVI JÓZSEF – VIGA GYULA (szerk.): A Herman Ottó Múzeum Közleményei 25. kötet, 1989. pp. 60-64.

[3] FRISNYÁK SÁNDOR szerk.: Udvarhelyi Kendoff Károly életműve. Tudomány- és Oktatástörténeti Tanulmányok 2. Nyíregyháza, 2003.

[4] Munkásságról bővebben: FRISNYÁK SÁNDOR: Dr. Peja Győző életműve. In: Dr. Peja Győző: Észak-Magyarország (Válogatott geomorfológiai tanulmányok). Miskolc-Nyíregyháza, 2000. pp. 5-7. Uő.: Dr. Peja Győző kutatásai a Zempléni-hegységben. In: FRISNYÁK SÁNDOR – GÁL ANDRÁS (szerk.): Szerencs, Dél-Zemplén központja. Nyíregyháza-Szerencs, 2007. pp. 23-29. FARKAS GYULA: Dr. Peja Győző közéleti és ismeretterjesztő tevékenysége. In: FRISNYÁK SÁNDOR – GÁL ANDRÁS (szerk.): Dr. Peja Győző emlékkönyv. Nyíregyháza, 2007. pp. 45-48.

Győző, a barlangigazgató Jakucs László és a geológus Juhász András rendelkezett kutatási és publikálási tapasztalatokkal. Nekünk, fiatal pályakezdőknek és a tőlünk olykor egy-két évtizeddel idősebb kollégáinknak is Peja Győző adott segítséget a tájkutató munkák megkezdéséhez.

Fiatal koromban elsősorban a természetföldrajz iránt érdeklődtem, ami összefügg azzal, hogy közép- és főiskolás koromban nagy rendszerességgel kirándultam a Bükk-hegységbe. Első írásaim is természetföldrajzi témákkal foglalkoznak, mint pl. a Bükk-fennsík kialakulása és mai felszíne, vagy A Szinva és a Garadna árvize 1958 nyarán. Később inkább a társadalom- és gazdaságföldrajzi jelenségek és folyamatok vizsgálatával (pl. Miskolc és a Sajóvölgy iparföldrajzával) foglalkoztam. A témaváltás után is rendszeresen részt vehettem Peja Győző terepbejárásain, ahol megtanultam, hogy az emberi tevékenységek tanulmányozása az ökológiai feltételrendszer közvetlen vizsgálatára kell, hogy épüljön. A társadalom-, gazdaság- és történeti földrajzi kutatómunkám ma sem nélkülözheti a helyszín alapos megismerését.

Az 1960-as évek közepén, amikor a Diósgyőri Gimnáziumban tanítottam, közelről ismerhettem meg Peja Győző pedagógusi nagyságát és iskolavezető képességeit-módszereit is.

Természetesen sok más példaképet említhetnék még, kiváló tudósokat, kutatókat és gyakorlati pedagógusokat, akiktől igyekeztem tanulni, de igazán nem váltam modell-követővé. Megpróbáltam minden értékes közlést, tanácsot és megfigyelést *integrált módon felhasználni* az oktató, a tudományos és a szervező-irányító munkámban. Egy nevet azonban meg kell még említenem, *Szabó László* (1903-1976) főiskolai tanár nevét, aki mellett adjunktusként dolgoztam Szegeden. Szabó László kiváló felkészültségű, az egyetemen is oktató tudóstanár, tankönyvíró és közéleti ember volt, aki előadás-módjával, mélységes emberszeretetével és sajátos – az oktatói és hallgatói kollektívát összetartó, teljesítményekre ösztönző – igazgató-helyettesi és *tanszékvezetői munkastílusával* a főiskola történetének egyik meghatározó, legnagyobb tekintélyű egyéniségeként él emlékezetemben.[5]

Hol kezdted tanári pályádat, melyek voltak munkásságodnak legfontosabb helyei?

Pályakezdő éveimet (1955-1957) egy Miskolc melletti ipari faluban, *Mályiban* kezdtem. Itt ismertem meg feleségemet, *Barczaházi Éva* (1936-1980) tanítónőt, akivel 1959-ben kötöttem házasságot. Feleségem édesapja Miskolcon ének-zene szakos ált. iskolai tanár volt, Rátkáról, egy hegyaljai német telepesfaluból származott. Ősei 1750-ben és 1783-ban Baden-Württemberg tartományból, Schwartzwald vidékéről érkeztek hazánkba. A Barczaházi

[5] FRISNYÁK SÁNDOR. In memoriam dr. Szabó László (1903-1976). Földrajztanítás 3. sz., 1977.

(Schmidt) család tagjai és általában a rátkai németek úgy alkalmazkodtak, integrálódtak és váltak értékteremtő-alkotó magyar hazafiakká, hogy közben megőrizték nyelvüket, identitásukat és nemzeti kultúrájukat.[6] Feleségem édesanyjának szülei Dél-Baranyából kerültek fel Budapestre, majd Miskolcra. Családjaink egymásra találása is markánsan megjeleníti azokat az (időben messze nyúló) *interetnikus kapcsolatokat*, amelyek a Kárpát-medence egészét jellemezte és jellemzi ma is.

Mályiból hamarosan *Miskolcra*, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulathoz kerültem természettudományi szaktitkári beosztásba. 1957-től 1963-ig az alapfeladataim ellátása mellett más megbízásokat is kaptam, így pl. egykori polgári iskolai tanárom, *Sárközi Andor* (1919-1968) főszerkesztő irányításával a Borsodi Szemle c. folyóiratot is szerkesztettem. A TIT-beli munkám – mindamellett, hogy a tanítástól sem szakadtam el teljesen – nagyszerű iskola volt számomra: egyrészt kiváló tudósokat, tanárokat, művészeket, írókat és egyéb értelmiségieket ismertem meg, másrészt a szervező és adminisztrációs munkákat is megtanultam. S erre az időszakra tehető az a magatartásomban lezajló folyamat, amikor a (valóságban nem is indokolt, első generációs értelmiségiként mégis létező) kisebbségi érzésemet leküzdöttem. Ehhez persze elismert eredményekre, ténylegesen látható-értékelhető szakmai teljesítményekre volt szükség, amit az időigényes hivatali feladataimon felül egyfajta önkizsákmányoló munkával érhettem el.

1963-ban megpályáztam és elnyertem a Szegedi Tanárképző Főiskola Földrajz Tanszékén meghirdetett adjunktusi állást. Életem egyik legszebb és az önképzésem szempontjából az egyik legjelentősebb korszaka kapcsolódik Szegedhez (1963-1966). Itt nagyon sokat tanultam idősebb kollégáimtól, amit nem sokkal később tanszéképítő-fejlesztő és oktató munkámban hasznosítottam Nyíregyházán.

Szegeden a munkámat elismerték, mindent megkaptam, még szövetkezeti lakás-kiutalást és egy másodállást is, mégis hűtlenné váltam, mert feleségemnek nem tudtam pedagógusállást szerezni sem a városban, sem a városkörnyéken. Ilyen körülmények között – ez időben mint két kisgyermek apja – nem vállaltam tovább a hetenkénti ingázást vagy az egy fizetésből élést Szegeden. Miskolcra visszatérve gimnáziumi tanárként dolgoztam (1966-1968) és az Egri Tanárképző Főiskola Borsod megyei levelező hallgatóinak tartottam előadásokat és konzultációs foglalkozásokat.

1968-ban a minisztérium felkérésére, amely mögött Szabó László professzor ajánlása volt, megpályáztam a Bessenyei György Tanárképző Főiskola Földrajz Tanszékére hirdetett tanszékvezető docensi állást. Nyíregyházán néhányan másként gondolták az álláshely betöltését, így kinevezésemet egy félévig, október 15-ig elodázták. A tanszékvezetésre először egy éves megbízást, a docensi beosztás helyett – noha akkor már egyetemi doktor voltam és megfelelő publikáci-

[6] FRISNYÁK SÁNDOR (redaktion): Rátka – Ein deutsches Dorf in Tokaj-Hegyalja. Rátka, 1991. 178 p.

ókkal és felsőoktatási gyakorlattal is rendelkeztem – adjunktusi kinevezést kaptam. 1971-ben, a docensi kinevezésemet követően *Kovács József* főigazgató értésemre adta, hogy a főiskola vezetősége hosszú távon számít munkámra és az 1972. évi vezetőségváltás előzetes tervében helyettesi szerepkört szánt nekem.

1972-ben, amikor *Margócsy József* tanszékvezető főiskolai tanár, a kiváló irodalom- és művelődéstörténész a nyugalomba vonuló Kovács Józseftől átvette a főigazgatói tisztséget, én is megkaptam a főigazgató-helyettesi megbízást, amelyet *öt ciklusban*, 1987-ig láttam el. 1977-ben a minisztérium főiskolai tanárrá, majd – miután 1983-ban *kandidátusi minősítést* szereztem és 1997-ben a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetemen *habilitáltam* – 1998-ban Göncz Árpád köztársasági elnök *egyetemi tanárrá nevezett ki.* Tanszékvezetői munkámat négyévenkénti meghosszabbításokkal 32 éven át folytattam, ami egyedülálló a Nyíregyházi Főiskola történetében.[7]

Munkámat szolgálatnak tekintettem és személyes példamutatásra törekedtem, mind a feladatvállalásban, mind pedig az előrehaladásunkhoz szükséges megmérettetésekben is. A tanszéképítést és -fejlesztést több szakaszban valósítottuk meg: először az oktatás személyi és tárgyi feltételeit kellett biztosítanunk, s ezt követően folyamatos tartalmi-módszertani korszerűsítéssel az oktatás színvonalát fejlesztettük, nemcsak a belső erőforrásaink dinamizálásával, külső, az egyetemekről és tudományos műhelyekből hívott vendégelőadókkal is. Az 1970-es évek elejétől két- és fél évtizeden át külső előadókat is alkalmaztunk. Így hallgatóink közvetlenül találkozhattak élvonalbeli földrajztudósokkal, geológusokkal és térképészekkel is. A tanszéki kollektíva felnőtt a feladatokhoz és sikeresen teljesítette az egyre növekvő minőségi követelményeket. Tanszékvezetői munkámban az *együtt-fejlődésre* törekedtem, más szóval abban voltam érdekelt, hogy minden kollégámnak legyen sikerélménye, erkölcsi és anyagi elismerést jelentő szakmai teljesítménye (pl. tudományos fokozatszerzés, külföldi tanulmányút, tankönyv- és monográfiaírás stb.). Természetesen nem egyforma tempóban haladtunk: az egyéni felkészültségtől és a környezeti feltételektől függően más és más idő alatt értük el a kitűzött célokat. 2000-ben, amikor a tanítványomnak, *Hanusz Árpádnak* átadtam a tanszékvezetést, a tanszéki oktatók 83%-a rendelkezett tudományos fokozattal,[8] s az egyéni tudományos pályámon pedig ekkor értem el a legmagasabb „lépcsőt", az MTA doktora címet. 2004-ben, 70 éves koromban *Balogh Árpád* rektor *professzor emeritusi* kinevezésemmel hosszabbította meg szolgálatomat, amelyet ma is legjobb tudásom és lelkiismeretem szerint igyekszem ellátni.

---

[7] BOROS LÁSZLÓ – VIGA GYULA id. mű

[8] KÓKAI SÁNDOR: Köszöntjük a 70 éves Frisnyák Sándor professzort. In: FRISNYÁK SÁNDOR: A kultúrtáj kialakulása a Kárpát-medencében. Történeti földrajzi tanulmányok. A tanulmányokat válogatta és a könyvet szerkesztette HANUSZ ÁRPÁD. Nyíregyháza, 2004. pp. 3-5.

A tanszék oktatói 1994-ben: balról az első sorban Kormány Gyula, Frisnyák Sándor, Göőz Lajos, a második sorban Vitányi Béla, Hanusz Árpád, Dobány Zoltán, Boros László és Kókai Sándor

Tanszéki munkám mellett más felsőoktatási intézményekben is tanítottam. 1994/95-től néhány éven át kollégáimmal aktív szerepet vállaltunk a Kárpátaljai Magyar Főiskola oktató, tudományos és tudományszervező munkájában. A hétvégeket Beregszászon töltöttük, előadásokat és gyakorlati foglalkozásokat tartottunk, a hazai intézmények támogatásával (pl. térképek és könyvek adományozásával) közreműködtünk a földrajztanárképzés tárgyi feltételeinek megteremtésében is. Kormány Gyula kollégám a tanárjelölteknek és a gyakorló pedagógusok számára „Kárpátalja földrajza" címmel jegyzetet írt, én pedig a régió történeti földrajzát dolgoztam fel, segítve ezzel a hallgatók szülőföldismeretét és identitásuk erősítését.

A 90-es évek második felében *Gyárfás Ágnes* rektor felkérésére a miskolci Nagy Lajos Király Magánegyetem (= Bölcsész Egyesület) földrajz-ökológia tanszékén is oktattam. A tanszéket 1995-től 1999-ig Hanusz Árpád kollégám vezette, így nem véletlen, hogy a nyíregyházi tanszék minden tagja Miskolcon is tanított. Miskolcon a Magyarország történeti földrajza c. stúdiumon kívül speciális kollégiumot is hirdettem „Borsod megye történeti földrajza" címmel.

A helyi téma iránti érdeklődés rendkívül kedvező volt, az előadás-sorozatot több szemeszterben is megismételtem és az anyag feldolgozásához egy térkép-vázlat-gyűjteményt is közreadtam.

Hogyan kerültél kapcsolatba a történeti földrajzzal és milyen eredményeket értél el ennek művelésében?

Fiatal koromban a történeti földrajzról szinte semmit sem tudtam, annak ellenére, hogy Bulla B. és Mendöl T. klasszikus művéből, „A Kárpát-medence földrajzából" jól ismertem-megtanultam az *emberformálta táj történetét* tárgyaló fejezeteket is. Az 1947-ben megjelent könyvet még diák koromban vásároltam és csak évek múltán fedeztem fel annak hatalmas tudományos-ismeretközlő és szemléletformáló értékét. Hosszú pályafutásom alatt a Bulla-Mendöl-féle könyvet használtam a legtöbbször és használom ma is.[9] Az 1960-as évek közepén, amikor Miskolc iparföldrajza c. egyetemi doktori disszertációmat írtam, a telepítőtényezők elemzése során, az említett könyv hatására már alkalmaztam a *fejlődés-történeti módszert*. Nyíregyházára kerülve (1968) egyéb geográfiai kérdések mellett leginkább az érdekelt, mi az oka Szabolcs-Szatmár megye társadalmi-gazdasági elmaradottságának (az akkori fogalmazás szerint „hátrányos helyzetének") és milyen mélyre nyúlnak az elmaradottság gyökerei. S ezt a meginduló vizsgálódást már történeti földrajzi kutatásként foghatjuk fel, amelynek elméleti-módszertani alapjait a Földrajzi Közlemények két világháború közt megjelent évfolyamaiból ismertem meg.

A történeti földrajz évszázados előzményekre alapozva, az 1930-as években vált önálló diszciplínává. A földrajzi térben és történelmi időben gondolkodó geográfusok arra törekedtek, hogy a valóságfeltáró és jelenségmagyarázó tevékenységüket a „történelmi gyökerek" (előzmények) ismertetésével egy nagyobb fejlődésfolyamatba építsék be. Az ilyen szemlélettel készült monográfiákban a történeti földrajz általában rövid, alapozó jellegű fejezetként jelent meg.

Bulla szerint a történeti geográfia feladata az, hogy „az elmúlt idők kultúrtájainak állapotáról rajzoljon szintetikus magyarázó képet"[10]. Mendöl az előző definícióval összhangban, úgy látja, hogy a történeti földrajz „az időkeresztmetszetek sorozata, de egyúttal hosszmetszet is, a táj időben egymást követő állapotainak, vagy a táj változásainak rajza"[11]. A *kultúrtájcentrikus irányzat*, amely a társadalom környezetátalakító munkáját helyezte előtérbe, később a tér és a természeti erőforrás-használat, az emberi tevékenységi formák (létfenntartási rendszerek), ill. mindazon témakörök vizsgálatával bővült, amelyekkel a mai regionális

[9] BULLA BÉLA – MENDÖL TIBOR: A Kárpát-medence földrajza. Budapest, 1947. 611 p.
[10] BULLA BÉLA: Hazai történeti földrajzunk múltja, jelene és feladatai. In: Emlékkönyv Szentpétery Imre születésének hatvanadik évfordulójára. Budapest, 1938. pp. 73-106.
[11] MENDÖL TIBOR.: Településtörténet, településföldrajz, történeti földrajz. In: Emlékkönyv Szentpétery Imre születésének hatvanadik évfordulójára. Budapest, 1938. pp. 312-334.

földrajz is foglalkozik[12]. A koalíciós évek után (1948) a hatalom „a szomszéd népek érzékenységére" hivatkozva, nem tartotta kívánatosnak Magyarország történeti földrajzának művelését. Így a hazánk földrajzát tárgyaló könyvekben a történeti földrajznak már csak egyes elemei – pl. a régi idők elmaradottságára utaló leírások – kerültek be a gazdaságtörténeti jellegű áttekintésekbe.

Az 1970-es években a Nyírség és a Felső-Tisza-vidék múltbeli állapotának feltárásában nagy mértékben építettem a régészet, a történettudomány, a néprajz és más szaktudományok forrásfeltáró és forráskritikai eredményeire is. A történeti földrajz tehát *szintetizáló tudomány*, amely művelése során a Teleki által megfogalmazott módszertani alapkövetelményeket: a kauzalitást, az okokozati összefüggések feltárását, a fejlődéstörténeti (genetikai) elv alkalmazását és a szintézis-alkotást igyekeztem megvalósítani. A kutatásaimat később kiterjesztettem a Zempléni-hegységre is, így a látókörömben egymás közelségébe kerültek a különböző tájtípusok eltérő tér- és természeti erőforrás-hasznosítása, környezet-gazdálkodása, továbbá a munkamegosztás térbeli rendje, a mikrorégiók gazdasági kapcsolatai és egyéb jelenségek.

1980-ban *Tóth József* kutatóintézeti igazgató Mendöl Tibor emlékkonferenciát rendezett Szarvason, amelyre engem is felkért előadás tartására. A plenáris ülésen a magyar geográfia színe-java előtt ismertettem történeti földrajzi kutatásaimat és vázoltam további célkitűzéseimet. Az előadásom után többen – köztük *Enyedi György, Kádár László* és *Rónai András* – pozitívan értékelték munkámat és elfogadhatónak tartották a terveimet is. Rónai András néhány héttel később meglátogatott Nyíregyházán, megnézte folyamatban lévő munkáimat és tanácsokkal látott el. Az előadásomra történt reagálásokat úgy fogtam fel, hogy *a történeti földrajzot a szakma legalizálta és e témakörben a Nyíregyházán folytatott kutatásokat tudomásul vette*. Még inkább ezt éreztem az 1980-as évek vége felé az Egyetemi-Főiskolai Földrajzi Szakbizottság egyik ülésén, ahol az illetékes minisztériumi főelőadó jelenlétében tantervi kérdésekkel és tankönyvírási tervekkel foglalkoztunk. A szakbizottság, különösen Enyedi György és Sárfalvi Béla vélemény-nyilvánítása után, támogatta azt a kérésemet, hogy hazánk történeti földrajza kapjon helyet a tantervben és a szerkesztésemben készülő „Magyarország földrajza" c. egyetemi-főiskolai tankönyvben. Nem sokkal a könyv megjelenése (1988) után – élve a nagyobb tantervi szabadsággal – Nyíregyházán *először speciális kollégium formájában, majd kötelező tantárgyként bevezettük Magyarország történeti földrajzának oktatását*. Az 1988/89. évi előadás-sorozatom anyagából főiskolai tankönyvet írtam, amelyet az 1990-es években a Nemzeti Tankönyvkiadó összesen négy kiadásban jelentetett meg.[13] A könyvem a tudományos berkekben kedvező fogadtatásban részesült, nemcsak

[12] FRISNYÁK SÁNDOR: A történeti földrajz alapjai. In: TÓTH JÓZSEF (szerk.): Általános társadalomföldrajz II. köt. Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2002. pp. 9-20.
[13] FRISNYÁK SÁNDOR: Magyarország történeti földrajza. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 1990, 1992, 1995, 1999. 232 p.

itthon, külföldön is (pl. Nagy-Britanniában, Svédországban és Németországban) sok recenzió méltatta,[14] és a hivatkozási indexe is jónak mondható, napjainkban már megközelíti a százötvenet.

Időrendben már hamarabb kellett volna említenem, hogy 1983-ban az „Adalékok a Szatmár-Beregi síkság, a Rétköz, a Nyírség és a Zempléni-hegység történeti földrajzához (18-19. század)" c. értekezésemmel *kandidátusi fokozatot* szereztem. A disszertáció anyaga 1985-ben megjelent és további ösztönzést adott nemcsak nekem, pályatársaimnak is a mikro- vagy makrorégiókra kiterjedő történeti földrajzi vizsgálatokhoz. A historikusok megfogalmazását témánkhoz igazítva, azt mondhatom, hogy *a haza történeti földrajza a mikrorégiók történéseiből tevődik össze*. S ezzel azt szeretném kifejezésre juttatni, hogy a *mintaterületek* – régiók, mikrorégiók vagy akár csak egy település – történeti földrajzi feldolgozása értékes építőköve lehet majdan egy nagy részletességű, Magyarország történeti földrajzi monográfiájának. Ezzel a felfogásommal függ össze, hogy 1995-től 2006-ig *hazai és nemzetközi konferencia-sorozatot* rendeztünk Nyíregyházán az egyes történelmi országrészek (pl. az Alföld, Felvidék, Erdély, Délvidék régió stb.) történeti földrajzáról. A magyar honfoglalás 1100. és az államalapítás 1000. évfordulója aktualitást adott a történeti földrajzi témáknak, az interdiszciplináris jellegű konferenciáknak. Szervező munkánkban széles körű együttműködésre törekedtünk, pl. az egyetemekkel, kutatóintézetekkel, tudományos társaságokkal és legfőbbképpen az MTA helyi (Nyíregyházán működő) tudományos testületével. 2003-ban A Dunántúl és a Kisalföld történeti földrajza c. konferenciát a Pécsi Tudományegyetem Földrajzi Intézetével, Tóth József rektor-professzorral közösen rendeztük. A következő évben pedig a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület közreműködésével tartottunk tudományos tanácskozást „Gyepűk, várak és egyéb honvédelmi létesítmények a Kárpát-medencében" címmel. A konferenciák és tudományos szimpóziumok előadásanyagát sorra megjelentettük, így a Kárpát-medence történeti földrajzi irodalmát jelentősen gazdagítottuk.

Tisztelettel és hálás köszönettel kell megemlékeznem *Marosi Sándor* akadémikusról, aki immár több mint két évtizede figyelemmel kíséri, támogatja és szerepvállalásával segíti tanszéki műhelymunkánkat, a történeti földrajzi konferencia-sorozatunkat és egész kollektívánk tudományos előrehaladását.

---

[14] HERMES, KARL: FRISNYÁK, SÁNDOR: Magyarország történeti földrajza (Historische Geographie Ungarns). In: Ungarn-Jahrbuch. Band 19. München, 1992. pp. 333-337. HAJDÚ ZOLTÁN professzor szerint „Az 1970-es évektől kezdve *Frisnyák Sándor* valóságos történeti földrajzi iskolát teremtett Nyíregyházán. Az 1990-ben megjelent Magyarország történeti földrajza már a címlapján is „forradalmat csinált", hiszen visszatért a magyar földrajztudomány két világháború közötti alapproblémájához, illetve annak sajátos térképi ábrázolásához, a történelmi és trianoni Magyarország „bennfoglalt" struktúrájához. Frisnyák Sándor szellemiségében nem követte a két világháború közötti elődöket, hangvétele kiegyensúlyozott, a leglényegesebb kérdések elemzésekor is távol áll tőle minden szélsőség". – HAJDÚ ZOLTÁN: A történeti földrajz kialakulása, irányzatai, a magyar történeti földrajz fejlődése. In: BELUSZKY PÁL (szerk.): Magyarország történeti földrajza I. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2005. pp. 25-39.

A különböző folyóiratokban és egyéb periodikákban megjelent történeti földrajzi írásaimat 1995-ben a „Tájak és tevékenységi formák", 2004-ben „A kultúrtáj kialakulása a Kárpát-medencében" c. gyűjteményes kötetben is közreadtuk.[15] Nagy öröm számomra, hogy kollégáim közül *Boros László*, *Dobány Zoltán* és *Kókai Sándor* egyrészt a regionális (pl. Cserehát, Bánság), másrészt ágazati történeti földrajz (pl. a szőlő- és borgazdaság) témaköréből rengeteg tanulmányt és önálló könyvet írtak. Az elmúlt másfél-két évtized alatt hazánk egyetemein és kutatóintézeteiben is fellendült a történeti földrajz művelése. Az idősebb geográfusok mellett egyre több fiatal foglalkozik a történeti földrajz tudományelméleti kérdéseivel, a regionális egységek és egyes ágazatok vizsgálatával.[16]

Mindannyiunk számára óriási nyereség, hogy *Somogyi Sándor* professzor az 1970/80-as években a magyar nép kialakulásának és honfoglalásának földrajzi környezetét és az alföldi makrorégió természeti viszonyainak változását, az antropogén tájalakítást stb. dolgozta fel, s ezzel természetföldrajzi alapokat teremtett a történeti földrajzi kutatások számára.[17]

A történeti földrajzi kutatásokon kívül milyen témakörökkel foglalkoztál?

Már említettem, hogy pályafutásom első periódusában rövid ideig természetföldrajzi, majd társadalom- és gazdaságföldrajzi témákkal foglalkoztam. Ennek térbeli keretét Borsod-Abaúj-Zemplén megye, később (1968-tól) Szabolcs-Szatmár-Bereg megye képezte.

1959-től 1963-ig a földrajztudomány és -oktatás régiónkhoz kapcsolódó történetét vizsgáltam. Ilyen irányú érdeklődésemet Bulla Béla professzor a magyar földrajztudomány haladó hagyományairól írt tanulmánya váltotta ki. Tantárgy- és tudománytörténeti kutatómunkámat Csinády Gerő egyetemi docens tanácsaival (és írásaim lektorálásával), és Újszászy Kálmán professzor, a sárospataki ref. nagykönyvtár és levéltár igazgatója a régi könyvek és dokumentumok rendelkezésemre bocsátásával segítette. A régióban élt földrajzírók munkásságát 1650/54-től, Comenius sárospataki működésétől dolgoztam fel. Kutatásaim eredményeit a helyi periodikákban publikáltam és a miskolci Értelmiségi Klubban, Sárospatakon és Tokajban tartott előadásaimban ismertettem.

Egyéb munkáim közül megemlítem a regionális földrajzi tanulmányaimat, a szerkesztésemben megjelent főiskolai tankönyveket (pl. Magyarország földrajza,

---

[15] A kötet címadó dolgozata eredetileg a VIGA GYULA szerkesztésében megjelent Borsod-Abaúj-Zemplén c. megyekönyvben jelent meg (németországi méltatását Karl Hermes regensburgi professzor írta az Ungarn-Jahrbuch 22. kötetében, München, 1996. pp. 379-382).

[16] 2007. szeptember 3-án a Korall c. társadalomtörténeti folyóirat az MTA Regionális Kutatások Központjában (Budapest) kerekasztal-beszélgetést rendezett „Mi a történeti földrajz és kik a történeti földrajzosok?" címmel. A résztvevő tudósok egyet értettek abban, hogy Frisnyák Sándor a hazai történeti földrajz megújítója és munkásságával tudományos iskolát teremtett. In: Korall 9. évf. 2008. pp. 22.

[17] SOMOGYI SÁNDOR: A magyar honfoglalás földrajzi környezete. Magyar Tudomány. 1988. pp. 863-869., Uő.: A természeti változások és a társadalmi-gazdasági folyamatok kölcsönhatása az Alföldön a honfoglalás előtt. In: FRISNYÁK SÁNDOR (szerk.): Az Alföld történeti földrajza. Nyíregyháza, 200. pp. 7-24.

Általános gazdaságföldrajz), tanári segédkönyveket (Budapest és a megyék földrajza, Szabolcs-Szatmár megyei földrajzi olvasókönyv 1-2.), a táj-, város- és falumonográfiákat (Szabolcs-Szatmár Bereg megye monográfiája, Kazincbarcika földrajza, Tállya, Szerencs monográfiája, Rátka – Egy német falu Tokaj-Hegyalján) és a fiatalabb koromban írt tudománynépszerűsítő cikkeimet. [18]

Jelenleg milyen témákkal foglalkozol?

Kapcsolódva a korábbi gondolataimhoz, nagyon fontosnak tartom az egyes kistájak történeti földrajzi kutatását. Az elmúlt években sokat foglalkoztam a Hernád-völgy történeti földrajzával, s e témakörből egy szintézis-jellegű és öthat adalékközlő írásom jelent meg. Régebben azt terveztem, hogy öreg koromban Szikszón, a szülővárosomban telepedek le és a Hernád-völgy történeti geográfiáját fogom feldolgozni. Idő közben másképpen alakultak a dolgok: gyermekeim kérésére a fővárosi agglomerációban kerestünk és 2007-ben Isaszegen találtunk megfelelő és számunkra elérhető házat, így tehát a Budapesten élő családom közelségébe kerültem. Első feladatom volt Isaszeg és a Gödöllői-dombság földrajzi-honismereti irodalmának tanulmányozása és a természetföldrajzi kistáj alaposabb bejárása. Mivel eddig minden lakóhelyemről és környékéről is írtam egy-két dolgozatot, most Isaszeg (és a Gödöllői-dombság) történeti földrajzát, az itt élt szlovákság 18-19. századi tér- és természeti erőforrás-használatát, kultúrtáj- és gazdaságfejlesztő tevékenységét szeretném feldolgozni. Korábban nem tudtam, hogy Isaszeg (és a környezetében még több település) mintegy két évszázadon át szlovák falu volt. A l7/l8. század fordulóján érkezett szlovák telepesek erdőgazdálkodással és állattenyésztéssel foglalkoztak és az első katonai felmérés szerint az alföldi kertes városokhoz hasonló kétbeltelkes településszerkezetet alakítottak ki.[19]

Isaszeg és a Gödöllői-dombvidék történeti földrajzának kimunkálása mellett sok más – korábban megkezdett – szakmai feladatot kell teljesítenem. Mindenek előtt rövid időn belül be kell fejeznem „A Zempléni-hegység földrajzi lexikona" szerkesztését és egy konferencia-előadás megírását. Sokan, nemcsak geográfusok, a történészek és néprajztudósok is arra ösztönöznek, hogy az 1990-ben megjelent Magyarország történeti földrajza c. könyvemet az új kutatási eredményeim felhasználásával írjam újra, természetesen a jelenleginél lényegesen nagyobb terjedelemben. Mind ezek a munkák rendkívül időigényesek, *a ma is fő feladatomnak tekintett oktatás mellett tudok csak a kutatással-földrajzírással foglalkozni*. Öreg emberként mindenhez, így az adatgyűjtő-

[18] Frisnyák Sándor szakirodalmi munkásságának nem teljes körű jegyzékét lásd BOROS LÁSZLÓ – VIGA GYULA id. m. pp. 90-106.

[19] Az interjú óta megjelent FRISNYÁK SÁNDOR: Adalékok a Gödöllői-dombság történeti földrajzához (Tájhasználat a 18-19. században). A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XLVII. Miskolc, 2008. pp. 265-294., Uő.: Adalékok Isaszeg történeti földrajzához (A szlovák telepesek tájhasználata a 18-19. században). In: HANUSZ ÁRPÁD (szerk.): Tiszteletkötet dr. Gőőz Lajos professzor 80. születésnapjára. Nyíregyháza, 2008. pp. 75-85.

feldolgozó és egyéb munkákhoz is több időre van szükségem, mint régebben. Isaszegről viszont könnyebben tudom elérni a történeti földrajz forrásait a budapesti közgyűjteményekben.

Frisnyák Sándor isaszegi otthona

Melyek voltak a legfontosabb külföldi tanulmányútjaid?

Egy földrajztanárnak a hivatása gyakorlásához rendkívül fontosak a hazai és külföldi (tanulmányút jellegű) utazások szakmai tapasztalatai. Az iskolában (egyetemen) megszerezhető elméleti ismereteket a földrajzi valóság közvetlen megfigyelése teszi teljessé. S ezt már fiatal koromban is így gondoltam, ezért két dologra: könyvek vásárlására és utazásra mindenkor sok pénzt költöttem. Úgy fogtam fel, hogy az ország- és világjárásom önképzésemet, földrajzi-társadalmi valóság-ismeretem gazdagítását szolgálja, s ezáltal színvonalasabban láthatom el hivatásomat. Korán, kisdiák koromban kezdtem „felfedezni" lakóhelyem, Miskolc és tágabb környezetét, annak természeti szépségeit, értékeit és emberi alkotásait. Középiskolás koromban Farkas Gyula[20] barátommal már bejártam az egész országot. A közvetlen megfigyelés és tapasztalatszerzés kialakított bennem egy átfogó országképet, felismerve a társadalmi-gazdasági (a település- és tájképben is megje-

[20] Általános iskolai tanár, szaktanácsadó, elismert fotóművész

lenő) különbségeket, a Bulla-Mendöl-féle könyvből már jól ismert nyugat-kelet irányú kultúrlejtő (= fejlettségi lejtő) valóságos meglétét.

1955-től már külföldre is utazhattam: először Bulgáriába, majd az elmúlt fél évszázadban összesen harmincöt államba sikerült eljutnom. Kezdetben kizárólag önköltséges társasutazások részt vevőjeként, az 1960-as évektől, mint felsőoktatási dolgozó már egyéni turistaként vagy hivatalos (ösztöndíjas) kiküldetésben jártam a külországokban. Nagy utazásokat tettem a Kelet-európai alföldön, Közép-Ázsiában, Kazahsztánban és Szibériában. 1970-ben és 1972-ben a közép-ázsiai sivatagokat, a folyó menti és hegylábi oázisokat, az ősi (nomád) állattenyésztés még fellelhető-módosult maradványait tanulmányoztam. Megfordultam a Kopet-dag, a Pamir és a Tien-san vidékén is, ahol a magashegységi pásztorkodást, a folyóvölgyek és az intramontán kismedencék öntöző-kultúráját ismerhettem meg. Nem sokkal előbb voltam a harkovi Gorkij Egyetemen nyelvi továbbképzésen, így a helyszínen vásárolt orosz nyelvű szakkönyvek és térképek tanulmányozásával nagyon sok ismeretet szereztem a bejárt területekről. Később összehasonlító vizsgálatokat-megfigyeléseket végeztem a Szaharában és az egyiptomi Nílus-völgyben. Az 1980-as években voltam Kínában, Mongóliában, Észak-Koreában és az USA-ban. 1989-ben a Soros-alapítvány ösztöndíjával a hallgatókkal és kollégáimmal Kanadában tettünk nagy – gyönyörű tájakat és a legjelentősebb városokat feltáró – utazást, az Atlanti-partvidéktől a Kordillerákig. Wancouverben és a Niagara környékén az indián kultúra helyszíneit és tárgyi emlékeit csodálhattuk meg.

Nógrádi tájakon (2009. május 2.)

A legtöbbet Európában (ezen belül a Kárpát-medencében) utaztam. Kutatómunkám szempontjából nagyon sokat jelentett a Nagy-Britanniában tett ösztöndíjas tanulmányutam, amely lehetővé tette az oxfordi és cambridge-i angol történeti földrajzi iskola eredményeinek megismerését. Több külföldi felsőoktatási intézményben és konferencián előadást is tartottam (pl. Moszkva, Volgográd, Usti nad Laben, Rozsnyó, Kassa, Ungvár, Nagybánya, Csíkszereda, Déva, Szabadka és Magyarkanizsa). Külföldi útjaim szakmai tapasztalatait mindenkor felhasználtam az oktató és tudományos munkámban. Jelenleg „A világgazdaság történeti földrajza” c. stúdium keretében hasznosítom az ősi kultúrák földjén tett utazásaim szakmai élményanyagát. A modern világgazdaság kialakulását megelőző történelmi korok jellemzésével is sokat foglalkozom, így egy teljes fejlődésfolyamatot vázolok fel a neolitikus forradalomtól napjainkig.

Ebéd Wolverhamptonban

Végezetül szeretném megkérdezni, tanítványaid közül kikre vagy a legbüszkébb?

Számomra minden tanítvány nagyon fontos, hiszen napi munkájukban hasznosítják-alkalmazzák azokat a szakmai-módszertani ismereteket, amelyeket a tanszéki kollektívától kaptak. Oktató-nevelő tevékenységükkel hozzájárulnak a magyar ifjúság és a felnőtt lakosság földrajzi ismereteinek gazdagításához, hazaszeretetük elmélyítéséhez. Szép számmal vannak olyanok is, akik a diplomájuk megszerzése után tovább tanultak a hazai és külföldi egyetemeken, majd doktoráltak és magasabb tudományos fokozatot is szereztek, tudományművelő-alkotó egyéniségekké váltak. Név szerint nem próbálom őket felsorolni, mert félek, hogy kihagyok valakit, aki egyébként említést érdemelne. Örömmel mondhatom, hogy a legtehetségesebb tanítványok közül vannak egyetemi és főiskolai tanszékvezetők, felsőoktatási és kutatóintézeti dolgozók, gimnáziumi és általános iskolai igazgatók, továbbá világjáró filmrendező, rádió-televízió riporter és szerkesztő, múzeumigazgató és tankönyvíró általános iskolai tanár, akikre büszke vagyok és teljesítményeiket nagyra értékelem.[21]

[21] Első közlés: Veres László – Viga Gyula szerk.: A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XLVIII. Miskolc, 2009. pp. 319-334.

Dr. Frisnyák Sándor történeti földrajzi munkássága

Dr. Boros László – Dr. Gál András

Frisnyák Sándor emeritus professor – a hazai *földrajztanárképzés* és a *történeti földrajz* kiemelkedő egyénisége – 75 éves. Eddigi életművéről a szakmai folyóiratokban és időszakos kiadványokban sok méltatás jelent meg[1], e kötetben – a szokványos előszó helyett – *a történeti földrajzi munkásságát foglaljuk össze.*

Frisnyák Sándor immár négy- és fél évtizedes felsőoktatási munkássága mellett a történeti földrajzi kutató tevékenységével jelentősen hozzájárult Magyarország régi földrajzának, elsősorban az *emberi tevékenységi formák* (= létfenntartási rendszerek) idő- és térbeli változásainak megismeréséhez. Miskolcon a pályakezdő évei alatt először a Bükk-fennsík természetföldrajzával, majd a Sajó-völgyi iparvidék társadalom- és gazdaságföldrajzával, Szegeden egyrészt tudománytörténeti, másrészt népesség- és településföldrajzi kutatásokkal foglalkozott.

1968-ban, amikor a nyíregyházi főiskolára került, a Nyírség és a Felső-Tisza-vidék, az ország egyik *hátrányos helyzetű* (= elmaradott) területének tudományos vizsgálatát kezdte el. Úgy gondolta, hogy geográfusként elsősorban helyi témákkal kell foglalkoznia, hogy ezzel elősegítse a régió terület- és településfejlesztési koncepcióinak kimunkálását. Helyzetelemző és -értékelő munkájáról tudományos konferenciákon számolt be: *megállapításait a geográfus szakma pozitívan, a helyi hatalom barátságtalanul fogadta* (pl. a záhonyi átrakókörzetről vagy a megye periférikus mikrorégióiról tartott előadásai után a hatóságokkal támadtak kellemetlenségei). Frisnyák Sándor a külső reagálásokra témát váltott: a társadalmi- és gazdaságföldrajzi valóság-feltáró munka helyett az 1970-es évek közepétől egyre inkább az érdekelte, milyen mélyre nyúlnak a régió elmaradottságának történelmi gyökerei. Az oknyomozó és jelenségmagyarázó törekvései elvezették a történeti földrajzi gondolkodáshoz, a témakör elméleti, kutatásmódszertani vizsgálatához, a honi előzmények és külföldi eredmények tanulmányozásához.[2] Primer és szekunder források alapján feltárta a Nyírség és a Felső-Tisza-vidék reálfolyamatait, s összehasonlító vizsgálatokat végzett a szomszédos

[1] Összefoglalóan: Boros László – Viga Gyula (szerk.): Frisnyák Sándor munkássága. Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 2004. 112 p.

[2] A történeti földrajz az 1948-as hatalomváltás óta – a szomszéd népek érzékenységére hivatkozva – tiltott diszciplina volt.

– eltérő természetföldrajzi és termelés-jellegű – tájakon is. E témakörben elért kutatási eredményeit először 1980-ban Mendöl Tibor születésének 75. évfordulóján rendezett emlékkonferencián mutatta be. Előadását a magyar földrajztudomány prominens képviselői, köztük *Enyedi György*, *Kádár László* és *Rónai András* magasan értékelték és munkásságának folytatását szorgalmazták. Rónai András professzor néhány héttel később Nyíregyházán felkereste Frisnyák Sándort, hogy alaposabban megismerje eredményeit (pl. a 18. századi térkép-interpretációit) és szakmai-módszertani tanácsaival segítse további kutatásait.

A történeti földrajz „hivatalos" elismertségét, ahogy ma látjuk, *az 1980-as tudományos konferencia nyitotta meg*.

1983-ban, amikor Frisnyák Sándor a Nyírségről és a Felső-Tisza-vidék történeti földrajzáról írt kandidátusi értekezésével tudományos fokozatot szerzett, *a Magyar Tudományos Akadémia Földtudományi Osztálya is elismerte e diszciplina hazai létjogosultságát.* Frisnyák Sándor munkásságának szakmai jelentőségét és kisugárzó szerepét jelzi az is, hogy az 1980-as évek közepétől az egyetemi és főiskolai földrajzi tanszékeken és az akadémiai kutatóhelyeken is *fellendült a történeti földrajz művelése*, s egyre többen szereztek kandidátusi és PhD fokozatot a történeti földrajz témaköréből.

Az 1980-as évek közepéig Frisnyák Sándor történeti földrajzi kutatásainak térbeli keretét egy-egy természeti táj vagy közigazgatási egység képezte. A mintaterületek (pl. a Nyírség, a Szatmár-Beregi-síkság, a Zempléni-hegység, az Alsó-Hernád-völgy) múltbeli jelenségeit és folyamatait nem elszigetelten, a modern geográfia módszereinek megfelelően nagyobb összefüggés- és kölcsönhatás-rendszerben vizsgálta. Kezdetben egy-egy kultúrgeográfiai korszak (pl. a nyírségi életkamra és a szomszédos ártéri síkságok 18-19. századi, az integrált környezetátalakító munkálatok előtti és azt követő) *tájhasználatát-környezetgazdálkodását* tárta fel. A feldolgozásoknál alkalmazott időkeresztmetszetek Frisnyák Sándor szerint egy-egy terület fejlődési fokozataként foghatók fel, amelynek összefüggés-rendszere és szerkezete állandóan változik. Az egymást követő időkeresztmetszetek többé-kevésbé kapcsolódnak a társadalom- és gazdaságtörténet korszakaihoz, és idő-hosszmetszetté állnak össze, megjelenítve a teljes fejlődés-folyamatot.[3]

Frisnyák Sándor az 1980-as évek második felében a történeti földrajzi kutatásait kiterjesztette a Kárpát-medence teljes területére. A Kárpát-medence mai képét, a *kultúrtájat* (beleértve az *épített környezetet* is) a magyarság és a velünk együtt élő etnikumok több mint ezer éves termelő, tájformáló és értékteremtő munkája hozta létre. S ezt a kultúrtáj-építő és -fejlesztő folyamatot, amely a természeti erőforrások egyre intenzívebb igénybevételével és a környezet átalakításával kapcsolódik össze, nem önmagáért, a működő létfenntartási rendszerek részeként vizsgálja. Történeti földrajzában az emberi tevékenységi formák idő- és térbeli rendszerei, a

[3] Frisnyák Sándor: A történeti földrajz alapjai. In: Tóth József (szerk.): Általános társadalomföldrajz II. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002. pp. 9-20.

földrajzi munkamegosztás, az interregionális kapcsolatok és csaknem mindazon témakörök is megjelennek, amelyek az aktuális geográfiát jellemzik. Úgy is fogalmazhatunk, hogy Frisnyák Sándor a Kárpát-medence és egyes regionális egységeinek *történeti társadalom- és gazdaságföldrajzát rekonstruálja.*

Az 1988/89-es tanévben speciális kollégiumot hirdetett hazánk történeti földrajza témaköréből, először Nyíregyházán, majd a rendszerváltozás után több hazai és külföldi felsőoktatási intézményben. Előadásainak anyagát 1990-ben (és később több kiadásban) a Nemzeti Tankönyvkiadó megjelentette „Magyarország történeti földrajza" címmel, amely – a pályatársak megítélése szerint – *alapmű* nemcsak a felsőoktatás, a földrajz- és a társtudományok művelői számára is. A „Magyarország történeti földrajza" Frisnyák professzor eddigi életművének legfontosabb alkotása, *e témakörben írt első tudományos igényű szintézis.*

Hajdú Zoltán professzor a hazai történeti földrajz kialakulásáról és fejlődéséről írt tanulmánya szerint „Frisnyák Sándor szellemiségében nem követte a két világháború közötti elődöket, hangvétele kiegyensúlyozott, a legkényesebb kérdések elemzésekor is *távol áll tőle minden szélsőségesség".*[4]

Tóth József pécsi rektor, tanszékvezető egyetemi tanár felszólítására elkészítette *habilitációs pályázatát* és 1997-ben nyilvános vitaülésen felvázolta (1) „Az Árpád-kori Magyarország gazdasági földrajza" és (2) „A feudális kori Magyarország földrajzi munkamegosztása" témakörében elért kutatási eredményeit. Három év múlva (2000-ben) Frisnyák Sándor a „Tájak és tevékenységek" c. értekezésével elnyerte az *MTA doktora* címet.

Frisnyák professzor az elmúlt évtizedben tovább folytatta a Kárpát-medence történeti földrajzának feltárását és szervezte-irányította a tanszéken folyó ilyen jellegű kutatásokat. A történelmi ország-területre jellemző folyamatok (pl. a kultúrtáj kialakulása és diffúziója, az antropogén tájformálás, a gazdaság térszerveződése, a régiók és az interregionális kapcsolatok, a földrajzi munkamegosztás) rekonstruálása mellett változatlanul foglalkozik a kistérségek, esetenként egy-egy település régi földrajzával is. Felfogása szerint a régiók, alrégiók és egyéb térszerkezeti egységek történéseiből tevődik össze hazánk történeti földrajza. *A kistérségekről írt* – e kötetben is közölt – *munkái fontos adalékok, „építőkövek" lehetnek egy majdan megírásra kerülő történeti földrajzi monográfiának.*

Frisnyák Sándor a földrajzi környezet elemeit genetikus módszerekkel vizsgálja és abban az embert a legfontosabb hatótényezőként értelmezi. A kultúrtáj kialakulását és terjedését a Kárpát-medence népeinek közös alkotásaként (és egyben *kulturális örökségként*) fogja fel. Hazánk geopolitikai helyzete, különösképpen a határainkon túl élő magyarság jövője szempontjából *fontosnak tartja a szomszéd népek tiszteletét*, tájformáló-gazdaságfejlesztő tevékenységének reális értékelését. Frisnyák professzor szerint szomszédaink ma fontosabbak, mint a nagyhatalmak.

---

[4] Hajdú Zoltán: A történeti földrajz kialakulása, irányzatai, a magyar történeti földrajz fejlődése. In: Beluszky Pál (szerk.): Magyarország történeti földrajza I. kötet. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2005. pp. 25-39.

DR. FRISNYÁK SÁNDOR

Történeti földrajz

[A Szatmár-Beregi síkság, a Rétköz, a Nyírség és a Zempléni hegység 18-19. századi földrajza]

NYÍREGYHÁZA, 1985

Észak- és Kelet-Magyarországi Földrajzi Évkönyv
Szerkeszti: Dr. Boros László

2

Dr. Frisnyák Sándor

Tájak és tevékenységi formák

(Földrajzi tanulmányok)

Miskolc-Nyíregyháza, 1995

Frisnyák Sándor

A kultúrtáj kialakulása a Kárpát-medencében

Történeti földrajzi tanulmányok

A tanulmányokat válogatta
és a könyvet szerkesztette:

Hanusz Árpád

Nyíregyháza, 2004

Dr. Frisnyák Sándor

Magyarország kultúrgeográfiai korszakai (895-1920)

Történeti földrajzi tanulmányok

A tanulmányokat válogatta és sajtó alá rendezte:
Dr. Gál András és Dr. Hanusz Árpád

Nyíregyháza-Szerencs, 2009

Frisnyák Sándort *a geográfus szakma tudományos iskolateremtőként értékeli, elismerve a történeti földrajz megújítására tett törekvéseit és eredményeit.* Publikációs jegyzékében több mint 260 tétel szerepel: ebből négy önálló könyv és több mint 80 könyvfejezet, monográfia, főiskolai-egyetemi tankönyv, konferencia-kötet írása-szerkesztése.[5] Kezdeményezte, társszerző és -szerkesztőként közreműködött „A Zempléni-hegység földrajzi lexikona" elkészítésében. A negyven szerző munkájaként most megjelent *első tájföldrajzi lexikonunkban* a hegység történeti földrajzát is nagy részletességgel tárgyalja szócikkek és tematikus térképek, földrajzi modellek formájában. Frisnyák professzor szerkesztette a Kárpát-medence és az egyes nagyrégiók, az Alföld, a Felvidék, a Dunántúl és a Kisalföld, a Nyírség és Felső-Tisza-vidék stb. történeti földrajzával foglalkozó könyveket is, amelyek a magyar honfoglalás 1100. és az államalapítás 1000. évfordulója alkalmából, 1995 és 2004 között a Nyíregyházi Főiskolán megrendezett *nemzetközi történeti földrajzi konferencia-sorozat* előadásait tartalmazzák.

Frisnyák Sándor az oktató- és tanszékvezetői, főigazgató-helyettesi munkája mellett alkotó tudósként és a tudományos közélet szereplőjeként is igen jelentős eredményeket ért el. Két- és fél évtizede tagja az MTA különböző tudományos bizottságainak és 2001-től pedig a Magyar Földrajzi Társaság országos alelnöke. Tanári munkáját, a földrajztanárképzést a legszebb *hivatásnak* tekinti, a vezetői feladatait és a tudományos közéleti tisztségeit mindenkor *szolgálatként* végezte, és végzi ma is. Eddigi gazdag életművét magas állami és szakmai (köztük a Lóczy emlékérem) kitüntetéssel ismerték el. Hetvenötödik születésnapja alkalmából ez év tavaszán a Magyar Nemzeti Múzeumban rendezett ünnepségen méltatták munkásságát és a néprajzosok *Balassa Iván emlékéremmel tüntették ki,* a Kazinczy Ferenc Társaság 2009. évi közgyűlésén pedig *tiszteleti taggá* választották.

Frisnyák professzor ma is tanít, gyakori szereplője a PhD és az akadémiai doktori minősítő eljárásoknak. Isaszegi otthonában töretlenül folytatja tudományszervező és történeti földrajzi kutatómunkáját. Értékteremtő és értékközvetítő munkásságához további sok sikert és jó egészséget kívánunk.[6]

---

[5] Boros László – Viga Gyula id. mű, pp. 90-106.

[6] Megjelent: Frisnyák Sándor „Magyarország kultúrgeográfiai korszakai" c. könyv (Nyíregyháza-Szerencs, 2009) előszavaként

Frisnyák Sándor modelljei és térképei mint néprajzi források

Dr. Viga Gyula

Bár rövid írásom címe utalhat rá, érdemben nem kívánok most foglalkozni a *geográfia* és *etnográfia* jó évszázados, változó kapcsolatával, sem a néprajzi kartográfia kérdésével, egyáltalán a néprajzi térképezés általános problematikájával.[1] Frisnyák Sándor tanulmányainak kiváló illusztrációs anyagát, hangsúlyosan az általa szerkesztett modellek, térképvázlatok etnográfiai hasznosításának lehetőségére kívánom felhívni a figyelmet, ám azok néprajzi jelentőségének megértéséhez egy rövid kitérőt kell tennem.

A kultúra térbeli is történeti változataival és e változatokat létrehozó, különböző módon tagolt társadalom létformáinak térbeli formáival foglalkozó etnográfia számára természetes szövetségesek a geográfia különböző ágazatai. Mindenek előtt azok, amelyek a tér – tájakra jellemző – tagoltságán, s a jelenségek filozófiai értelemben is vett „egymásmellettiségén" túl, a különböző módon szervezett embercsoportok szerepét, hatását vizsgálják a táj formálásában, a földrajzi arculat alakításában, ill. az alakuló táj hatására beálló változások következményeit követik a társadalmi folyamatokban. A tájformáló társadalomban – az átalakuló földrajzi-ökológiai tényezők hatására is – zajló kulturális folyamatok mélysége és dinamikája az elterjedés történeti szakaszaival organikusan összefügg, így a geográfia históriai felfogása segítheti leginkább az etnográfiai értelmezést. A táj és az ember viszonyának szakaszoltsága több vonatkozásban a tradíció időrendjének is meghatározója, s a hagyományosnak mondott műveltség változásának olykor kiterjedt része az azt hordozó közösség földrajzi környezetének átalakulására lehet felfüggesztve.[2]

Frisnyák Sándor modelljei és a földrajzi-társadalmi struktúrákat szemléltető rajzai, térképei tanulmányok összegző eredményei és tudományos absztrakciói, s nem ritkán önmagukban is tanulmány értékűek. Az egységes elvű értelmezés – Frisnyák Sándor szemlélete – az egyes településektől a történeti tájakon át a Kárpát-medence működési modelljéig ível, s nem csak a gazdasági etnográfia/antropológia számára jelent rendkívül fontos iránymutatást, hanem a

[1] Utóbb összegzően: Barabás 1963., Borsos 2010.

[2] Mindennek ma már rendkívül kiterjedt irodalma van mind a földrajztudományban, mind a néprajzban, de ezen a helyen eltekintek annak felsorolásától. Megjegyzem, hogy a táj és ember viszonyának megítélésében – a téma társadalmi beágyazottsága miatt – egyáltalán nem ritkaság, hogy megalapozott tudományos vélekedések akár emberöltőkön át csak búvópatakként hatnak, akár elfelejtődnek jószerével, hogy aztán politikai-ideológiai változások során újra a felszínre kerülnek, igazolva időtállóságukat. A Kárpát-medencei szemléletű emberföldrajz számos maradandó, nem ritkán etnográfiailag is megalapozott eredménye bizonyosan ebbe a körbe tartozik. Összegzően: Keményfi 2004. 249-291. Az újabb irodalomból lásd még: Fodor 2006. Az emberföldrajz klasszikusai közül felhívom a figyelmet Jovan Cvijić munkájára, amely Papp Árpád magyar fordítása révén, újabb kutató generációk számára vált elérhetővé. Vö. Cvijić 2009.

társadalomkutatásnak is. A modellek, ábrák jellege, azok tér – idő információja, gyakran a mennyiségeket és arányokat is kifejező tartalma szekunder forrásokká emeli őket. A szóban forgó vázlatok, működési modellek is organikusan fejlődtek, s információikban is egymásra épült az egyes térségek működésének értelmezési rendje. Leggyakrabban egy-egy táj tagolódását, gazdaságföldrajzi működésének szerkezetét rögzítik, s érzékeltetik az adott térség embere egymást váltó generációinak földrajzi feltételrendszerét, a környezethasznosítás lehetőségeit, s jellemzően a szomszédos, esetleg más adottságú tájakkal való kapcsolatok kialakulásának feltételeit is. A történeti tájak, de akár az egyes települések működésének szerkezeti vázlatai messze nem esetlegesek: a rendszer tartópillérét a Kárpát-medence tagolódásának és az eltérő adottságú térségek organikus kapcsolatrendszerének történeti földrajzi struktúrája alkotja, főbb vonalaiban úgy, ahogyan azt a két háború közötti emberföldrajz művelői is megrajzolták és megfogalmazták.[3] Példaként említem a Miskolci-kapu és a tokaji Tisza-rév középkor végi közvetítő szerepét bemutató ábrát, amiben Frisnyák Sándor Tokaj-Hegyalja, a Zempléni-hegység, a Bodrogköz, a Sajó- és a Hernád-völgy, a Bódva völgye és más történeti tájak területén végzett kutatásai összegződnek, ugyanakkor tovább gördülnek és bővülnek a tanulságai az újabb kutatásainak eredményeivel.[4] A Kárpát-medence vásárvonalait szemléltető ábrája több tanulmányában is napvilágot látott, ám annak a két háború közötti emberföldrajz művelői által megfogalmazott jellemzői az elmúlt két évtized alatt bővültek, és részleteikben megerősödtek, kitöltődtek Frisnyák Sándor újabb kutatási eredményeivel (Tokaj-Hegyalja és a Hernád-völgy vásárai).[5] Közben a modell is letisztult, s kifejezőbbé, könnyebben érthetővé vált, s egy-egy táj gazdaság- és társadalomföldrajzi genezisét nem ritkán a működésüket magukban sűrítő modellek fejlődése is érzékelteti. Úgy tűnik, hogy Frisnyák professzor szívesen helyettesíti a részletező leírást a sokkal egyértelműbb és kifejezőbb ábrával, amiben bizonyára megnyilvánul tanári és ismeretterjesztői vénája is. Könyveinek, tanulmányköteteinek tanulságai főbb vonalaikban szinte végig követhetők a fejezetek térképeinek, modelljeinek értelmezésével is, anélkül, hogy a szöveganyagukban elmélyülnénk. A tanulmányok szövege gyakran ezeknek a fő tartalmi vázlatoknak a Frisnyák Sándor-i értelmezése adja, de legalábbis a szövegek együtt fejlődnek az ábrákkal, s nem arról van szó, hogy az utóbbiak csupán a szöveg segédletéül szolgálnának. Bizonyos, hogy mind diagramjai, mind képstatisztikai ábrái rendkívül kifejezők, s jelmagyarázatuk lefordításával a Világ bármely pontján könnyen értelmezhetők lennének a kutatók és az érdeklődők által.

A szóban forgó modellekben egyaránt tükröződik Frisnyák Sándor geográfus és történész képzettsége. A modellezett témák jellemzően nem állapotraj-

[3] Vö. Fodor – Teleki – Cholnoky 1924., Mendöl 1932. A Kárpát-medence geográfiai tagolódásáról és organikus rendszerként való működéséről újabban összefoglalóan: Keményfi 2006. 269-363. Különösen 302-311.
[4] Frisnyák 2009. 184. 4. ábra., Vö. a közelmúltban Szikszóról megjelent tanulmánnyal: Frisnyák 2010. 145-156. A vásárvonalak kérdéséhez: Teleki 1931. Idézi: Frisnyák 2009. 180.
[5] Frisnyák 1990. 51. 25. ábra., Frisnyák 2009. 180. 1-2. és 5. ábra.

zok, hanem folyamatokat ábrázolnak, ha másként nem, mint a táj adottságaihoz idomuló embercsoportok különféle tevékenységének keretei és megnyilvánulásai. Hangsúlyosan igaz ez persze a változásokat szemléltető ábrákra: a *megelőző állapot* rendszere éppen olyan tanulságos, mint a megváltozott/megváltoztatott feltételekhez alkalmazkodó ember tájfoglaló tevékenysége (pl. fokgazdálkodás működésének modellje, az ártéri gazdálkodás formációinak szerkezete, a korábban vízjárta tájak vízrendezést követő működésének modellje, stb.). Nagyon fontos megjegyezni, hogy a *modell* ebben az esetben nem ‚mintát' jelent, hanem a rendszer, a folyamat belső összefüggéseit, legjellemzőbb sajátosságait tömörítő, szemléltető tartalmat.[6]

Frisnyák Sándor történeti-földrajzi modelljei, rendszer ábrái természetesen különböző térbeli szinteket képviselnek, ennek megfelelő lehet a néprajzi interpretációjuk is. A mikro szint – földrajzi jelenségek működési vázlata, egy-egy település és határának változó rendje, stb. – tanulságai nem csak egy-egy közösség gazdasági tevékenységének jellemzőire utalnak, de többé-kevésbé arra a változó természeti miliőre is, ami a kultúrában élő közösségnek a tájhoz való – materiális és spirituális – viszonyát kifejezi. A fellelhető térképek és az empirikus tapasztalat alapján született vázlatok, ábrák minden esetben az egyik tartópillérét képezik például a különféle településmonográfiáknak. A néprajzi értelmezés számára a különböző történeti tájak működésének bemutatása a legtanulságosabb. Ennek fő oka természetesen a hagyományos műveltség regionális szerkezete, ami leginkább a földrajzi adottságok által meghatározott. Ennek is köszönhető, hogy főként a táji/regionális kutatásokban öltött testet a geográfia és az etnográfia együttműködése.[7] Egy-egy történeti táj hasznosítását ábrázoló térbeli és időbeli sorozatai nem ritkán a táj kolonizálásának kezdeteitől követik a térség változásának geográfiai, s megváltoztatásának históriai folyamatát. A Zemplénihegyvidék tájhasználatának változásait bemutató ábrái és modelljei éppen úgy örökbecsű tudományos teljesítmények, mint a Nyírség, a Hernád-völgy, a Bükk vidék vagy Borsod-Abaúj-Zemplén megye hasonló tartalmi és vizuális értelmezései. Összegzései nem csupán a természeti tájból formált kultúrtáj állapotváltozásait tükrözik, hanem a tájhasznosítás módosulásait is. Ez utóbbiak történeti szakaszok, a tájat hasznosító közösségek történetének és műveltségének illeszkedő, szakaszolt históriájával együtt. Az egyes tájak megszállásának időrendje – benne a tájhasznosítással is összefüggő etnikai folyamatok –, a funkcionális településformák változása, települések létformáinak módosulása, a mezőgazdálkodás és az egyéb tevékenységek belső aránya, s még sorolhatnám: mindezek az etnográfiai vizsgálatok meghatározó igazodási pontjai. Ember központú történeti geográfiája organikusan simul egybe az egyes tájak népe kultúrájának és társa-

[6] A „falu mint modell" kifejtését lásd Fernand Braudel munkájában. Braudel 2003. 99-103.

[7] Keményfi Róbert a földrajz és a néprajz közös nevezőjének tartja a tájkutatást, az emberföldrajzot pedig tudományközi kapcsolatként értelmezi. Keményfi 2004. 250-261., Frisnyák Sándor munkásságának a néprajzra gyakorolt hatásáról: Viga 2004. 49-56.

dalmának históriájával. Mindaz, ami összetartozik, tanulmányaiban természetes módon összetartozóként jelenik meg, anélkül, hogy azt külön hangsúlyozná. Magyarázkodásra csak a tanítvány és pályatárs szorul, aki felmutatni igyekszik mindennek a hozadékát, tudományos jelentőségét. Megjegyzem persze, hogy mindezek egységes elvű megkonstruálása során Frisnyák Sándor maga is használja az etnográfia – általa jól ismert – eredményeit.

A térbeli és időbeli sorozatok mellett, jószerével forrásértékűek azok a grafikonjai és modelljei is, amelyek az ember gazdasági tevékenységének térbeli tagoltságát, s eltérő irányultságát és eredményességét illusztrálják. Nem kis részben ezek kifejező erejével és átláthatóságával, képstatisztikai rajzaival magyarázható talán Frisnyák Sándor történeti földrajzi tankönyvének sikere és időtállósága is.

A térbeli szintek szerint haladva, a képzeletbeli piramis csúcsán a nagytájakra vonatkozó, ill. a regionális áttekintések és a Kárpát-medence tájhasznosításának összegző modelljei foglalnak helyet. Ezek értelemszerűen történeti statisztikai, irodalmi, kartográfiai, s egyéb munkák, nem elhanyagolható módon, olykor már-már feledésbe merült tudományos eredmények tudománytörténeti összegzései, amelyek mind közel állnak Frisnyák Sándor érdeklődéséhez. Ezek nem ritkán a tudományos részlet feldolgozások hátterét biztosítják: térbeli és történeti keretet a részletek kibontásához. Az elmúlt évtized során magam haszonnal forgattam a például a Felföld mezőgazdálkodásának földrajzi feltételeit áttekintő térképvázlatait, amelyek egyszersmind a térség létformáinak, azzal összefüggésben etnikai folyamatainak megértéséhez is nélkülözhetetlenek.[8] S nem csak a kutató számára azok, de a kárpát-medencei kitekintésű oktatáshoz is. A látásmód és a bemutatás legteljesebb kibomlását a Kárpát-medence, ill. a Trianon előtti Magyarország kultúrgeográfiai korszakainak felvázolása jelenti, ami nem egyszerűen Frisnyák Sándor szintetizáló készségét dicséri, de tükrözi a tudós elődök eredményeihez való viszonyát, a különböző kutató generációk közötti összekötő szerepét is.

Irodalom

BARABÁS J. (1963): Kartográfiai módszer a néprajzban. Akadémiai Kiadó. Budapest

BORSOS B. (2010): A magyar népi kultúra regionális struktúrája a Magyar Néprajzi Atlasz számítógépes feldolgozása fényében (Akadémiai doktori értekezés tézisei). Föld és Ember II. (XII.) 1-2. szám, 5-65. Didakt Kiadó – Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék. Debrecen

BRAUDEL, F. (2003): Franciaország identitása, I. A tér és a történelem. Fordította: Mihancsik Zs. Helikon Kiadó. Budapest

[8] Frisnyák 1998. 365-382. A térség etnográfiai arculatáról összegzően: Paládi-Kovács 1994. 1-35.

CVIJIĆ, J. (2009): A Balkán-félsziget és a délszláv országok. Az emberföldrajz alapjai. Fordította: Papp Árpád. Kiss Lajos Néprajzi Társaság – Vajdasági Művelődési Intézet. Szabadka

FODOR F. (2006): A magyar földrajztudomány története. Sajtó alá rendezte: Dövényi Z. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet. Budapest

FODOR F. – TELEKI P. – CHOLNOKY J. (1924): Magyarország gazdaságföldrajzi térképe. Budapest

FRISNYÁK S. (1990): Magyarország történeti földrajza. Tankönyvkiadó. Budapest

FRISNYÁK S. (1998): A Felvidék mező- és erdőgazdasága a 18-19. században. Frisnyák S. (szerk.): A Felvidék történeti földrajza, 365-382. MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testülete – Bessenyei György Tanárképző Főiskola Földrajz Tanszéke. Nyíregyháza

FRISNYÁK S. (2009): Ősi vásárvárosok az Alföld és felső-Magyarország határán. Gál A. – Hanusz Á. (szerk.): Magyarország kultúrgeográfiai korszakai (895-1920), 179-188. Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézete – Szerencsi Bocskai István Gimnázium. Nyíregyháza – Szerencs

FRISNYÁK S. (2010): Adalékok Szikszó történeti földrajzához. Bagdi S. – Pál Á. – Zsiga A. (szerk.): Dr. Moholi Károly emlékkötet, 145-156. SZTE JGYPK ATTI Földrajzi és Ökoturisztikai Tanszék – SZTE JGYPK HÖK – Pécsi Tudományegyetem Földtudományok Doktori Iskola. Szeged

KEMÉNYFI R. (2004): Földrajzi szemlélet a néprajztudományban. Etnikai és felekezeti terek, kontaktzónák elemzési lehetőségei. Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója. Debrecen

KEMÉNYFI R. (2006): Eszmetörténeti háttér és források a történeti Gömör megye szociokulturális kutatásához. Ujváry Z. (szerk.): A gömöri magyarság néprajza III. 269-662. Debrecen

MENDÖL T. (1932): Táj és ember. Kincsestár 46. Magyar Szemle Társaság. Budapest

PALÁDI-KOVÁCS A. (1994): A Felföld mint kulturális régió. Ethnographia CV. 1-35.

TELEKI P. (1931): Magyarország városainak elhelyezkedése, helyzete (térkép). Közgazdasági Enciklopédia, 4. kötet. Budapest

VIGA GY. (2004): Frisnyák Sándor munkásságáról – etnográfusként. Boros L. – Viga Gy. (szerk.): Frisnyák Sándor munkássága. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság. Miskolc

Frisnyák Sándor tudományos közéleti tevékenysége és kitüntetései

1. A Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja
2. A Magyar Tudományos Akadémia Földrajz I. Tudományos Bizottság tagja
3. Az MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testülete elnökségi tagja és a Földrajztudományi Szekció elnöke
4. A Magyar Földrajzi Társaság alelnöke (2001-2009), tiszteleti tagja
5. A Magyar Földrajzi Társaság Nyírségi Osztályának elnöke
6. A Földrajzi Közlemények szerk. biz. tagja, 2009-től a tudományos tanácsadói testület tagja
7. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület alapító és tudományos tanácsának tagja
8. A Bodrogközi Művelődési Egyesület (Sárospatak-Királyhelmec) alelnöke
9. A Magyar Professzorok Világtanácsának tagja
10. A Nyíregyházi Főiskola Professzori Tanácsának tagja (1998-2000-ben elnöke)
11. A TIT Jurányi Lajos Egyesületének (Nyíregyháza) szakosztályi elnöke
12. A Nyíregyházi Főiskola Természettudományi Kar Tudományos Bizottságának elnöke (2000-2004)
13. A Pécsi Földtudományok Doktori Iskola külső alapító tagja
14. A New York Academy of Sciences tagja
15. American Biographical Institute (Raleigh, North Carolina) tanácsadó testületének tagja
16. A National Geographie Society tagja
17. A Kazinczy Ferenc Társaság (Sátoraljaújhely-Széphalom) tiszteleti tagja

Kitüntetések

1. Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1972)
2. A Bessenyei György Tanárképző Főiskola Érdemes Dolgozója (1984)
3. A Munka Érdemrend ezüst fokozata (1985)
4. Tudományért Díj (Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Közgyűlése,1992)
5. A Magyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztje (1994)
6. A Magyar Földrajzi Társaság tiszteleti tagja (1996)
7. Lónyay emlékérem (MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testülete, 1996)
8. Az Intézmény Kiváló Tanára (Hallgatói Önkormányzati Testület, 1996, 1998)
9. Lóczy Lajos emlékérem (Magyar Földrajzi Társaság, 1997)
10. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Közgyűlés Alkotói Díja (2000)

11. Dr. Peja Győző emlékgyűrű (Diósgyőri Gimnázium, 2000)
12. Rátka község díszpolgára (2000)
13. Tudással Magyarországért Emlékérem (2002)
14. Pro Universitate et Scientia (Magyar Professzorok Világtanácsa, 2002)
15. Jurányi Lajos-díj (TIT, 2003)
16. Udvarhelyi Kendoff Károly emlékérem (Nyíregyházi Főiskola, 2003)
17. Apáczai Csere János Díj (2004)
18. Herman Ottó érem (Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 2004)
19. Fehér Dániel emlékérem (MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testülete, 2004)
20. Hortobágyi Tibor emlékérem (Nyíregyházi Főiskola Természettudományi Főiskolai Kara, 2004)
21. Balassa Iván emlékérem (Bodrogközi Művelődési Egyesület, Sárospatak-Királyhelmec, 2009)

Összeállította: Karóczkai Andrásné

OKLEVÉL

A TUDOMÁNYOS ISMERETTERJESZTŐ TÁRSULAT

Földtudományi

VÁLASZTMÁNYA

KÖSZÖNETÉT ÉS ELISMERÉSÉT FEJEZI KI

dr. Frisnyák Sándor

TAGTÁRSUNKNAK

A TUDOMÁNYOS ISMERETEK TERJESZTÉSÉBEN VÉGZETT

EREDMÉNYES ÉS ÁLDOZATKÉSZ MUNKÁSSÁGÁÉRT

TITKÁR

TUDOMÁNYOS ISMERETTERJESZTŐ TÁRSULAT ORSZÁGOS KÖZPONTJA BUDAPEST

ELNÖK

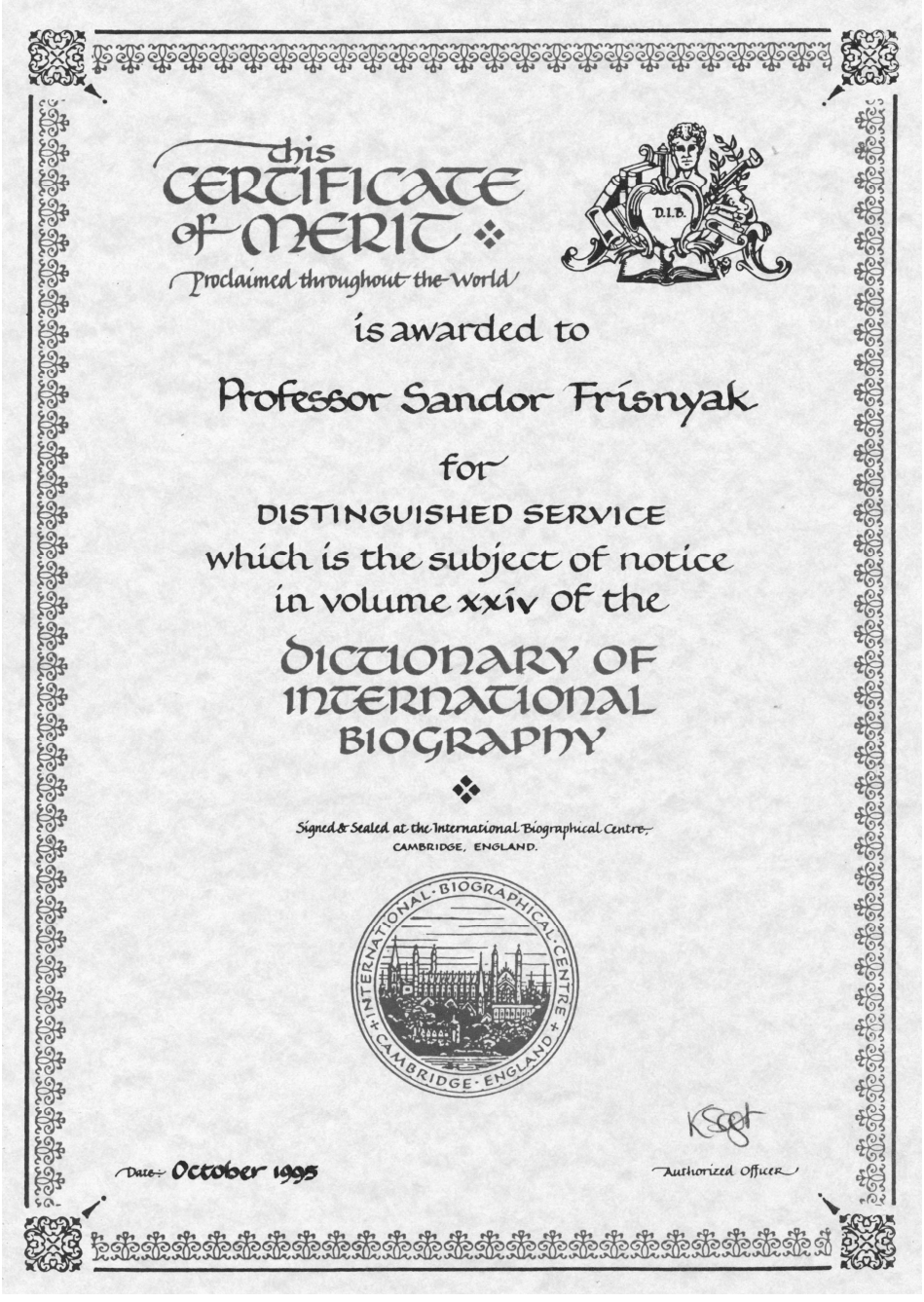

this CERTIFICATE of MERIT

Proclaimed throughout the World

D.I.B.

is awarded to

Professor Sandor Frisnyak

for

DISTINGUISHED SERVICE

which is the subject of notice in volume xxiv of the

DICTIONARY OF INTERNATIONAL BIOGRAPHY

Signed & Sealed at the International Biographical Centre, CAMBRIDGE, ENGLAND.

INTERNATIONAL · BIOGRAPHICAL · CENTRE · CAMBRIDGE · ENGLAND

Date: October 1995

Authorized Officer

Magyar Földrajzi Társaság

OKLEVÉL

Dr. Frisnyák Sándor

tanszékvezető főiskolai tanár, osztályelnök
részére,
akit a Társaság 120. Közgyűlése
oktatói-kutatói, valamint tudományszervezői
munkássága,
a magyar geográfia ügyének odaadó szolgálata
elismeréseként

Tiszteleti taggá

választott.

1872 Gyula, 1996. június 29.

főtitkár elnök

Magyar Földrajzi Társaság

OKLEVÉL

Dr. Frisnyák Sándor

tszv. főiskolai tanár
részére,
akinek a Társaság 121. Közgyűlése,
az MFT alapítása 125. esztendejében,
kutatói, valamint oktatói-tudományszervezői munkássága,
a magyar geográfia ügyének odaadó szolgálata elismeréseként

Lóczy Lajos

emlékérem kitüntetést adományoz.

1872 Dombóvár, 1997. június 28.

főtitkár elnök

Oklevél

amely tanúsítja, hogy a

Magyar Professzorok Világtanácsa

Frisnyák Sándor

professzor úrnak,

a földrajztudomány terén elért kiemelkedő oktató, kutató tevékenységéért, az MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Tudományos Testületének vezetőségében végzett évtizedes értékes munkájáért

a

Pro Universitate et Scientia

kitüntetést adományozza.

Nyíregyháza, 2002. szeptember 28.

MAGYAR PROFESSZOROK VILÁGTANÁCSA * Budapest

.....

Dr. Kecskés Mihály
az MPV elnöke

NEW YORK ACADEMY OF SCIENCES

SERVING SCIENCE, TECHNOLOGY, AND SOCIETY WORLDWIDE SINCE 1817

PRESENTED TO

Professor Sandor Frisnyak, D.Sc.

AN ACTIVE MEMBER OF THIS ACADEMY

July 2002

TO REMAIN IN GOOD STANDING BY FULFILLING
THE RESPONSIBILITIES OF MEMBERSHIP

CHAIRMAN OF THE BOARD

Díszoklevél

Dr. Frisnyák Sándor

tagtársunknak

akit kiemelkedő tudományos ismeretterjesztő munkájáért

a TIT Jurányi Lajos Egyesület elnöksége egyhangú döntéssel

Jurányi-díjban

részesített.

Számára ezen oklevélben leírt 3. sz. emlékplakettet adományozza.

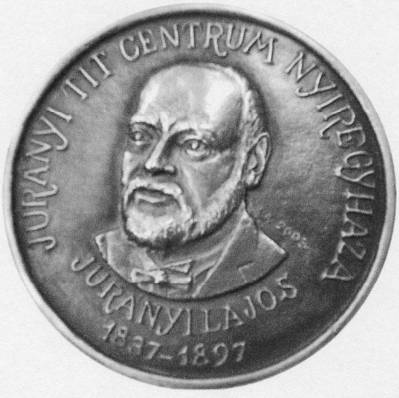

Dr. Hargitai János
igazgató

Prof. Dr. Székely Gábor
elnök

Nyíregyháza, 2003. december 11.

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

1994 - 2004

Cum Deo Pro Patria et Libertate
ACADEMIA DE FRANCISCUS RÁKOCZI II NOMINATA

EMLÉKLAP

Dr. Frisnyák Sándornak,

aki a Beregszászi Speciális Képzés oktatójaként, áldozatos munkájával részt vállalt az önálló kárpátaljai magyar felsőoktatás megteremtésében, és ezzel közvetve hozzájárult a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola létrejöttéhez.

Az önálló kárpátaljai magyar felsőoktatás létrejöttének 10. évfordulója alkalmából, Beregszász, 2004. december 16.

A főiskola hallgatói és oktatói nevében köszönettel:

Brenzovics László, a Kárpátaljai Magyar Főiskoláért Alapítvány Kuratóriumának elnöke

Orosz Ildikó, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola elnöke

Soós Kálmán, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola rektora

Закарпатський Угорський Інститут ім. Ференца Ракоці II.

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Закарпатський Угорський Інститут ім. Ференца Ракоці II.

Frisnyák Sándor emeritus professzor tudományos előadásai (2004-2010)

1. 2004. március 24-én a Pécsi Egyetem Néprajz-Kulturális Antropológia Tanszékén: *A kultúrtáj kialakulása a Kárpát-medencében*
2. 2004. június 24-én Sárospatakon, a Bodrogközi Kulturális Egyesület tudományos konferenciáján: *A Felső-Tisza-vidék környezetgazdálkodása a 18-19. században*
3. 2004. december 17-én Szabadkán (Szerbia), a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tudományos konferenciáján: *A Kárpát-medence feudális kori munkamegosztása*
4. 2004. december 18-án Szabadkán (Szerbia), a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tudományos rendezvényén: *Az Alföld helye és szerepe a Kárpát-medence földrajzi munkamegosztásában (13. század - 1920)*
5. 2005. december 8-án Nyíregyházán, a Kárpátalja konferencián: *Természeti erőforrások hasznosítása Kárpátalján a 18-19. században*
6. 2006. május 23-án Budapesten, a Magyar Tudományos Akadémia kongresszusi termében „Az antropogén ökológiai változások a Kárpát-medencében" c. konferencián: *Táj- és a természeti erőforrások hasznosítása a Zempléni-hegységben*
7. 2006. június 28-án Tokajban, a Szent István Egyetem „Település a tájban" c. tájtörténeti konferenciáján: *A Hernád-völgy településföldrajza (18-19. század)*
8. 2006. június 29-én Sárospatakon, a Bodrogközi Művelődési Egyesület és a múzeum rendezésében a „Zemplén települései" c. konferencián: *A Bodrogköz történeti földrajza (18-19. század)*
9. 2006. augusztus 8-10-én Balatonfüreden, a Geográfus Professzorok Konferenciáján: *A Kárpát-medence térszerveződése az államalapítás korától a 19/20. század fordulójáig*
10. 2006. szeptember 4-én Nagykőrösön a „Tradicionális kereskedelem és migráció az Alföldön" c. tudományos konferencián: *Ősi vásárvárosok az Alföld és Felső-Magyarország határán*
11. 2006. november 19-én Nyíregyházán a „Délvidék történeti földrajza" c. konferencián: *A kultúrtáj kialakulása a Kárpát-medencében*
12. 2007. április 19-én a Szerencsen, a 4.Tájföldrajzi Konferencián: *Peja Győző (1907-1983) geomorfológiai kutatásai a Zempléni-hegységben*
13. 2007. november 16-án Szerencsen a „Peja Győző emlékkonferencián": *A Zempléni-hegység környezetgazdálkodása (10-19. század)*
14. 2007. szeptember 28-án Magyarkanizsán (Szerbia), a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület konferenciáján: *A kultúrtáj genezise és diffúziója Magyarországon*

15. 2007. szeptember 29-én Magyarkanizsán (Szerbia), a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület konferenciáján: *A magyarországi borvidékek történeti földrajza (Az Árpád-kortól 1920-ig)*
16. 2008. október 11-én az Isaszegi Múzeumban: *Isaszeg és környéke tájhasználata a 18-19. században*
17. 2009. április 3-4-én Szerencsen, a Magyar Földrajzi Társaság tájföldrajzi konferenciáján: *Adalékok a Turóci-medence történeti földrajzához (Tájhasználat a 18-19. században)*
18. 2009. november 10-én, Nyíregyházán, Főiskolánk Turizmus és Földrajztudományi Intézetében, a „Magyar Tudomány Napja" rendezvényén: *Egy hegyaljai mezőváros (Tarcal) 18-19. századi környezetgazdálkodása*
19. 2009. november 18-án a Pécsi Tudományegyetem Földrajzi Intézetében: *A történeti földrajz elméleti és módszertani kérdései*
20. 2009. december 2-án Nyíregyházán, az MTA Regionális Kutatások Központja szervezésében: *A Kárpátalja monográfia bemutatása*
21. 2009. december 11-én Zentán (Szerbia), a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tudományos rendezvényén: *A régióformálódás és az interregionális kapcsolatok a Kárpát-medencében (az Árpád-kortól 1920-ig)*
22. 2009. december 12-én Zentán (Szerbia), a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tudományos rendezvényén: *A vízenergia hasznosítása a Kárpát-medencében (11-19. század)*
23. 2010.július 10-én Kalocsán: a Szent István Egyetem „Tájhasználat és tájátalakítás a 18-20. században" c. tájtörténeti konferenciáján: *A filoxéra és az ármentesítés hatása Tokaj-Hegyalja tájhasználatára*
24. 2010. október 15-én Szegeden a Moholi Károly emlékkonferencián: *Szikszó történeti földrajza*
25. 2010. október 26-án Nyíregyházán a 26. Nyírségi Földrajzi Napok rendezvényén: *Egy Hernád-völgyi kisváros (Szikszó) környezetgazdálkodása a középkortól a 20. század elejéig*

Összeállította: Kozma Katalin

Frisnyák Sándor emeritus professzor irodalmi munkássága (2004-2010)[1]

Könyvek

220. FRISNYÁK Sándor 2004: A kultúrtáj kialakulása a Kárpát-medencében. Történeti földrajzi tanulmányok. A tanulmányokat válogatta és a könyvet szerkesztette *Hanusz Árpád*. Nyíregyházi Főiskola Földrajz Tanszéke, Nyíregyháza, 259 p.

221. FRISNYÁK Sándor 2009: Magyarország kultúrgeográfiai korszakai. Történeti földrajzi tanulmányok. A tanulmányokat válogatta és sajtó alá rendezte *Gál András* és *Hanusz Árpád*. Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajz-tudományi Intézete, a szerencsi Bocskai István Gimnázium, Nyíregyháza-Szerencs, 248 p.

Könyvfejezetek, tanulmányok, tudományos cikkek

222. FRISNYÁK Sándor 2004: A magyar mezőgazdaság történeti földrajzi vázlata (895-1920). In: *Dövényi Zoltán – Schweitzer Ferenc* (szerk.): Táj és környezet. Tiszteletkötet a 75 éves Marosi Sándornak. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest, pp. 315-330.

224. FRISNYÁK Sándor 2004: A földrajzi energiák szerepe a Zemplénihegység védelmi rendszerében. In: *Frisnyák Sándor – Csihák György* (szerk.): Gyepűk, várak és egyéb védelmi helyek a Kárpát-medencében (895-1920). Nyíregyházi Főiskola és a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, Nyíregyháza-Zürich, pp. 103-113.

225. FRISNYÁK Sándor 2004: Nyírbátor. In: *Szabó Géza* (szerk.): Nyírbátor az Európai Unióban. CEBA Kiadó, Budapest, pp. 13-19, 39-43.

226. FRISNYÁK Sándor 2005: A Felső-Tisza-vidék ősi ártéri gazdálkodása. In: *Dövényi Zoltán – Schweitzer Ferenc* (szerk.): A földrajz dimenziói. Tiszteletkötet a 65 éves Tóth Józsefnek. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet. Budapest, pp. 235-247.

[1] A Boros László - Viga Gyula (szerk.): Frisnyák Sándor munkássága (Miskolc, 2004) c. kötetben megjelent bibliográfia (pp. 90-106) kiegészítése

227. FRISNYÁK Sándor – GÁL András 2005: Szerencs népességföldrajza (1784/87-2001). In: *Frisnyák Sándor – Gál András* (szerk.): Szerencs monográfiája. Szerencs Város Önkormányzata. Szerencs, pp. 175-189.

228. FRISNYÁK Sándor – GÁL András 2005: Szerencs településföldrajza. In. *Frisnyák Sándor – Gál András* (szerk.): Szerencs monográfiája. Szerencs Város Önkormányzata. Szerencs, pp. 235-251.

229. FRISNYÁK Sándor 2005: Szerencs közlekedésföldrajza. In: *Frisnyák Sándor – Gál András* (szerk.): Szerencs monográfiája. Szerencs Város Önkormányzata. Szerencs, pp. 295-309.

230. FRISNYÁK Sándor 2005: Történelmi örökségünk: az alföldi kultúrtáj. In: *Nagy Erika – Nagy Gábor* (szerk.): Az Európai Unió bővítésének kihívásai – régiók a keleti periférián. Nagyalföld Alapítvány, Békéscsaba, pp. 187-191.

231. FRISNYÁK Sándor 2005: A kultúrtáj kialakulása és terjedése a Zemplénihegységben (másodközlés kevés módosítással). In: *Dobos Anna – Ilyés Zoltán* (szerk.): Földtani és felszínalaktani értékek védelme. Eszterházy Károly Főiskola Földrajz és Környezettudományi Tanszéke, Eger, pp. 139-151.

232. FRISNYÁK Sándor 2006: A Hernád-völgy környezettörténeti vázlata (16-20. század). In. *Kázmér Miklós* (szerk.): A Környezettörténet 2006 Konferencia előadásainak összefoglalói. Hantken Kiadó, Budapest, pp. 25-26.

233. FRISNYÁK Sándor 2006: Környezet- és erőforrás-használat a Hernád-völgyben (18-19. század). In: *Hevesi Attila* (szerk.): A Miskolci Egyetem Közleményei (A sorozat, Bányászat) 69. kötet, Földrajz – Tiszteletkötet Hahn György 70. születésnapjára. Egyetemi Kiadó, Miskolc, pp. 285-295.

234. FRISNYÁK Sándor 2006: Táj és ember. In *Viga Gyula* (szerk.): Nagytárkány. Tanulmányok a község településtörténetéhez és néprajzához. Lokális és regionális monográfiák 5. Fórum Kisebbségkutató Intézet. Somorja-Komárom, pp. 9-30.

235. FRISNYÁK Sándor 2006: A természeti környezet. In: *Lenti István* (szerk.): A természet kincsei Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Közgyűlés, Nyíregyháza, pp. 6-19.

236. FRISNYÁK Sándor 2006: A Hernád-völgy környezettörténeti vázlata. In: *Szabó József* (szerk.): Földrajzi tanulmányok dr. Lóki József tiszteletére. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, pp. 79-95.

237. FRISNYÁK Sándor 2006: A kultúrtáj kialakulása és a gazdaság térszerveződése a középkori Magyarországon. In: *Kókai Sándor* (szerk.): A Délvidék történeti földrajza. Nyíregyházi Főiskola Földrajz Tanszék, Nyíregyháza, pp. 37-44.

238. FRISNYÁK Sándor 2006: Antropogén tájformálás az Alföldön. In: *Győri Róbert – Hajdú Zoltán* (szerk.): Kárpát-medence: települések, tájak, régiók, térstruktúrák. Tiszteletkötet Beluszky Pál 70. születésnapjára. MTA Regionális Kutatások Központja – Dialóg Campus Kiadó. Pécs-Budapest, pp. 156-167.

239. FRISNYÁK Sándor 2006: A Hernád-völgy településföldrajzi vázlata. In: *Füleky György* (szerk.): A táj változásai a Kárpát-medencében – Település a tájban. Környezetkímélő Agrokémiáért Alapítvány, Gödöllő, pp. 352-356 + függelék: 118-124. kép.

240. FRISNYÁK Sándor 2007: A Hernád-völgy történeti földrajza. Földrajzi Értesítő, LVI. évf. 1-2. pp. 51-68.

241. FRISNYÁK Sándor 2007: Adatok a Hernád-völgy népesség-földrajzához. In: *Kovács Csaba – Pál Viktor* (szerk.): A társadalmi földrajz világai. Tiszteletkötet Becsei József professzor 70. születésnapjára. Szegedi Tudományegyetem Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged, pp. 155-164.

242. FRISNYÁK Sándor 2007: A mezőgazdaság történeti földrajza. In: *Baráz Csaba – Kiss Gábor* (szerk.): A Zempléni Tájvédelmi Körzet Abaúj és Zemplén határán. Bükki Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, pp. 265-270.

243. FRISNYÁK Sándor 2007: A bányászat és az ipar történeti földrajza. In: *Baráz Csaba – Kiss Gábor* (szerk.): A Zempléni Tájvédelmi Körzet Abaúj és Zemplén határán. Bükki Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, pp. 271-278.

244. FRISNYÁK Sándor 2007: Szőlő- és borkultúra Tokaj- és Abaúj-Hegyalján. In: *Baráz Csaba – Kiss Gábor* (szerk.): A Zempléni Tájvédelmi Körzet Abaúj és Zemplén határán. Bükki Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, pp. 295-302.

245. FRISNYÁK Sándor – GÁL András (szerk.) 2007: Peja Győző emlékkönyv. A Szerencsen 2007. november 16-án megtartott emlékkonferencia előadásai. Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajz-tudományi Intézet – szerencsi Bocskai István Gimnázium, Nyíregyháza-Szerencs, 397 p.

246. FRISNYÁK Sándor 2008: Ősi vásárvárosok az Alföld és Felső-Magyarország határán. In: *Novák László Ferenc* (szerk.): Tradicionális kereskedelem és migráció az Alföldön. Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága, Nagykőrös, pp. 27-36.

247. FRISNYÁK Sándor 2008: Adalékok Isaszeg történeti föld-rajzához (A szlovák telepesek tájhasználata a 18-19. században). In: *Hanusz Árpád* (szerk.): Tiszteletkötet dr. Göőz Lajos professzor 80. születésnapjára. Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézet, Nyíregyháza, pp. 75-85.

248. FRISNYÁK Sándor 2008: Adalékok a Gödöllői-dombság történeti földrajzához (Tájhasználat a 18-19. században). In: *Veres László – Viga Gyula* (szerk.): A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XLVII. Miskolc, pp. 265-294.

249. FRISNYÁK Sándor 2008: A kultúrtáj kialakulása Magyarországon. In: *Antal Géza – Tóth József – Wilhelm Zoltán* (szerk.): A Balatonról – Lóczy Lajos emlékére. Idresearch Kft/Publikon Kiadó, Pécs, pp.149-157.

250. FRISNYÁK Sándor 2009: Turóc vármegye tájhasználata a 18-19. században. In: *Frisnyák Sándor – Gál András* (szerk.): A Kárpát-medence környezetgazdálkodása. Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézet – szerencsi Bocskai István Gimnázium, Nyíregyháza-Szerencs, pp. 121-138.

251. FRISNYÁK Sándor 2009: a Bodrogköz történeti földrajza. In: *Tuba Zoltán* (főszerkesztő) – *Frisnyák Sándor* (társszerkesztő): Bodrogköz (A magyarországi Bodrogköz tájmonográfiája). A Lorántffy Zsuzsanna Szellemében Alapítvány kiadása, Gödöllő-Sárospatak, pp. 195-216.

252. FRISNYÁK Sándor 2009: A tájhasználat változásai Sárospatakon (1782/85-1914). In: *Tóth József – Pál Ágnes – Szónokyné Ancsin Gabriella* (szerk.): Tanulmánykötet dr. Krajkó Gyula professzor 80. születésnapjára. Szegedi Tudományegyetem Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged, pp. 97-103.

253. FRISNYÁK Sándor – GÁL András – HORVÁTH Gergely (szerk.): A Zempléni-hegység földrajzi lexikona. Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézet – szerencsi Bocskai István Gimnázium, Nyíregyháza-Szerencs, 429 p.

254. FRISNYÁK Sándor 2009: Táj- és természeti erőforráshasznosítás a Zempléni-hegységben. In: *Andrásfalvy Bertalan – Vargyas Gábor* (szerk.): Antropogén ökológiai változások a Kárpát-medencében. A Kárpát-medence felszínének változása a földhasználat és az életmód változásának következtében. PTE Néprajz-Kulturális Antropológia Tanszék, L' Harmattan. Budapest, pp. 145-162.

255. FRISNYÁK Sándor 2009: A Hernád-völgy környezettörténeti vázlata – 16-20. század. In: *Kázmér Miklós* (szerk.): Környezettörténet. Az elmúlt 500 év környezeti eseményei a történeti és természettudományi források tükrében. Hantken Kiadó, Budapest, pp. 102-123.

256. FRISNYÁK Sándor 2010: Gödöllő történeti földrajza. In: Hanusz Árpád (szerk.): Tiszteletkötet dr. Tóth József geográfus professzor 70. születésnapjára. Nyíregyháza, pp. 61-80.

Tudománytörténet, megemlékezések, életmű-méltatások

257. FRISNYÁK Sándor 2005: Dr. Süli-Zakar István társadalom-földrajzi kutatómunkája Tokaj-Hegyalján és környékén. In: Frisnyák Sándor – Gál András (szerk.): Szerencs, Tokaj-Hegyalja kapuja. Nyíregyházi Főiskola Földrajz Tanszék, szerencsi Bocskai István Gimnázium, Szerencs, pp. 17-22.

258. FRISNYÁK Sándor 2005: H. Szabó Béla életműve. In: Hadobás Pál (szerk.): A Borsodi Tájház Közleményei 17-18. Edelény, pp. 64-75. (Másodközlés a Szülőföldünk c. periódika 31. kötetében, Miskolc, 2005).

259. FRISNYÁK Sándor 2006: Dr. Hanusz Árpád hatvanéves. In: Kókai Sándor (szerk.): Földrajz és turizmus. Tanulmánykötet dr. Hanusz Árpád 60. születésnapja tiszteletére. Nyíregyházi Főiskola Földrajz Tanszék, Nyíregyháza, pp. 7-13.

260. FRISNYÁK Sándor 2007: Boros László 70 éves. Földrajzi Közlemények CXXXI/LV. köt. 4. pp. 454-455.

261. FRISNYÁK Sándor 2007: Farkas Gyula 75 éves. Földrajzi Közlemények CXXXI/LV. köt. 4. 451. p.

262.FRISNYÁK Sándor 2007: Kormány Gyula 75 éves. Földrajzi Közlemények CXXXI/LV. köt. 4. 452 p.

263. FRISNYÁK Sándor 2007: Dr. Peja Győző geomorfológiai kutatásai a Zempléni-hegységben. In*: Frisnyák Sándor – Gál András* (szerk.): Szerencs, Dél-Zemplén központja. Nyíregyházi Főiskola Földrajz Tanszék, szerencsi Bocskai István Gimnázium, Nyíregyháza-Szerencs, pp. 23-29.

264. FRISNYÁK Sándor 2007: Mészáros Rezső nyíregyházi kapcsolatai – Mr. Rezső Mészáros contacts with Nyíregyháza. In: *Kovács Csaba* (szerk.): From villages to cyberspace – Falvaktól a kibertérig. Ünnepi kötet Mészáros Rezső akadémikus 65. születésnapjára. Szegedi Tudományegyetem Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged, pp. 106-109.

265. FRISNYÁK Sándor – BELUSZKY Pál – GYŐRI Róbert – HAJDÚ Zoltán – RÁCZ Lajos – SZILÁGYI Zsolt 2008: Mi a történeti földrajz és kik a történeti földrajzosok? (Kerekasztal-beszélgetés a történeti földrajzról az MTA RKK Budapesti Osztályán 2007. szeptember 3-án. Korall 9. évf. 31. Budapest, pp. 5-22.

Összeállította: Kozma Katalin

Frisnyák Sándorról írt cikkek

<u>*Lexikonokban*</u>

1. Frisnyák Sándor = Természettudományos és műszaki ki kicsoda. Budapest, 1986.pp. 131-132.
2. Frisnyák Sándor = Magyar ki kicsoda. Budapest, 1990. 176 p.
3. Frisnyák Sándor = Magyar és nemzetközi ki kicsoda. Budapest, 1992. 285 p., 1994. 311 p., 1996. 320 p., 1998. 340 p.
4. Frisnyák Sándor = Who's Who In Hungarian Geography (Editor-in-Chief: *Tóth József*). Pécs, 1993. 19 p.
5. Frisnyák Sándor = Dictionary of international biography Cambridge, 1996. 104 p.
6. Frisnyák Sándor = Ki kicsoda. Budapest, 2000. 528 p., 2002. 571-572 p.2004. 516 p., 2006. 545 p., 2008. 346 p.
7. Frisnyák Sándor = Ki kicsoda a magyar geográfiában? Who is Who in Hungarian Geography? (szerk. *Tóth József – Trócsányi András*). Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2001. pp. 52-53.
8. Frisnyák Sándor = Révai Új Lexikon VII. köt., Szekszárd, 2001. pp. 707-708.
9. Frisnyák Sándor = Who's Who in Europe. Contemporary Biographical Encylopedia. Budapest, 2003. 285 p.
10. Frisnyák Sándor = Radosiczky Imre szerk.: Ki kicsoda a magyar oktatásban. FISz. Budapest, 2005, 91 p.
11. Frisnyák Sándor prof. dr. = Radosiczky Imre szerk.: Ki kicsoda a magyar oktatásban II. köt. Felsőoktatás, felnőttképzés, szakképzés és nyelviskolák. Budapest, 2006. pp. 161-162.
12. Frisnyák Sándor = Ki kicsoda a magyar geográfiában? Who is Who in Hungarian Geography? (szerk. *Tóth József – Trócsányi András*). Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2009. pp. 83-84.

<u>*Újságokban, kiadványokban*</u>

1. *Becsei József – Erdősi Ferenc – Mészáros Rezső*: Opponensi vélemények Frisnyák Sándor „Tájak és tevékenységi formák" című akadémiai doktori értekezéséről. In: Boros László – Viga Gyula (szerk.): Frisnyák Sándor munkássága. Miskolc, 2004. pp. 77-89.
2. *Bencsik J. – Orosz I.* (szerk.): Tokaj. Várostörténeti tanulmányok II. köt. Tokaj, 1995. 230 p.
3. *Béres Tamás*: Fáradozásunk nem volt hiábavaló. Főiskolai Tükör V. évf. 7. 2004. szeptember

4. B*odnár István:* Tankönyvíró tanárok: Frisnyák Sándor. Kelet-Magyarország téli magazin. Nyíregyháza, 1987/88. 30 p.
5. *Boros László:* Dr. Frisnyák Sándor hatvan éves. In: Boros L. – Simon I. (szerk.): Észak- és Kelet-Magyarországi Földrajzi Évkönyv 1. köt. Miskolc-Nyíregyháza, 1994. pp. 5-20.
6. *Boros László:* Frisnyák Sándor 60 éves. Földrajztanítás, 34. évf. 1-2., 1994. 44 p.
7. *Boros László*: Frisnyák Sándor hetvenéves. In: Boros László – Viga Gyula (szerk.): Frisnyák Sándor munkássága. Miskolc, 2004. pp. 5-11.
8. *Boros László*: A zempléni tájak geográfus kutatója – Vázlatos pályakép a 70 éves Frisnyák Sándor professzorról. In: Kováts Dániel (szerk.): Széphalom 14. kötet. A Kazinczy Ferenc Társaság Évkönyve, Sátoraljaújhely, 2004. pp. 385-390.
9. *Boros László*: Dr. Frisnyák Sándor 70 éves. Földrajzi Közlemények CXXVIII/LII. évf. 1-4. 2004. pp. 176-177.
10. *Boros László*: Frisnyák Sándor, a Balassa Iván Emlékérem 2008. évi díjazottja. Honismeret XXXVII. évf. 2. 2009. pp. 76-77.
11. *Boros László*: Beszélgetés a 75 éves Frisnyák Sándor professzorral. In: Veres László – Viga Gyula (szerk.): A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XLVIII. kötet, Miskolc 2009, pp. 319-334.
12. *Cservenyák Katalin*: „A könyveim között, a kis birodalmamban egyáltalán nem érzem magam szegény embernek". Pedagógiai Műhely XXIX. évf. 3. Nyíregyháza, 2004. pp. 43-45.
13. *Dankó Imre*: Frisnyák Sándor az interdiszciplinaritás geográfusa. In: Boros László – Viga Gyula (szerk.): Frisnyák Sándor munkássága. Miskolc, 2004. pp. 57-73.
14. *Fábián József:* A diósgyőri gimnáziumi tanár (1966-1968). In: Boros László- Viga Gyula (szerk.): Frisnyák Sándor munkássága. Miskolc, 2004. pp. 22-28.
15. *Filepné Nagy Erika* (szerk.): Frisnyák Sándor. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye kézikönyve. CEBA Kiadó, h.n. 1998. 943 p.
16. *Gajdos Mária:* Beszélgetés Dr. Frisnyák Sándorral, a professzori tanács tagjával. Főiskolai Tükör III. évf. 3. Nyíregyháza, 2002.
17. *Gajdos Mária*: Köszöntjük a 70 éves Frisnyák Sándor professzort. Főiskolai Tükör V. évf. 6. sz. 2004. június
18. *Héring Istvánné*: Rátka község első díszpolgára. In: Boros László – Viga Gyula (szerk.): Frisnyák Sándor munkássága. Miskolc, 2004. pp. 74-76.
19. *Horváth Gergely*: Frisnyák Sándor 75 éves. Földrajzi Közlemények 133. évf. 2. 2009. pp. 204-205.
20. *Kállai János:* Amerikai elismerés a magyar földrajztudósnak. Beszélgetés Frisnyák Sándor professzorral, a Nyíregyházi Főiskola egyetemi tanárával. Főiskolai Tükör IV. évf. 4. Nyíregyháza, 2003.

21. *Kállai János:* Magyar professzor amerikai akadémián. Exkluzív interjú Frisnyák Sándorral, a Nyíregyházi Főiskola egyetemi tanárával. Kelet-Magyarország. Nyíregyháza, 2003. április 19.
22. *Kovács Sándor*: Történeti földrajzi kiadványok dr. Frisnyák Sándor szerkesztésében. In: Kubassek János (szerk.): Földrajzi Múzeumi Tanulmányok 14. Érd, 2005. pp. 105-107.
23. *Kókai Sándor:* Köszöntjük a hetven éves Frisnyák Sándor professzort. In: Frisnyák S.: A kultúrtáj kialakulása a Kárpát-medencében. A tanulmányokat válogatta és a könyvet szerkesztette *Hanusz Árpád.* Nyíregyháza, 2004. pp. 3-6.
24. *Kókai Sándor*: Frisnyák Sándor élete, tudományos pályája. In: Hanusz Árpád szerk.: Földrajzi környezet – történeti folyamatok. Tanulmánykötet dr. Frisnyák Sándor 70. születésnapjára. Nyíregyháza, 2004. pp. 5-10.
25. *Kókai Sándor*: Életrajz. Főiskolai Tükör V. évf. 6. sz. 2004. június
26. *Konecsny Károly*: Ezt olvastam… dr. Frisnyák Sándor egyetemi tanár 70. születésnapja alkalmából megjelent kötetek. In: Felső-Tisza XLIII. évf. 3. pp. 21-22.
27. *Marik Sándor:* Professzor a perifériáról. Aki szócikk lett a cambridgei lexikonban. Kelet-Magyarország. Nyíregyháza, 1996. december 24.
28. *Marik Sándor:* A professzor virágai. In: Marik S.: Az én milleniumom. Válogatott írások. Nyíregyháza, 2001. pp. 153-154.
29. *Marik Sándor:* Professzori vizsga életművel. In: Marik S.: Az én milleniumom. Válogatott írások. Nyíregyháza, 2001. pp. 155-157.
30. *Marik Sándor*: A hazai történeti földrajz megteremtője. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle XXXIX. évf. 3. sz. 2004. pp. 327-331.
31. *Marosi Sándor*: Frisnyák Sándor tevékenysége a Magyar Földrajzi Társaságban. In: Boros László – Viga Gyula szerk.: Frisnyák Sándor munkássága. Miskolc, 2004. pp.12-17.
32. *Marosi Sándor*: Szubjektív köszöntés dr. Frisnyák Sándor professzor 70. születésnapján. In: Hanusz Árpád szerk.: Földrajzi környezet – történeti folyamatok. Tanulmánykötet dr. Frisnyák Sándor 70. születésnapjára. Nyíregyháza, 2004. pp. 5-10.
33. *Mikita Eszter:* Történeti földrajzunk tudós professzora. Főiskolai Tükör I. évf. 4. Nyíregyháza, 2000.
34. *Páll Géza:* A tankönyvszerkesztő. Kelet-Magyarország, Nyíregyháza, 1985. február 16.
35. *Sárkány László*: Születésnapján köszöntötték a professzort. Szerencsi Hírek XXIV. évf. 20. 2009. november 27.
36. *Süli-Zakar István*: Frisnyák Sándor iskolaépítő évei (1970-1977). In: Boros László – Viga Gyula (szerk.): Frisnyák Sándor munkássága. Miskolc, 2004. pp. 29-48.

37. *Tésits Róbert*: Prof. dr. Frisnyák Sándor. In: Tésits Róbert – Tóth József (szerk.): Almanach 1994-2002. A pécsi Földtudományok Doktori Iskola kiadványa. Pécs, 2002. pp. 84-86.
38. *Tiner Lajos* (szerk.): Borsod-Abaúj-Zemplén megye kézikönyve. CEBA Kiadó, h.n. 1998. 510 p.
39. *Tóth József*: Levél-féle Frisnyák Sándor úrhoz. In: Boros László-Viga Gyula (szerk.): Frisnyák Sándor munkássága. Miskolc, 2004. pp. 18-21.
40. *Viga Gyula*: Frisnyák Sándor munkásságáról – etnográfus szemmel. In: Viga Gyula: Miscellanea museologica. Miskolc, 2002. pp. 225-228.
41. *Viga Gyula*: Frisnyák Sándor munkásságáról – etnográfus szemmel. In: Boros László – Viga Gyula (szerk.): Frisnyák Sándor munkássága. Miskolc, 2004. pp. 49-58.

Összeállította: Kozma Katalin

Földrajztanárképzés Nyíregyházán (1964-2009)

Interjú dr. Frisnyák Sándor ny. tanszékvezető egyetemi tanárral

Dr. Gál András – B. Mester Judit

Bevezetés

Hazánkban a tanárképző főiskolák 1948-ban létesültek (Budapest, Eger, Pécs és Szeged). 1955-ben a művelődési kormányzat – gazdasági okok miatt – a budapesti főiskolát megszűntette és a megmaradt intézmények további fejlesztését leállította. Az intézkedés hatására *növekedett az általános iskolai tanárhiány*, amit *képesítés nélküli nevelők* munkába állításával próbáltak mérsékelni. Az évtized vége felé a minisztérium elismerve korábbi döntésének súlyos következményeit, kidolgozta az intézményhálózat fejlesztési tervét, figyelembe véve a régiók pedagógus-ellátottságát és infrastrukturális állapotát. A két alaptényező mellett a helyválasztásban arra is törekedtek, hogy a magyar felsőoktatás térszerkezeti aránytalanságai mérséklődjenek. A helyi kezdeményezéseket is méltányolva, a minisztérium Nyíregyházát jelölte ki az intézményalapításra. Az 1960-as években a Nyírség és a Felső-Tisza-vidék hazánk egyik *legelmaradottabb területe* volt, ahol a nagy népességnövekedés, az iskolázottság alacsony szintje és az *iskolák tanárhiánya* indokolta a nyíregyházi főiskola létesítését.[1]

Az 1962-ben alapított Nyíregyházi Tanárképző Főiskola, mint értelmiségi szakemberképző és tudományos kutatóhely napjainkra *a régió legjelentősebb szellemi (tudás-) központjává fejlődött és városfejlesztő tényezővé vált*. A több mint négy- és félévtized alatt a főiskola szervezeti felépítése és a képzés tartalma sok változáson ment keresztül: először a felsőfokú tanítóképzővel fuzionált (1970), majd a Hajdúböszörménybe kihelyezett óvónőképző intézetével (1971) megvalósította az *egységes pedagógusképzést* (az ún. „nyíregyházi modell”-t).

2000-ben a tanárképző és az agrártudományi főiskola integrációjával az ország egyik legnagyobb, az elmúlt évek 14 milliárd forintos intézményfejlesztésével talán a *legmodernebb* felsőoktatási intézménye jött létre. A Sóstóierdő peremén kialakult campus és a kapcsolódó részlegek (botanikus kert, tangazdaság, gyakorlóiskolák stb.) kedvező feltételeket biztosítanak az oktatás és a posztgraduális képzés számára. A főiskola hallgatói létszáma az évtized közepén meghaladta a tizenkétezret, s a dolgozók létszáma a nyolcszázat (ebből négyszáz főállású oktató). A főiskola öt kara 2007-ben teljes mértékben *áttért a bolognai rendszerű képzésre, harminchárom alap- és nyolc tanári mesterszakon*.

[1] Köves József (szerk.): 25 éves az általános iskolai tanárképzés. Budapest, 1973.

A Bölcsészettudományi, Művészeti és Természettudományi Kar épülete

A Hallgatói és Információs Központ

A Műszaki és Mezőgazdasági Kar épülete

Új diákszálló

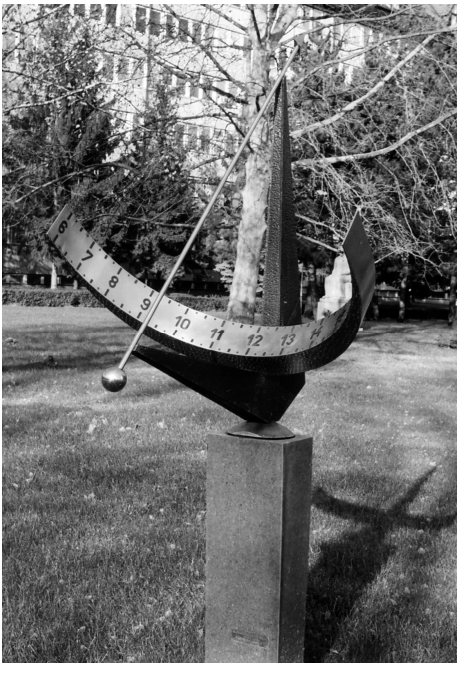

Napóra (tervezte: Göőz Lajos)

A *földrajz szakos tanárképzés* a főiskola alapítását követő második évben, 1964-ben indult levelező oktatás formájában, majd 1967-ben megkezdődött a nappali tagozaton is. A tanszéken fokozatosan megteremtődtek a tanárképzés és a tudományos alkotómunka tárgyi és személyi feltételei. A földrajz tanszéket az 1970-es évek végén a geográfus szakma az ország egyik legjelentősebb főiskolai tanszékeként értékelte. 2000-től a tanszék tanárképző feladatai mellett megjelent az idegenforgalmi (elsősorban a falusi turizmussal foglalkozó) szakemberképzés is. A tanszék a profilbővítéssel *Turizmus és Földrajztudományi Intézetté* alakult át, élén Hanusz Árpád professzorral, a turizmusföldrajz egyik legkiválóbb hazai tudósával. 2009. július 15-én a záróvizsga eredmények kihirdetése után Hanusz Árpád intézetigazgató bejelentette: „*Nyíregyházán a földrajztanárképzés a mai napon megszűnt*". A változás – a tanári mesterképzés programjának kétszeri elutasítása miatt – most visszafordíthatatlannak tűnik, így *a négy- és félévtized eredményeinek összegezése* nemcsak helyileg, a geográfus szakma története szempontjából is fontos.[2] Erre a feladatra Frisnyák Sándor ny. egyetemi tanárt, az egykori tanszékalapítót és hosszú időn át volt tanszékvezetőt kértük fel. Frisnyák professzor interjú formájában vállalta a tanszék történetének összefoglalását, nem időrendben, hanem témakörök szerint. Frisnyák Sándor visszaemlékezéseit a 2009/2010. tanévben foglaltuk írásba, és helyenként *lábjegyzetekkel, képekkel és egyéb illusztrációkkal* kiegészítettük.

Első kérdésünk: mikor és hogyan alakult meg a tanszék?

Mielőtt a kérdést megválaszolnám, legyen szabad megjegyeznem, hogy a történések, az elért eredmények korrekt felsorolására törekszem, de egyéni érintettségemnél fogva, fennáll az elfogultság lehetősége is. Úgy gondolom, nagyobb időtávolságból és az összehasonlítások módszerét is alkalmazva, később valaki reálisabban írhatja meg a tanszék történetét. A múltbeli kép megrajzolásához a magán-irattáram és dokumentum-gyűjteményem anyagára támaszkodtam. Az interjú műfajához nem egészen illően, sok adatot és nevet fogok említeni, hogy a tényszerű felsorolásokkal és mások munkájának értékelésével egy olyan információ-mennyiség gyűljön össze, amely egy későbbi tanszéktörténet-írás alapját képezheti.

A Nyíregyházi Tanárképző Főiskola (és ezen belül a Földrajz Tanszék) létesítése az alapítási okirattól (1962) számítva kb. egy évtizedet igényelt. Az 1964/65. tanévben egyszemélyes tanszékek alakultak, egyelőre vezetői megbízások nélkül. A tanszék – mint ezt a bevezetőben is megírtátok – a képesítés nélküli nevelők képzésével kezdte meg oktatómunkáját és a tárgyi feltételek megteremtését. Az 1960-as évek közepe táján a beiskolázási vonzáskörzet Szabolcs-Szatmár megyén kívül a két szomszédos megyére terjedt, összesen

[2] 2010 nyarán a minisztérium engedélyezte a földrajz szakos mesterképzés bevezetését. Tehát egy év szünet után folytatódhat a földrajztanárképzés.

19395 km^2-nyi területre, ahol az ország lakóinak csaknem 20%-a élt. A levelező hallgatók magas létszáma miatt a konzultációs foglalkozásokat nemcsak Nyíregyházán, Debrecenben és Miskolcon is meg kellett szervezni. A konzultációkon Vargha László adjunktus, a tanszék első kinevezett oktatója tartott előadásokat és gyakorlati foglalkozásokat. Munkáját néhány középiskolai tanár, Lóky István szakfelügyelő és Kuknyó János segítette.

Én 1968-ban kerültem a Nyíregyházi Tanárképző Főiskolára, három éves adjunktusi gyakorlattal, egyetemi doktorátussal, szakmai publikációkkal, folyóirat- és könyv-szerkesztői tapasztalatokkal. Nagyon fiatalnak tartottak (ekkor 34 éves voltam) és ezzel magyarázták, hogy a pályázati kiírástól eltérően (noha annak megfeleltem) egyelőre adjunktusi és mb. tanszékvezetői kinevezést adnak. A valóságban – mint ezt évekkel később megtudtam – más elképzelések voltak, helybeli, ismert és fontos helyről támogatott káderekben gondolkodtak. Így tehát némi csalódással, de nem megsértődve, kezdtem meg tanszéképítő munkámat. Minden tevékenységemet és megnyilvánulásomat folyamatosan figyelemmel kisérték. Egy év múltán megkaptam a tanszékvezetői, 1971-ben a docensi kinevezést, s ezekkel együtt minden támogatást. Nagyon sokat dolgoztam, felhasználva szegedi tapasztalataimat, a társfőiskolák és egyetemek geográfusainak szakmai-módszertani ajánlásait. Tanszékvezetői munkám első éveiben a földrajztanárképzés személyi és tárgyi feltételeinek megteremtése képezte legfőbb feladatomat.

1969-ben Kormány Gyula a Pedagógia Tanszék adjunktusa, a főiskola személyügyi főelőadója a tanszékünkre kérte áthelyezését. Kormány Gyulát még a főiskolai éveim alatt ismertem meg, már akkor is megnyilvánult pedagógiai, szakmetodikai érdeklődése, iskola- és nevelésközpontú gondolkodása[3]. Egy évvel később, 1970-ben Kuknyó János a megyei pártbizottság iskolai ügyekkel foglalkozó munkatársa, kitűnő felkészültségű földrajztanár megpályázta és elnyerte a tanszékre meghirdetett adjunktusi állást. 1970-ben tanszékünkön kezdte pályafutását Süli-Zakar István tanársegéd, akit Kádár László professzor „kölcsönzött" a tanszékre, azzal a kikötéssel, hogy néhány év múlva – ha az egyetemi földrajzi intézetben tudja majd alkalmazni – visszakéri. Süli-Zakar István később (1975) visszatért az egyetemre, s az idő múlásával *a hazai társadalomföldrajz egyik legkiválóbb tudósává fejlődött és tudományos iskolát teremtett*[4]. Az 1970-es évek közepére – összefüggésben két új docens – Balogh Béla András és Göőz Lajos kinevezésével (1973) és a tárgyi feltételek látványos fejlődésével a tanszék kiépült.[5] *A tanszéképítést és -fejlesztést régebben és ma is kollektív alkotásnak tekintem.*

---

[3] Munkásságáról bővebben: Frisnyák Sándor: Kormány Gyula 75 éves. Földrajzi Közlemények CXXXI/LV. köt. 4. 2007, 451 p.

[4] Frisnyák Sándor: Dr. Süli-Zakar István társadalomföldrajzi munkássága Tokaj-Hegyalján és környékén. In: Frisnyák S.- Gál A. (szerk.): Szerencs, Tokaj-Hegyalja kapuja. Szerencs, 2005. pp. 17-22.

[5] Schweitzer Ferenc: Előszó. In: Hanusz Árpád (szerk.): Tiszteletkötet dr. Göőz Lajos professzor 80. születésnapjára. Nyíregyháza, 2008., Hanusz Árpád: Dr. habil Göőz Lajos professzor emeritus 80 éves. Id. mű pp. 9-11.

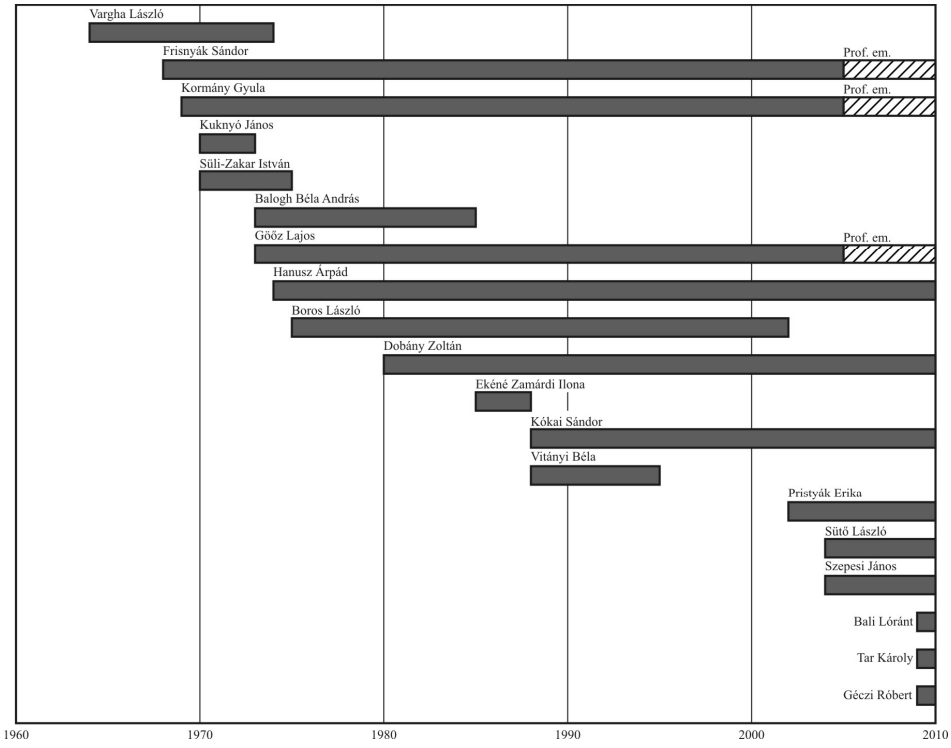

Az oktatók szolgálati ideje

Kuknyó János 1970-től 1973-ig tanított a tanszéken, az első a tízéves időszakon belül, amely a tanszék történetének alapozó-fejlesztő korszakaként értékelhető.

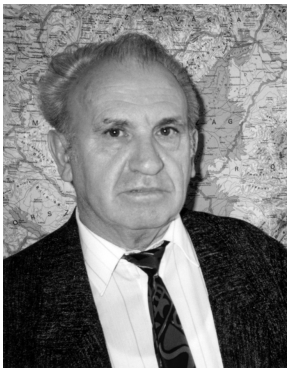

Kuknyó János

Kuknyó János először tanítói (1955), majd általános iskolai földrajz-biológia szakos tanári (1958) és végül középiskolai földrajztanári oklevelet szerzett (1963). Ez a többlépcsős képzés – és a különböző pedagógiai feladatkörök ellátása, a vidéki iskolákban szerzett tapasztalata – nagy hasznára volt a tanszéken, ahol a földrajztudomány oktatását összekapcsolta a hallgatók pedagógiai-módszertani felkészítésével. Kuknyó János az oktatómunka mellett tovább folytatta a megye társadalom- és gazdaságföldrajzi (elsősorban agrárgeográfiai) kutató tevékenységét. Három év alatt – a kisebb-nagyobb tanulmányok és az oktatást szolgáló jegyzetek írása mellett – elkészítette „A Szabolcs-Szatmár megyei almatermesztés történeti kialakulása, területi kérdései” c. egyetemi doktori értekezését, amely később – a megyei tanács kiadásában – könyv alakban is megjelent.

1973-ban – eleget téve a felkérésnek – elvállalta a megyei művelődési osztály vezetését. 1985-től 1995-ig az előző évtized sikeres művelődéspolitikai munkásságát a Megyei Pedagógiai Intézet igazgatójaként és a Pedagógiai Műhely c. folyóirat szerkesztőjeként folytatta. 1988-ban Cservenyák László főigazgató Kuknyó Jánosnak c. főiskolai

tanári címet adományozott, elismerve a tanárképzésben, a megyei művelődés- és oktatásügy irányításában elért eredményeit. 2005-ben jelent meg Kuknyó János az „Oktatás-irányítás – oktatásszolgáltatás” című könyve, melyben az oktatómunka szervezeti, tartalmi és egyéb kérdéseivel foglalkozó írásainak egybegyűjtésén kívül sajátos hangvételű, részletes önéletrajzot is közöl. Ebből kitűnik, hogy a nagy elfoglaltságot jelentő vezetői szerepkörében is sokat publikált, iskola- és neveléstörténeti könyveket, folyóiratokat szerkesztett és olyan előterjesztéseket-terveket készített, amelyek segítették-formálták a megye kulturális felemelkedését.

Kuknyó Jánost 1995-ben – érdemeinek magas elismerése mellett – nyugdíjazták. S ezzel életének új, igen aktív korszaka kezdődött: tankönyvfejlesztéssel és kiadással foglalkozó vállalatot alapított és működteti a Regionális Konzultációs Központot, mely a budapesti Műszaki Egyetem pedagógiai intézetéhez kapcsolódva közoktatási vezetőképzés szervezésével és oktatásával foglalkozik.

1973-ban Vargha László adjunktus Budapesten vállalt állást. 1974-ben lehetőséget kaptunk az oktatói létszám bővítésére: Hanusz Árpád főigazgatói titkár tanársegédi[6], 1975-ben Boros László gimnáziumi tanár, középiskolai szakfelügyelő adjunktusi kinevezéssel került a tanszékre.[7]

Mielőtt tovább lépnénk, meg kell emlékeznem Vargha László adjunktusról, összefoglalva nyíregyházi és későbbi munkásságát. Életrajzi adatait „Egy lícista visszanéz…” című, saját kiadású könyvéből (Budapest, 1987. 171 p.) és a kéziratos önéletrajzából merítettem.

1927-ben született Sárbogárdon, elszegényedett nemesi családból. Vargha László az 1969/70-es tanévtől a Görzsönyi előnevet is használta, melyet családja még 1685-ben az uralkodótól kapott. Elemi és középiskolai tanulmányait szülőfalujában és Nagykőrösön a líceumban végezte. 1946-tól különböző munkaköröket látott el, pl. Ercsiben cukorgyári répaszakértőként dolgozott, majd munka mellett 1955-ben tanítói, 1961-ben földrajz-biológia szakos általános iskolai tanári, 1972-ben középiskolai tanári diplomát szerzett. 1964-ben – főiskolai végzettséggel, méltányolva népgazdasági jelentőségű kutatómunkáját – „A mezőgazdasági termelőszövetkezetek specializációs lehetőségei a Nyugat-Mezőföldön” c. disszertációjával az Eötvös Loránd Tudományegyetemen doktorált.

1964-ben került a Nyíregyházi Tanárképző Főiskolára, ahol – külső előadókat is bevonva – megszervezte a földrajz szakos levelezőképzést. 1967-től, amikor a nappali tagozaton is megindult a földrajztanárképzés, az általános és regionális földrajz témaköréből tartott előadásokat és gyakorlati (szemináriumi) órákat. Tanszéki feladatai mellett aktív szerepet vállalt a TIT-ben és a Magyar Földrajzi Társaság orvosföldrajzi szakcsoportjában. Számtalan ismeretterjesztő cikket írt a Kelet-Magyarország c. napilapban, elsősorban az egészséges életmódról, a gyógynövényekről, a népi gyógymódokról, a dohányzás és a dohánytermesztés rákkeltő hatásairól, a levegőszennyeződés és a légúti betegségek összefüggéseiről, a hazai gyógyvizekről, az ártéri falvak és tanyák ivóvízellátásáról és a természetvédelem helyi feladatairól.

Görzsönyi Vargha László Gyula önmeghatározása szerint *biogeográfus* és *orvosföldrajzi szakíró* volt. Ilyen jellegű munkáját Nyíregyházáról elkerülve, 1974-től Budapesten is folytatta, ahol előbb a Tankönyvkiadónál szerkesztői munkakörben, majd Gödöllőn az egyetem Tanárképző Intézetében gyakorlóiskolai és kollégiumi tanárként dolgozott. Az Életőrök Szent György Akadémiája tanszékvezetőjeként nyugdíjas éveiben is tovább folytatta ismeretterjesztő tevékenységét, az egészséges életmódra nevelést. Néhány dolgozata a Geographia Medica, a Tér és Társadalom és egyéb periodi-

[6] Életrajzi adatairól bővebben: Frisnyák S.: Hanusz Árpád hatvanéves. In: Kókai Sándor (szerk.): Földrajz és turizmus. Tanulmánykötet dr. Hanusz Árpád 60. születésnapjára. Nyíregyháza, 2006. pp. 7-13.

[7] Munkásságának leírása: Frisnyák Sándor: Dr. Boros László földrajzi kutatómunkája Tokaj-Hegyalján és környékén. In: Frisnyák Sándor-Gál András (szerk.): Szerencs és a Zempléni-hegység. Szerencs-Nyíregyháza, 2003. pp. 105-112.

kákban jelent meg. Időnként versírással is foglalkozott, a „Tizenöt idill" (Budapest, 1984) című gyűjteményes kötetében – sokak meglepetésére – verssel köszöntötte a pártkongresszust.

1999-ben – az oktatási miniszter javaslatára – a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Földrajzi Intézete az 1964-ben írt doktori értekezését PhD minősítésként ismerte el, s ez nagy megnyugvást jelentett számára. Görzsönyi Vargha László Gyula a természeti erőforrások (elsősorban az ásvány- és gyógyvizek) racionális felhasználásáért, természeti és kulturális örökségünk védelméért és környezeti kultúránk jobbításáért küzdő ember volt. Hosszú betegség után, 2005. március 23-án Budapesten hunyt el. Földi maradványait a sárbogárdi Huszár temetőben helyezték örök nyugalomra.

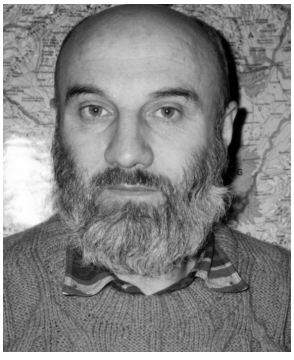

Dobány Zoltán

A hallgatói létszám és ezzel összefüggésben a tanszéki feladatok növekedésével szükségessé vált az oktatói kollektíva bővítése. 1980-ban Dobány Zoltán – egykori kiváló hallgatónk – került a tanszékre. 1985-ben Balogh Béla András főiskolai tanár nyugdíjba vonult, helyére Ekéné Zamárdi Ilona kapott kinevezést. Ekéné három évvel később a Kossuth Lajos Tudományegyetem Földrajzi Intézetébe kapott meghívást.

Balogh Béla András 1925. május 28-án a Szatmár megyei Gebén (Nyírkátán) született. Gyermekéveit Szatmárcsekén töltötte, majd 1935-ben Debrecenbe költöztek, ahol a gimnáziumi, majd 1943-tól egyetemi tanulmányait végezte. Az 1944/45. évi munkaszolgálat és néhány hónapos hadifogság után visszatért Debrecenbe és folytatta egyetemi tanulmányait. Tehetségére és kiváló szorgalmára hamarosan felfigyelt Kádár László professzor, aki 1946-tól 1949-ig demonstrátori, majd gyakornoki minőségben foglalkoztatta a tanszéken. Tanári pályafutását 1949-ben Nyíregyházán kezdte, ahonnan Egerbe, majd Nagykanizsára helyezték. 1950-ben visszakerült Debrecenbe, ahol huszonhárom éven át különböző iskolatípusokban tanított.

Balogh Béla

Középiskolai tanári működése során – meghívott előadóként – az agrártudományi egyetemen az általános gazdaságföldrajzot és Magyarország agrárföldrajzát tanította, a Kossuth Lajos Egyetemen a szakmódszertani előadásokat és a gyakorlati foglalkozásokat tartotta. A metodikával való elmélyült foglalkozás és tapasztalatgyűjtés eredményeként 1963-ban elkészítette *A tantárgyi sajátosságok – a geografikum – problémái a földrajzoktatásban, különös tekintettel a táblai vázlatrajzokra* című bölcsészdoktori értekezését.

1963-ban, tízévi gyakorló gimnáziumi vezető tanári munkássága után került a tanszékre adjunktusi beosztásba. Földrajz-pedagógiai dolgozatai 1958-tól jelentek meg a hazai és külföldi szakfolyóiratokban és alkalmi kiadványokban. A *Formabontási kísérletek a földrajzórán* (1962) c. dolgozata országos érdeklődést, élénk szakmai vitát váltott ki. 1973-ban, amikor Balogh Béla Andrást a tanszékünkre meghívtuk, már *országosan elismert, nagyra értékelt művelője volt a földrajz-pedagógiának*. Nyíregyházán kezdetben a földrajzmódszertant és a regionális földrajzot tanította és tovább folytatta – most már az általános iskolai oktatásra is kiterjedő módszertani kutató-alkotó tevékenységét. Munkássága nyomán rövid idő alatt fellendült a tantárgy-pedagógiai oktatás és a gyakorlati képzés. Később, az 1970-es évek második

felétől saját kérésére a tengeren túli világrészek természet- és gazdaságföldrajzát tanította. Meghívott előadóként néhány szemeszterben az ELTE és a KLTE földrajzi intézetében szakmódszertani kollégiumot tartott. Kiemelkedő részt vállalt a főiskolai tankönyvek írásában, a tananyag folyamatos tartalmi megújításában, az általános iskolai földrajztanárképzés módszertani korszerűsítésében és a különböző posztgraduális jellegű és komplex tanár-továbbképzésben is.

Balogh Béla András főiskolai tanár gazdag életművét, nyíregyházi munkásságát – tanszékünk felterjesztése alapján – a művelődési kormányzat „A munka érdemrend" adományozásával ismerte el (1986).[8]

Ekéné Zamárdi Ilona geográfus 1943-ban született Ácson. 1966-ban a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen szerezte földrajz-történelem szakos tanári diplomáját. Pedagógiai pályafutását Hajdúnánáson kezdte, majd 1967-től 1985-ig az egyetemi könyvtár tudományos munkatársa, tudományos titkára és osztályvezetője. 1985-től 1988-ig a Bessenyei György Tanárképző Főiskola Földrajz Tanszékén tanított adjunktusi beosztásban. Nyíregyházán az általános és ágazatai gazdasági földrajz és a regionális földrajz témaköréből tartott előadásokat és folytatta korábban megkezdett népesség- és településföldrajzi kutatómunkáját. Kutatási eredményeit szakmai konferenciákon, a Nyírségi Földrajzi Napok rendezvényein és különböző szimpóziumokon mutatta be. E korszakában írt – Északkelet-Magyarország népesség- és településföldrajzával foglalkozó – tanulmányai ma is alapvető forrásmunkák e témakörrel foglalkozó kutatók számára. Tanulmányain kívül részt vett a tanszéken szerkesztett főiskolai tankönyvek és segédkönyvek írásában is. 1988-ban meghívást kapott a Kossuth Lajos Tudományegyetem Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszékére, ahol előbb adjunktus, majd a kandidátusi védése (1991) után egyetemi docensi beosztásban tanított. A terület- és településfejlesztés alapjairól, a határmenti gazdasági együttműködésről, a hazai és nemzetközi migrációról, a munkaerőpiac földrajzi kérdésköréről írt tanulmányokat, könyvfejezeteket.
Oktató-nevelő munkája mellett az MTA Földrajzi Tudományos Bizottságában és több hazai tudományos egyesület munkájában vesz részt és aktív szereplője a tudományos minősítéseknek is. Tudományos, tudományszervező és tudományos közéleti tevékenységét nyugdíjasként is folytatja. Nyíregyházán – mint mindenkit, aki egykor a tanszéken tanított – ma is a *tanszék örökös tagjának tekintjük és tiszteljük.*

1988-ban egyszerre két új oktatót tudtunk fogadni, Kókai Sándor gimnáziumi tanárt és Vitányi Bélát, aki első diplomáját tanszékünkön szerezte. 1995-ben a Bokros-csomagként emlegetett létszám-leépítés két kollégánkat érintette: Göőz Lajost nyugdíjazták és Vitányi Béla státuszát megszüntették. Göőz Lajos később visszatért és emeritusz professzorként ma is tanít. Vitányi Béla először általános iskolai igazgatóként, majd a szerencsi Bocskai István gimnázium igazgatóhelyetteseként folytatta pedagógiai pályafutását. Vitányi Béla kapcsolata sem szakadt meg a tanszékkel, meghívott előadóként speciális kollégiumokat tart és gyakorlati foglalkozásokat vezet. Az idegenforgalmi szakmenedzser-képzés további létszámbővítést követelt, 2002-ben hajdan volt tanítványunk Pristyák Erika, 2004-ben Sütő László és Szepesi János, 2010-ben Tar Károly intézetigazgató, tanszékvezető egyetemi docens, Bali Lóránt és Géczi Róbert nyert kinevezést az intézetbe.

[8] Frisnyák Sándor: Dr. Balogh Béla András. In: Szabó Géza (szerk.): A Bessenyei György Tanárképző Főiskola Évkönyve 1982-1986. Nyíregyháza, 1987. pp. 225-226, Hanusz Árpád: Balogh Béla András 85 éves. Földrajzi Közlemények 134. évf. 2. sz. 2010. pp. 240-241.

Az 1970-es évektől lehetőségünk volt tanszéki munkatárs (többnyire tanár vagy mérnök) alkalmazására is. Napjainkban két munkatársunk segíti az intézetben folyó oktató és tudományos munkát, Mikó Tamás informatikus tanár és Karóczkai Andrásné adminisztrátor.

Kik voltak a tanszék meghívott előadói?

Borsy Zoltán

A tanszéképítés folyamatában a tárgyi feltételek gyorsabban teremtődnek meg, mint a szubjektív tényezők. A tartalmi feladatok megoldásában az oktatói tudás, a szakmai-pedagógiai felkészültség a legfontosabb. Az 1970-es évek elejétől arra törekedtünk, hogy minél több egyetemi oktatót hívjunk a tanszékre egy-egy alapozó tantárgy előadására. A meghívott előadók (Borsy Zoltán, Kádár László, Pinczés Zoltán, később Korompai Gábor, Lóki József, Süli-Zakar István, Szabó József és mások) a hallgatók oktatásán és szemlélet-formálásán kívül a tanszéki kollektíva tudását is gazdagították.

Peja Győző geomorfológus egy szemeszterben a külső erők természetföldrajzából tartott előadásokat. A térkép- és vetülettan oktatására Csendes Lászlót, a Hadtörténeti Térképtár igazgatóját és munkatársát, Nemesné Ipoly Mártát kértük fel. A földrajz-módszertani szeminárium vezetésére kiváló gyakorlati szakembereket igyekeztünk megnyerni. Így pl. Kardos Győző Borsod megyei, Kozma Péter Szabolcs megyei vezető szakfelügyelő, Borbély Zsigmond isk. igazgató-helyettes, Hajdú Lajos és Komáromi István gyak. iskolai szakvezető tanár vállalt módszertani szeminárium-vezetést. Hajnal Béla közgazdász-földrajztanár, a Statisztikai Hivatal megyei igazgatója és Kuknyó János megyei művelődési osztályvezető a gazdaságföldrajz témaköréből tartott előadásokat. Esztergomy Zoltán és Vitányi Béla gazdaságföldrajzi gyakorlat-vezetéssel és a megyék földrajza oktatásával kapcsolódtak be a tanszék munkájába. Külföldi tanárok meghívására csak a rendszerváltozás után nyílt lehetőségünk: 1990/91-es tanév első szemeszterében Tövissy József kolozsvári professzor Erdély természetföldrajza, a második félévben Vofkori László székelyudvarhelyi tanítóképző intézeti tanár Erdély társadalom- és gazdaságföldrajza címmel tartott speciális kollégiumot.

Pinczés Zoltán

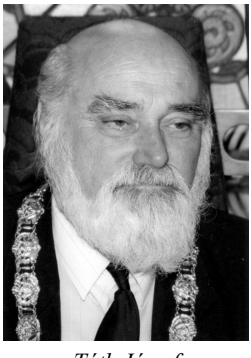

Tóth József

Az elmúlt években Tóth József rektor emeritusz, a pécsi Földtudományi Doktoriskola igazgatója a népességföldrajz oktatásával és tudományos tanácsadói munkájával segítette intézeti feladataink megoldását.

Melyek voltak a tanszék legfontosabb célkitűzései?

1968-ban a tanszék alapkoncepciója a színvonalas tanárképzés és a tudományos alkotómunka egységét fogalmazta meg, figyelembe véve a minisztériumi és főiskolai irányelveket, és a lehetőségeinket. A tanszéken belül és a főiskolai fórumokon is hangsúlyoztuk, hogy *a tanárképzés és a kutató, tudományos értékalkotó munka együttes vállalása és teljesítése a minőségi fejlődés igazi forrása*.

A tanszéképítésben és -fejlesztésben a hazai és külföldi felsőoktatási intézmények gazdag tapasztalataira támaszkodhattunk. A modellt – személyes kötődésem miatt – a polgári iskolai tanárképzés pozitív eredményeit átörökítő szegedi főiskola földrajz tanszéke (és gyakorlóiskolája) jelentette, kiegészítve önálló – a tanszéken közösen kialakított – elképzeléseinkkel. A tanszék történetének első évtizedében időnként az oktatók és a gyakorlóiskolai tanárok részére előadásokban vázoltam fel a polgári iskolai tanárképzés történetét és Udvarhelyi Kendoff Károly földrajz-módszertani munkásságát. Udvarhelyi professzort többször meghívtam a tanszékre, azzal a kéréssel, hogy a kor igényei szerint foglalja össze a gyakorlati képzés feladatait és módszereit. A tanszéken az első évektől kezdve úgy gondolkodtunk, hogy *a gyakorlati felkészítés nem szűkülhet le a módszertani foglalkozásokra és a gyakorlóiskolai munkára*, át kell, hogy hassa a szaktudományi oktatás minden területét.

A tanszéken – kezdettől fogva – arra törekedtünk, hogy olyan földrajz szakos tanárokat képezzünk, akik megfelelő szaktudományi, pedagógiai és módszertani ismeretekkel rendelkeznek és képesek az elméleti ismeretek gyakorlati alkalmazására. Az iskola- és nevelésközpontú pedagógusképzést, a hivatástudat kialakítását az értelmiségi feladatok ellátására való felkészítéssel kapcsoltuk össze.[9]

A céljaink megvalósítása érdekében szükségessé vált *a tanszéken belüli specializálódás*, amely a színvonalas oktatómunka előfeltétele volt. A feladatmegosztásban (tantárgyfelosztásban) a tanszéki érdekek mellett az egyéni érdekek érvényesítésére is figyelemmel voltunk. A tudományos kutatómunka témáját mindenki maga választotta meg, gondolva arra is, hogy – előrehaladása, magasabb státusba kerülése érdekében – doktori értekezést kell írnia. Később, amikor már mindenki megszerezte az egyetemi doktori címet, a kandidátusi, majd a PhD, ill. a habilitáció és az akadémiai doktori fokozat elérése fogalmazódott meg a tanszéki programokban és az egyéni karriertervekben. Tanszékvezetőként az *együtt-fejlődésben*, minden oktató előrehaladásában (sikerében) voltam érdekelt, mert ezek biztosították az eredményes munka egyik előfeltétel-

[9] Frisnyák Sándor: Az általános iskolai földrajztanárképzés. In: Németh Zoltán (szerk.): A Bessenyei György Tanárképző Főiskola Évkönyve 1979-1982. Nyíregyháza, 1982. pp. 68-75.

ét, a belső békét, a megfelelő munkahelyi légkört. *A tanszék négy- és fél évtizedes eredményének* (a tanárképzés és -továbbképzés mellett) *a szellemi erőforrás-növekedést, az egyéni és kollektív tudás gazdagodását tartom*. S ez az alapja a tanszék (intézet) kisugárzó szerepének és további fejlődésének.

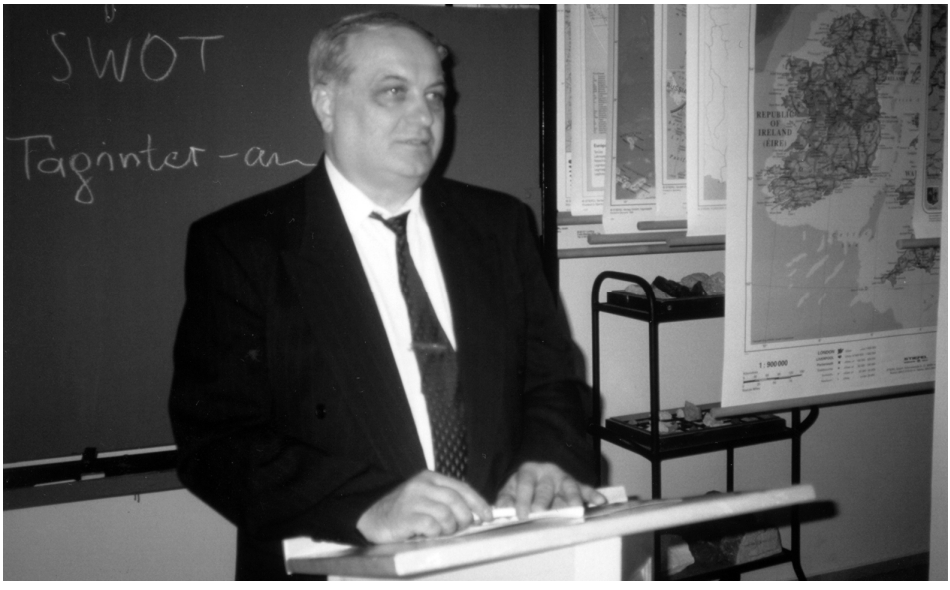

Hanusz Árpád

Milyen tantárgyak képezték a földrajztanárképzés tudományos ismeretanyagát?

1948-tól az általános iskolai földrajztanárképzés tudományos ismeretanyagát az *egységes főiskolai tantervek* írták elő. Az 1970-es „kerettanterv" kimunkálásában és ennek későbbi módosításában – a Földrajzi Szakbizottság tagjaként – magam is részt vettem. A mindenkori tanterv a teljességre törekedett, a megvalósításhoz pedig megfelelő időkeretet (óraszámot) is biztosított. A tanszéken a csillagászati földrajz, az általános természeti földrajz, a geológiai alapismeretek, az ásvány- és kőzettan, a vetület- és térképtan, az általános és ágazati gazdasági földrajz (ezen belül a népesség- és településföldrajz), a kontinensek regionális földrajza, Magyarország természet- és gazdaságföldrajza és a földrajztanítás módszertana képezte a kötelező tananyagot. Az elméleti órákhoz gyakorlati (szemináriumi) foglalkozások kapcsolódtak, ezek arányait – a minisztériumi irányelveknek megfelelően – többször kellett változtatnunk. A világrészek természet- és gazdaságföldrajzát egy stúdium keretében tanítottuk, s ez hasznosnak bizonyult a *komplex földrajzi szemlélet* alakítása szempontjából. 1989-ben, amikor a főiskolai autonómia részleges megvalósult, önálló – az egyetemi földrajztanárképzéshez hasonló – tantervet állítottunk össze.

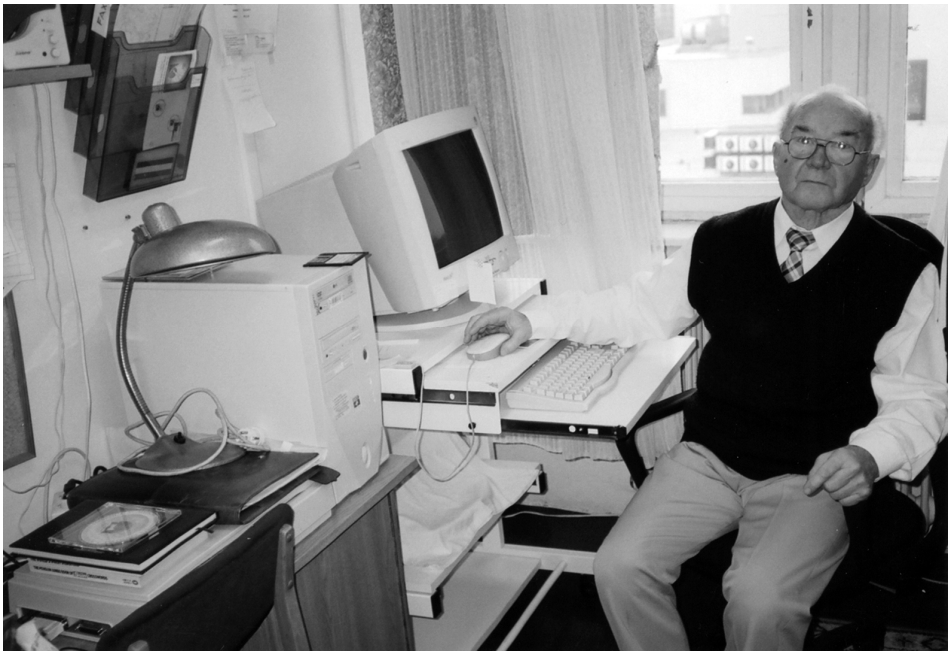

Göőz Lajos

Kormány Gyula

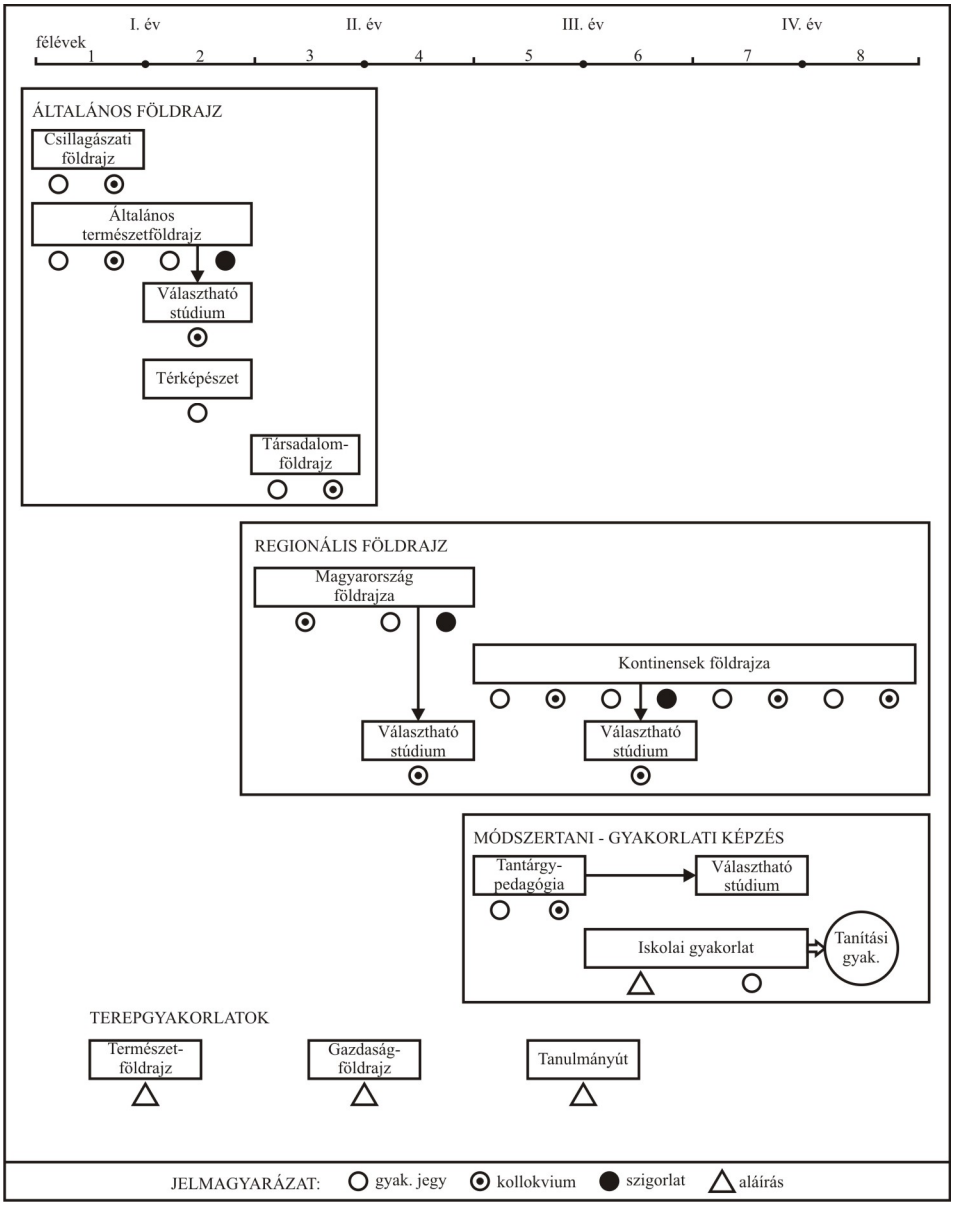

Az ált. iskolai földrajztanárképzés rendszere az 1980-as évek végén

A tanterv modernizálásában a nyugati tantervi struktúrák bizonyos elemeinek átvétele mellett megőriztük a magyar felsőoktatási tradíciókat, a tananyagban a nemzeti jelleget (ez utóbbi az egyes társadalomföldrajzi stúdiumokra, továbbá a tudománytörténeti ismeretanyagra vonatkozik). Bevezettük a számítás-

technika és a földrajzi információs rendszerek oktatását és Magyarország történeti földrajzát is. A teljes képzési idő (= 1044 óra) 49,7%-a az alapozó és általános földrajzi stúdiumok, 34,5%-a a regionális földrajz és 15,8%-a tantárgypedagógia oktatására használható fel. A választható stúdiumok és speciáliskollégiumok órakeretének 11,5%-os aránya alacsonyabb, mint a hazai és külföldi egyetemeken. Az 1989-es tantervünket többször módosítottuk, a bolognai képzési rendszerre való áttéréskor teljes egészében meg kellett változtatnunk. A tanszéki profilváltás – az idegenforgalmi szakemberképzés – egy másik tanterv kimunkálását is szükségessé tette.

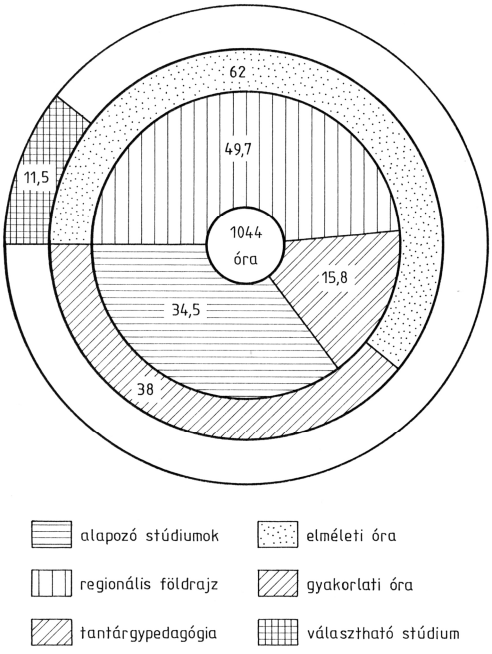

A tantervi óraszám százalékos megoszlása

Milyen tárgyi feltételek biztosították a tanárképzést és a tudományos munkát?

A földrajztanárképzés és a tudományos munka tárgyi feltételei több mint egy évtizedes szervező-fejlesztő tevékenység eredményeként teremtődtek meg.

A legnagyobb előrelépés 1970-ben történt, amikor birtokba vehettük az új tanulmányi épület ötödik emeletén a számunkra kijelölt (akkor és még sokáig véglegesnek gondolt) helyiségeket. A tanszék – az eredeti terveknek megfelelően – a *két előadótermet*, egy kisebb *szemináriumi helyiséget*, hét tanári *szobát*, nagyméretű (később részekre tagolt) *szertártermet* és egy *fotó-labort* kaptunk. Később mindez kiegészült a tetőtérben épült *csillagvizsgálóval*, az ötödik eme-

leten térleválasztással kialakított *kisplanetáriummal*, az épület alagsorában egy *geomorfológiai laborral* és 1972-ben az akkor elkészült körépületben egy *nagy előadóteremmel* (ez utóbbit más oktatási egységek is használnak).

Karóczkai Andrásné

A tanszék a folyamatos beszerzések révén az 1970-es évek közepén már rendelkezett mindazon audio-vizuális eszközökkel, műszerekkel, amelyek az ásvány- és kőzettan, a csillagászati földrajz, a természeti földrajz, a vetület- és térképtan oktatásához szükségesek. A legnagyobb („nyolcablakos") tanári szobában alakítottuk ki a tanszéki *könyv- és folyóirattárat*, majd a szertár mellett a *térkép- és diatárat*. A falitérképek mellett az 1980-as évek végéig viszonylag kevés oktató és katonai térképpel rendelkeztünk, de a rendszerváltozáskor – *Csendes László* térképész alezredesnek köszönhetően – a katonai térképgyűjteményünk kb. 4-5000 darabra növekedett. Térképtárunkban megtalálható volt az első és második katonai felmérés hazánk mai területéről készült szelvényeinek fénykép-másolata is. A diatárban – a kereskedelmi forgalomban kapható képeken kívül – a hazai és külföldi felvételeinket őriztük, körülbelül 8-10000 db-ot.

A könyv- és folyóirattár az 1980-as évek közepéig folyamatosan gazdagodott: a könyvterjesztő vállalat által forgalmazott *minden földrajzi tárgyú könyvet megrendeltünk*, s a hazai szakmai (és általános jellegű helyi) folyóiratokon kívül német, angol és orosz nyelvű földrajzi folyóiratokat és a Meteorológiai Intézet napi jelentéseit járattunk. A könyv- és folyóirat megrendelésünket – takarékosságra hivatkozva – fokozatosan leépítették, gazdag szakmai könyvtárunkat, mely a tudományos kutatást is szolgálta, 2007-ben beolvasztották a főiskola központi könyvtárába. A tanszéki könyvtárban nagy számban voltak régi könyvek is, amelyeket az antikváriumokban (ritkábban gyűjtemények vásárlásával) szereztünk be.

Az első csillagvizsgálót 1975-ben létesítettük (*Kulin György* professzor 1969-ben készített 300 mm-es elektromos vezérlésű tükrös távcsövével). A tanulmányi épület tetején működő csillagvizsgálót a hallgatóinkon kívül mások is látogathatták (az első évben több mint 1600 nyíregyházi diák és felnőtt érdeklődött a bemutató foglalkozások és ismeretterjesztő előadások iránt). Később egy nagyobb teljesítményű és több hordozható távcsővel, egyéb műszerekkel, észlelőhelyiséggel, az épület előtt egy szép kivitelezésű napórával is gazdagodtunk. *A csillagvizsgáló, a kisplanetárium és a napóra létesítése Göőz Lajos érdeme.*

Az első csillagászati távcsövünk

Az *ásvány-, kőzet- és fosszilia-gyűjteményünk* elhelyezésére tíz darab kiállító- és tárolószekrényt csináltattunk és azokat a tanszéki folyosón helyeztük el. A gyűjteményt egykori tanáraim, *Kriván Pál* geológus- és *Géczi Barnabás* őslénytan-professzor ajándékai alapozták meg, és – folyamatos saját gyűjtéseink mellett – barátaink (*Juhász András* főgeológus és *Mátyás Ernő* egyetemi docens) is jelentősen gyarapították.

Terepasztali bemutató foglalkozást tart Udvarhelyi professzor

Az *informatikai* és *számítástechnikai eszközök* beszerzésével (és folyamatos korszerűsítésével) alapvetően megváltoztak az oktatás és a tudományos alkotómunka feltételei.

A tárgyi feltételrendszer megteremtése és fejlesztése közös erőfeszítésként értékelhető, de ebben az „építkező munkában" a legnagyobb részt *Göőz Lajos*, az utóbbi évtizedben *Hanusz Árpád* vállalta.

Milyen mértékben kapcsolódott be a tanszék a főiskolai tankönyv- és jegyzetírásba?

Az 1980-as évek közepéig-végéig a tanárképző főiskolák *egységes tankönyveket* és *jegyzeteket* használtak, s ezek megírásában a tanszék oktatói is részt vettek. Először a *Szabó László* és *Futó József* szerkesztésében megjelenő regionális földrajzi tankönyvek (Kontinensek földrajza I-II. Bp. 1973, 1978, 1979) és a *Gertig Béla* által szerkesztett Általános gazdasági földrajz (Bp. 1979) néhány fejezetét készítettük el. Később mi is kaptunk megbízást főiskolai tankönyvek, tanári segédkönyvek és jegyzetek írására-szerkesztésére. Magyarország földrajza címmel két könyvet szerkesztettem, az 1988-ban megjelent második változat – egyetemi oktatók közreműködésével készült – szándékaink szerint egyetemi-főiskolai közös tankönyvként. Előzményként meg kell említenem, hogy az 1980-as évek közepe táján a minisztérium mellett működő Egyetemi-Főiskolai Földrajzi Szakbizottságban *Probáld Ferenc* professzor az egységes egyetemi-főiskolai tankönyvek írását és kiadását kezdeményezte. A szakbizottság társelnökeként a javaslatot támogattam, de azt néhány egyetemi és főiskolai tanszékvezető fenntartással fogadta. További szerkesztői munkámban mindig felkértem egyetemi kollégákat is, s ezzel nem csak a jobb minőséget (és a könyv szélesebb körű használatát) kívántam elérni, a tanszékeink közötti együttműködés elmélyítésére is törekedtem. Felfogásom szerint minden ilyen *együttműködés eredményesebbé teszi munkánkat*, gazdagítja tudásunkat, szélesíti látókörünket és talán megkönnyíti a közös feladataink teljesítését is.

1984-ben Budapest és a megyék földrajza, 1989-ben az Általános gazdaságföldrajz c. tankönyvet szerkesztettem, majd 1990-ben (és a további években még három alkalommal) megjelent a Magyarország történeti földrajza c. munkám. 2002-ben közreműködtem a *Tóth József* szerkesztésében megjelent Általános társadalomföldrajz c. egyetemi tankönyv írásában is. Tanszékünk kiadásában eddig három tankönyv jelent meg: 1993-ban *Tövissi József* Erdély természeti földrajza, 1994-ben *Vofkori László* Erdély társadalom- és gazdaságföldrajza, 2004-ben pedig *Kormány Gyula* A földrajz tanítása c. munkája.

A tanszék oktatói közül *Boros László, Göőz Lajos, Hanusz Árpád*, *Kormány Gyula* és *Kuknyó János* a gyakorlati jegyzetek és példatárak írásban-szerkesztésében is részt vett. *Süli-Zakar István* a tájkutató és honismereti munkára felkészítő speciálkollégiumi előadásaiból állított össze jegyzetet „Földrajzi fényképezés" címmel (1972).

Hogyan épültek be a tanárképzésbe a földrajzi terepgyakorlatok és tanulmányutak?

Az általános iskolai földrajztanárképzés tantervi előírásai szerint az alapozó természetföldrajzi stúdiumokhoz terepgyakorlatok, az általános és ágazati gazdaságföldrajzhoz, továbbá a regionális földrajzhoz hazai (és külföldi) tanulmányutak kapcsolódnak. Az 1964. évi tanterv természet- és gazdaságföldrajzi terepgyakorlatokra és tanulmányutak szervezésére harminc napot írt elő. Később, 1973-ban tizennyolc napra (= 144 munkaórára) csökkent és a további tanterv-módosítások is meghagyták ezt az időkeretet.

A terepgyakorlatok és tanulmányutak olyan *speciális oktatási formák*, amelyek az elméleti stúdiumok és a gyakorlati (szemináriumi) foglalkozások tananyagához kötődnek és azokkal szerves egységet alkotnak. A terepgyakorlatokon a hallgatók közvetlen kapcsolatba kerülnek a természeti és társadalmi (gazdasági) környezettel. Az elméleti stúdiumok folytatásaként a hallgatók az élő és élettelen természet jelenségeit, az objektív valóságot és annak bonyolult összefüggésrendszerét eredetiben (in situ) tanulmányozhatják. A terepgyakorlati munkák *célja az elméleti ismeretek gyakorlati alkalmazása, az önálló jellegű hallgatói munka, a megfigyelés, adatgyűjtés, -feldolgozás és értékelő tevékenység.*[10]

Az ún. *állomásozó terepgyakorlatokat* az 1960/70-es években Miskolc-Tapolcán és Telkibányán, később a Mátrában (Parád), a Bükk északi részén, Nagyvisnyón és a Zempléni-hegységben rendeztük. A hatnapos természetföldrajzi gyakorlatokon a klimatológiai, hidrogeográfiai, talaj- és biogeográfiai, geomorfológiai és térképészeti feladatok megoldására egymást váltó munkacsoportokat szervezünk. A zempléni és a mátrai terepgyakorlatokhoz tematikus térképeket, földtani szelvényeket és egyéb ábrákat tartalmazó oktatási segédanyagokat készítettünk (1980, 1982).

Hanusz Árpád

A tanulmányutak az általános iskolai földrajztanárképzés folyamatában rendkívül jelentős oktatási-nevelési formák. A szak- és általános képzéssel összefüggésben a tanulmányutak két kategóriába sorolhatók: lehetnek tematikusak és komplex jellegűek. A kétféle formát egy-egy hazai vagy külföldi tanulmányúton váltakozva alkalmazzuk. A pedagógus pályára való felkészítés szempontjából a komplex jelleget tartjuk előnyösebbnek. A tanulmányutak vezetésébe a tanárjelölteket is bevonjuk: a szaktudományi ismeretközlés, jelenség-magyarázat a tanár feladata, a táj (vagy település) egészét megjelenítő egyéb ismereteket (építészeti, kulturális örökség, tudománytörténet stb.) a hallgatók adják elő, 5-10 perces kiselőadás formájában. A komplex és tematikus tanulmányutakon fontos feladat a természeti és társadalmi (gazdasági) jelenségek

[10] Frisnyák Sándor: Főiskolai tanulmányutak és terepgyakorlatok. In: Szabó Géza (szerk.): A Bessenyei György Tanárképző Főiskola Évkönyve 1982-1986. Nyíregyháza, 1987. pp. 59-64.

és folyamatok tudományos igényű analízise, a belső logikai összefüggések, az ok-okozati kapcsolatok feltárása, továbbá az általánosítás, a megfigyelési eredmények szintézisbe foglalása. Az 1990-es évek előtt a másod- és harmadéves hallgatóknak hat napos tanulmányutakat szerveztünk, arra törekedve, hogy átfogó valóságismeretet nyerjenek a hazai nagytájakról, a gazdaság térszerveződéséről, regionális egységeiről, a településekről stb. Főiskolánk környezetét, a Nyírség és a Felső-Tisza-vidéket a kötelezően előírt tanulmányutakon kívül szervezett terepbejárásokkal igyekeztünk hallgatóinkkal megismertetni.

Göőz Lajos

A tanterv a negyedéves hallgatóknak nem ír elő tanulmányutakat. Az 1970-es évek közepétől a tanszék a végzős hallgatóknak minden évben szervez fakultatív (önköltséges) külföldi tanulmányutakat. Kezdetben (részben külkapcsolataink révén) a szomszédos országokba, majd amikor a lehetőségek megengedték, Dél-, Nyugat- és Észak-Európába hirdettünk négy-hathetes tanulmányutakat. A hallgatók (és régebben végzett tanárok) nyári külföldi tanulmányait évtizedeken át *Hanusz Árpád* szervezte és vezette. *Göőz Lajos* Nagy-Britanniába, *Vitányi Béla* elsősorban Görögországba vezetett tanulmányutakat. *Boros Lászlóval* rendszeresen szerveztünk erdélyi tanulmányutakat, ahol a táj, a nép és a tevékenységi formák bemutatásánál segítségünkre voltak helybeli tudósok, pl. *Jánosi Csaba* csíkszeredai geológus, *Faragó József* etnográfus, *Tövissi József* kolozsvári egyetemi tanár és *Vofkori László* székelyudvarhelyi geográfus, földrajzi szakíró. 1984-ben Körösi Csoma Sándor emléktúrát vezettünk Erdélybe, a tudós születésének 200. évfordulója alkalmából. Előzőleg a részt vevőknek *Kádár László* professzor tartott előadást Körösi Csoma Sándor életművéről, a hazai tudományos életünkben elfoglalt helyéről és nemzetközi jelentőségéről.

Vitányi Béla

A külföldi tanulmányutakon az UNESCO által deklarált nevelési programot, *a népek közötti megértésre nevelés* célkitűzéseit igyekeztünk megvalósítani. A terepbejárásokon a Kárpát-medence kultúrtájait és épített környezetét a magyarság és az együtt élő népek közös alkotásaként, nemzedékek egymásra épülő munkájaként jellemeztük, kiemelve szomszédaink mindazon értékeit és emberi tulajdonságait, amelyek a népek közötti közeledést, a megbékélést szolgálják. Geopolitikai helyzetünk – elsősorban a határon túl élő magyarság – miatt a szomszéd népek ma fontosabbak számunkra, mint a nagyhatalmak.

Hallgatóink és oktatóink legkiemelkedőbb tanulmányútja 1989-ben volt Kanadában és az USA-ban. A tanulmányutat, amely átfogó képet nyújtott az Atlanti-óceántól a Csendes-óceánig, a Soros-alapítvány

támogatta. Amerikai tanulmányutunkat *Göőz Lajos* szervezte és vezette (néhány amerikai geográfus professzor közreműködésével).

Összegzésképpen még annyit, hogy a hazai tanulmányutak a természeti és kulturális örökség, a magyar tehetség és alkotóerő megismertetésével a hallgatók identitásának, nemzeti büszkeségének erősítését is szolgálják.

Hogyan értékeled a földrajz szakos tanárjelöltek gyakorlóiskolai felkészítését?

Az 1960-as évek végén kezdődött a földrajz szakos tanárjelöltek gyakorlati felkészítése főiskolánk két gyakorlóiskolájában.

A gyakorlóiskola a főiskola szerves része, a pedagógus mesterségbeli tudást alapozó intézménye. Kiemelkedő szerepe van a földrajztanárképzés folyamatában. A tantárgypedagógia (szakmódszertan) tanítását a tanszék szakmetodikusa végzi, elméleti és gyakorlati foglalkozásokon. A tanszéki alapozást követően a hallgatók a gyakorlóiskolában hospitálnak: a szakvezető tanár bemutató- (minta-) tanításain vesznek részt, majd az előírt órakeretben gyakorolják a tanári munkát. A szakvezető tanárok – néhány kivételtől eltekintve – hosszú pedagógiai gyakorlattal, megfelelő szakfelügyeleti referenciákkal kerültek intézményeinkbe. A gyakorlóiskolában a tanárjelölteket az elméleti ismeretek alkotó alkalmazására, az oktató-nevelő munkához szükséges készségek, képességek fejlesztésére, a hivatástudatra és a gyermekszeretetre nevelik.

Nem véletlenül említettem a régi időkben használt *mintatanítás* fogalmát. S ezzel a szóval függ össze a másik fogalom, a *mintaiskola*. Nagyon fontos, hogy a gyakorlóiskola minden tekintetben, *a tárgyi feltételrendszerével, a szakvezetők szakmai-pedagógiai és módszertani felkészültségével, az iskola egész szellemiségével modell-értékű, követésre méltó legyen*.

Az 1970-es években, és később is sokat foglalkoztunk a szakvezetők (és külső mentortanárok) tantárgypedagógiai továbbképzésével. Az Udvarhelyi-féle módszertan tovább-örökítésére és fejlesztésére törekedtünk, s ebben a kísérletező, folyamatos korszerűsítést-megújhodást kívánó munkában Kormány Gyula tevékenységét meghatározó jelentőségűnek értékelhetjük. Gyakorlóiskolai kollégáink (*Ádám Imrén, Csendes Józsefné, Dániel Péter, Dudics Györgyné, Hajdú Lajos, Hanusz Árpádné, Komáromi István, Kozma Zsuzsanna, Mecz Andrásné, Nagy Sándorné, Nádorvári Béla és Vikár Csabáné*) részére vitaindító előadásokat, szemináriumszerű foglalkozásokat tartott, intézmény-látogatásokat, hazai és külföldi tanulmányutakat is szervezett. Ösztönzésére a szakvezető tanárok módszertani folyóiratokban és alkalmi kiadványokban publikálták oktatásmódszertani tapasztalataikat. Tankönyvírással és módszertani segédanyagok összeállításával foglalkozó szakvezetők közül *Hajdú Lajos* egyetemi doktorátust, *Komáromi István* a gyakorló általános iskola és gimnázium jelenlegi igazgatója PhD minősítést is szerzett.

Hajdú Lajos 1941-ben Püspökladányban született és pedagógiai munkásságának jelentős része is szülővárosához kötődik. Szakmai-pedagógiai tudását – a korra jellemző módon – először a tanítóképzőben (1961), majd az egri tanárképző főiskolán (1967) és végül a Kossuth Lajos Tudományegyetemen (1969) szerezte. Tanítói, tanári pályafutását és oktatás-módszertani kísérletező-fejlesztő tevékenységét a püspökladányi Petőfi Sándor általános iskolában kezdte.

Munkásságának második évtizedében a szemléltető földrajztanítás korszerűsítésével, egy *földrajzi szaktanterem* létrehozásával és folyamatos gazdagításával hívta fel magára a figyelmet. A nemzetközi érdeklődést is kiváltó szaktanteremben a gyárilag előállított információhordozók és oktatástechnikai eszközök mellett a Hajdú Lajos által készített terepasztal, tematikus és domborműtérképek, szerkezeti modellek stb. szolgálták a földrajzi jelenségek és folyamatok megértését és a tanulók aktivitását. Több mint három évtizeddel ezelőtt már alkalmazta a zárt láncú televíziós rendszert és a hangosított fólia- és diavetítést. *Hajdú Lajos oktató és oktatásfejlesztő munkásságának ebben a korszakában a mai interaktív táblák és módszerek kialakításának egyik előfutára volt.*

Földrajz-módszertani munkássága Udvarhelyi Kendoff Károly gazdag életművére épült, annak szerves folytatása és – korunk változó követelményeihez igazodó – továbbfejlesztése. Kutatómunkája a földrajztanítás három területére összpontosult: (1) *a szemléltetés*, (2) *a tanulók önálló munkájának irányítása feladatlapokkal, feladatrendszerekkel*, (3) *követelmények és értékelés.* Az oktatás-nevelés (=tanítás) folyamatának szakdidaktikai kérdéseiről, kutatási eredményeiről a földrajz-módszertani folyóiratokban és konferencia-kiadványokban számolt be, pályázatokat írt és munkásságát 1985-ben *doktori értekezésében* foglalta össze. A „Feladatlapok és feladatrendszerek szerepe és jelentősége a természeti földrajzi fogalom-, folyamat- és összefüggésrendszer kialakításában" c. disszertációját summa cum laude minősítéssel fogadták el.

1979-ben – meghívásunkra – a Bessenyei György Tanárképző Főiskola 1. sz. gyakorlóiskolájába került *szakvezető tanári* beosztásba. Nyíregyházán folytatta a feladatlapos kísérletekkel és a földrajzi gondolkodásfejlesztő feladatrendszerekkel foglalkozó vizsgálatait. Négy éves nyíregyházi működését a tanszék nagyra értékelte. Bemutató- (minta-) tanításaival és egész szakvezető tevékenységével a tanárjelöltek mesterségbeli felkészítését és hivatástudatának kialakítását magas színvonalon végezte. Néhány szemeszterben a földrajztanítás módszertana és Magyarország gazdasági földrajza témaköréből tartott főiskolai előadásokat és szemináriumokat. 1983-ban – megoldatlan nyíregyházi lakásproblémái miatt – Debrecenbe került, ahol 2001-ig, nyugdíjazásáig az egyetem gyakorlóiskolájában folytatta szakvezető tanári munkásságát és tudományos alkotó tevékenységét. *Oktatás-módszertani tanulmányokat, tanári segédkönyveket és tankönyveket írt, munkafüzeteket és feladatlapokat szerkesztett.* Gazdag életművét több minisztériumi, regionális, tudományos egyesületi (Pro Geographia) és intézeti kitüntetéssel, 1997-ben *főtanácsosi* cím adományozásával ismerték el. 2003-ban a Nyíregyházi Főiskola Földrajz Tanszéke Udvarhelyi Kendoff Károly emlékérem kitüntetésében részesítette.

Hajdú Lajos – hosszabb betegség után – 2010-ben hunyt el. Oktató-nevelő, tanárképző, tankönyvíró és magas szintű szakdidaktikai irodalmi munkásságával maradandóan beírt nevét a honi földrajztanításunk történetébe.[11]

A nyíregyházi földrajztanárképzés utolsó éveiben a tantárgypedagógia oktatásával és a gyakorlati képzés irányításával *Sütő László* docens foglalkozott, mindannyiunk megelégedésére.

Hány földrajztanár kapott diplomát a tanszéken?

Az interjúra készülve, a főiskolai évkönyv-sorozatból igyekeztem összegyűjteni a konkrét adatokat. Az 1968-tól 2005-ig megjelent évkönyvek adatai szerint

[11] Frisnyák Sándor: In memoriam dr. Hajdú Lajos (1941-2010). Földrajzi Közlemények 134. évf. 4. sz. 2010.

2004-ig több mint 3000 hallgató kapott ált. iskolai földrajzszakos tanári oklevelet. Az adat-összesítés – az évkönyvek hiányzó adatai miatt – nem pontos, tájékoztató jellegű. A rendelkezésükre álló adatok szerint a végzős tanárok kb. 63%-a nappali és 37%-a levelező tagozaton folytatta tanulmányait. 2004-től napjainkig – óvatos becslés szerint – további 5-600 földrajztanár és a három éves alapozó (bachelor fokozatú) képzésben részesülő „geográfus" került ki főiskolánkról.

Vannak-e visszajelzések a tanítványok munkájáról, szakmai-pedagógiai előrehaladásáról?

A tanszéken végzett földrajztanárok közül – különösen az 1970-80-as években – sokan továbbtanultak az egyetemeken, nemcsak földrajz, biológia, történelem, néprajz és egyéb szakon is. Néhány tanítványunk az egyetemi diplomán kívül a hagyományos doktori, kandidátusi, PhD és akadémai doktori minősítést is megszerezte.

Nagyon büszke vagyok arra, hogy az egyik legtehetségesebb tanítványunk, *Tuba Zoltán* (1951-2009) 41 éves korában egyetemi tanári, majd tanszékvezetői és kutatóintézeti igazgatói kinevezést kapott. *Tuba* professzor elsősorban a trópusi szigethegyek növényökológiájával foglalkozott és e témakörben nemzetközileg elismert tudós volt. Rendkívüli elfoglaltsága mellett is fenntartotta kapcsolatait a tanszékünkkel. Felkérésünkre konferenciáinkon biogeográfiai előadásokat tartott és tanszéki kiadványainkba tanulmányokat írt a Zemplénihegység, a Sóstói-erdő és a Bodrogköz növényvilágáról.

Tanítványaink egy szűk csoportjával évtizedek óta kapcsolatot tartunk, figyelemmel kísérjük és segítjük szakmai előrehaladásukat. A *tehetség-gondozást* a teljes tanulmányi idő alatt végezzük, pl. a tudományos diákkörben, a szakdolgozatírás folyamatában és azon kívül is minden lehetőséget felhasználva. Ösztönözzük tanítványainkat az egyetemi továbbtanulásra, az önképzésre és segítjük kutató-publikáló tevékenységüket. Régebben gyakorlat volt, hogy egy-egy tehetséges hallgatót tanári oklevele megszerzése után tanszéki munkatársként alkalmaztunk, biztosítva a továbbtanuláshoz, szakmai fejlődéshez szükséges feltételeket. Az alkalmazás az egyetemi diploma (vagy a doktorátus) megszerzéséig tartott, ezt követően segítettük megfelelő elhelyezkedésüket, vagy tanársegédi besorolásukat. Tanítványaink döntő hányada tanári tevékenységet folytat, sokan általános és középiskolai igazgatói, szaktanácsadói és egyéb oktatásigazgatási-művelődési szerepkört is ellátnak. Néhányan – a kellő iskolai gyakorlat után – visszakerültek a gyakorlóiskolába, ahol szakvezető tanárként aktív részt vevői a földrajztanárképzésnek. Említést érdemel az is, hogy több tanítványunk néprajzos muzeológus vagy múzeum-igazgatóként, néhány újságíró, rádió-, tv-riporter és szerkesztő, világjáró operatőr- és forgatókönyvíró, tudományos tanácsadó, politikus vagy kis- és nagyvállalkozóként találta meg boldogulását.

Az évfolyam-találkozók és egyéb szakmai fórumok alkalmával egykori hallgatóinktól olyan visszajelzéseket kaptunk, amelyek azt bizonyítják, hogy a

tanszéken szerzett szakmai-pedagógiai tudásukat sikeresen alkalmazzák, mindennapi oktató-nevelő munkájukkal hozzájárulnak népünk műveltségéhez, látókörének gazdagításához.

Hallhatnánk kissé bővebben a tudományos diákkörről?

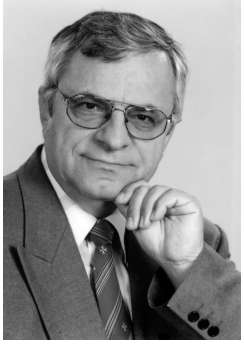

Süli-Zakar István

A tanszéken működő tudományos diákkört 1968-ban alapítottuk és Mendöl Tibor professzorról neveztük el. Kezdetben én foglalkoztam a diákkörösökkel, majd 1970-től Süli-Zakar Istvánnak adtam át a vezetést. Süli-Zakar István egyetemi évei alatt mindvégig tagja volt a tudományos diákkörnek, s az ott szerzett tapasztalatait kitűnően kamatoztatta szervező-irányító munkájában. Nemcsak fellendítette a diákkör munkáját, egy *fotószakkört* is létesített, azzal a szándékkal, hogy felkészítse a tanárjelölteket a – munkájukhoz feltétlenül szükséges – földrajzi fotografálására. Sikeres előadás-sorozatának anyagát a Tankönyvkiadó egységes főiskolai jegyzetként megjelentette. 1975-ben, amikor Süli-Zakar Istvánt meghívták a Kossuth Lajos Tudományegyetem Gazdaságföldrajz Tanszékére, a diákkör vezetését Boros László, az 1980-as évek vége felé pedig Kókai Sándor vette át. Kókai Sándor – temérdek más munkája mellett – nagy szorgalommal és hozzáértéssel foglalkozott a tudományos diákkör irányításával. Ilyen irányú tevékenységét mestertanári cím adományozásával ismerték el. Később Pristyák Erika, az utóbbi fél évtizedben Sütő László szervezte-irányította a diákkör munkáját.Természetesen minden oktató feladatának tekintette a diákköri munka támogatását és az Országos Tudományos Diákköri Konferenciákra való felkészítést, alkalmasint a szervezést, rendezést és egyéb (opponensi, elnöki stb.) szerepkör ellátását.[12]

Kókai Sándor

A Mendöl Tibor Tudományos Diákkör mellett az 1970-es évek második felében és az 1980-as évek elején Göőz Lajos vezetésével tanszékünkön *csillagászati szakkör* is működött. A csillagászati szakkör fénykora összefügg az oktatást és ismeretterjesztő célokat szolgáló tanszéki csillagvizsgáló és kisplanetárium létesítésével. A távcsöves bemutatásokat és előadásokat az 1980-as évek közepétől többnyire Dobány Zoltán tartotta.

1972-ben Hanusz Árpád egy nyolc-tíz fős csoportból álló *karszt- és barlangkutató szakkört* hozott létre és nyári kutatótáborokat szervezett. Sokan nem tudják, hogy Hanusz Árpád természetföldrajzosként indult, s

[12] A Mendöl Tibor Tudományos Diákkör kiváló munkájáért az 1975/76. tanévben elnyerte a „legeredményesebb diákkör” címet.

kezdetben – Jakucs László professzor hatására és támogatásával – karsztmorfológiával és barlangkutatással foglalkozott. Ilyen irányú munkásságát – szakkörének bükki és aggteleki kutatómunkáját – a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társaság 1982-ben választmányi tagsággal ismerte el.

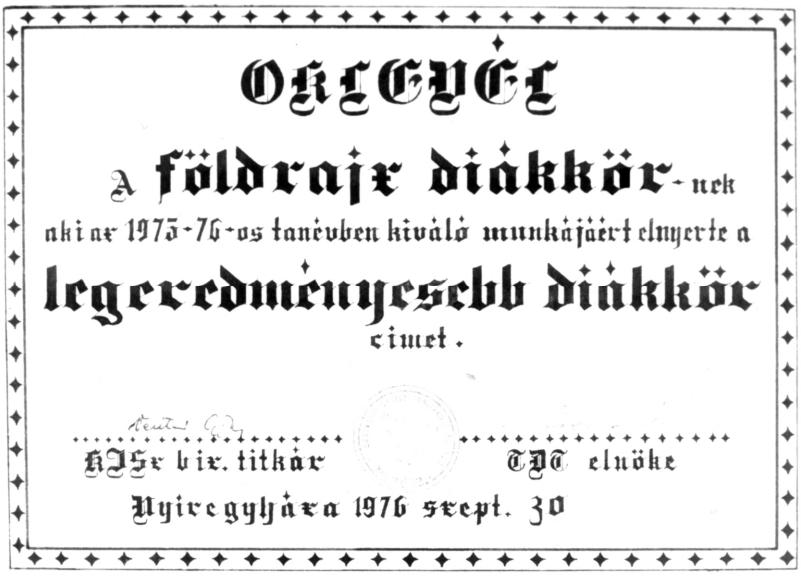
ORCZYCZ

A földrajz diákkör-nek

aki az 1975-76-os tanévben kiváló munkájáért elnyerte a

legeredményesebb diákkör

címet.

KISz bir. titkár TIT elnöke

Nyíregyháza 1976 szept. 30

Hogyan alakultak a tanszék hazai és külföldi kapcsolatai?

Egy főiskolai tanszék nem élhet elszigeteltségben, a szakmai kapcsolatrendszer kiépítése és fenntartása a fejlődés egyik alapvető tényezője. Tanszékünk hazai kapcsolatrendszerének kialakítása meglehetősen rövid idő alatt valósult meg, mivel korábban a Magyar Földrajzi Társaság miskolci osztálya titkáraként és a szegedi főiskola adjunktusaként már csaknem mindenkit ismertem a szakmai berkekben. A minisztérium mellett működő Földrajzi Szakbizottságban (ahol minden tanszékvezető részt vett) a formai kapcsolatokon kívül a közös munka (tanterv- és program-kidolgozás, tankönyv- és jegyzetírás, oktatás-módszertani tanácskozások stb.) elmélyítette együttműködésünket. A honi földrajz tanszékek és kutatóintézeteken kívül a kapcsolatrendszerünkben nagyon fontosak a tudományos társaságokkal (Magyar Földrajzi Társaság, az MTA Földrajzi Bizottsága és több albizottsága, az MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Tudományos Testülete, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, az idegenforgalom országos és megyei irányító szervezetei stb.) kialakult munkakapcsolataink. Kiemelkedő jelentőségűek a közgyűjteményekkel, elsősorban a múzeumokkal, levéltárakkal és könyvtárakkal kialakult tanszéki és az etnográfusokkal, történészekkel, közgazdasági és idegenforgalmi szakemberekkel létrejött egyéni kapcsolataink is.

A nemzetközi kapcsolataink az egyetemi földrajzi tanszékekhez képest szerényebbek. A rendszerváltozás előtt a külkapcsolataink a minisztériumi vagy a főiskolai szerződések szerint alakultak (Ungvár, Usti nad Labem stb). Az 1970/80-as évek fordulójától a főiskolai tanszékek már önállón is létesíthettek „nem hivatalos" (pénzzel nem vagy alig támogatott) kapcsolatokat (Csíkszereda, Eperjes, Kassa, Királyhelmec, Kolozsvár, Nyitra, Székelyudvarhely stb.).

Kádár László professzor látogatása a tanszéken (1980)

1981-ben a Nemzetközi Földrajzi Unió Iparföldrajzi Rendszerek Komissziója tanszékünkön tartotta tudományos konferenciáját (ahol két előadással szerepeltünk). 1987-ben a „Brit-magyar földrajzi szeminárium" megrendezésére is tanszékünkön került sor. Az 1990-es évek első felében intenzív kapcsolatban álltunk a Wolverhamptoni Egyetemmel és több angliai felsőoktatási intézmény földrajz tanszékével (tapasztalatcsere-látogatások, tanulmányutak, a hallgatók posztgraduális képzése, kiadványok cseréje stb.).

1996-tól 2006-ig nemzetköz-jellegű konferencia-sorozatot szerveztünk a Kárpát-medence (és ezen belül az egyes régiók) történeti földrajza témaköréből. 2004-ben a Zürichi Magyar Történelmi Egyesülettel közösen rendeztünk nemzetközi konferenciát „Gyepűk, várak, erődítmények és egyéb honvédelmi létesítmények a Kárpát-medencében (895-1920)" címmel.

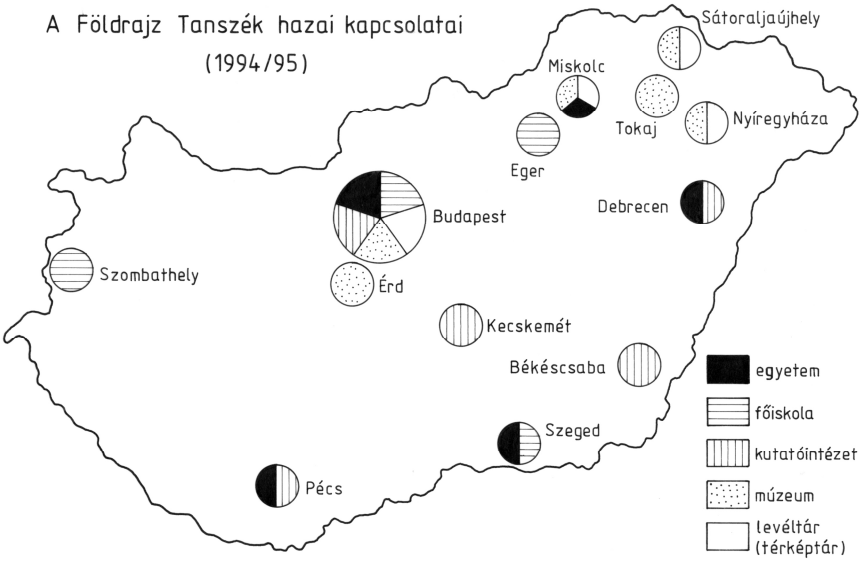

A tanszéken az elmúlt évtizedekben sok külföldi geográfus tett látogatást és tartott előadást. Felsorolásuk – a dokumentációs anyagok hiánya miatt – nem teljeskörű. 1974-ben *Jerzy Kondracki* professzor és *Danuta Przystasz* egyetemi docens (Lengyelország), 1975-ben *Olasz Géza* tanszékvezető főiskolai tanár (Nyitra) és *Stefan Nakonieczny* egyetemi tanár (Lengyelország), 1979-ben *Karl Hermes* professzor (Regensburg), *V.B. Baranov* csillagász (Szovjetunió), 1980-ban *Valeszján Lemvel Akapovics* főiskolai rektor (Jereván), 1981-ben *Paul Compton* professzor (Belfast), 1982-ben *Bohuslav Stepan* egyetemi docens és *Vladislav Nemcek* tanszékvezető egyetemi tanár (Usti nad Laben), 1983-ban *Violette Rey* gimn. szakfelügyelő (Párizs), 1986-ban *Selime Wolfgang* egyetemi docens (Berlin), *Jan Kostalik* tanszékvezető egyetemi docens (Eperjes), *Stasys Vaitekunas* professzor (Vilnius), *A. V. Zaszov* egyetemi tanár (Szovjetunió), 1987-ben *Shingo Minamizuka* egyetemi tanár (Japán), 1988-ban *Igor I. Rusin* professzor (Moszkva), *Rudolf Brázdil* docens (Brno), *K. M. Schmidt* docens (NDK), *Krisztián Vogsen* főiskolai főigazgató (Dánia), 1989-ben *P. Lizanec* tanszékvezető egyetemi tanár, a Hungarológiai Intézet igazgatója (Ungvár), *E. A. Igusev* tanszékvezető főiskolai tanár (Sziktivkar), *Phouluang Kanorath* aspiráns (Laosz), 1990-ben *Robert G. Dyck* professzor (USA, Virgina), *Rio Kojima* egyetemi docens (Vilniusz), *Jan Kostalik* tanszékvezető egyetemi docens (Eperjes), *Vofkori László* geográfus, tanítóképző intézeti tanár (Székelyudvarhely), 1991-ben *Paul L. Knox* professzor (USA), *Pierre-Louis Ganthier* (Franciaország), *Tövissi József* egyetemi tanár (Kolozsvár), 1992-ben *John Smith* professzor (Wolverhampton), *Maria Paola Pagnini* professzor és *Igor Jelen* docens (Trieszt), *Nikolus Stettner* professzor (Svájc), *Tövissi József* egyetemi tanár

(Kolozsvár), 1993-ban *Donald Buckwalter* (USA), *Vofkori László* geográfus, tanítóképző intézeti tanár (Székelyudvarhely), 1994-ben *Reisinger Ottó* egyetemi tanár (Franciaország, Nancy), *Max Johnson* egyetemi docens (Dudley), *John Smith* tanszékvezető egyetemi tanár (Wolverhampton), *Bogoly János* múzeumigazgató (Királyhelmec), 1995-ben *Jagadish Singh* professzor és *Gopal Krishan* professzor (India, Varanasi), 1996-ban *Eugen Pay* egyetemi rektor (Nagybánya), *P. Lizanec* az ungvári Hungarológiai Intézet igazgatója (Ukrajna), *Jánosi Csaba* geológus és *Eigel Tibor* gimn. tanár és tanfelügyelő (Csíkszereda), 1997-ben *John P. Smith* tanszékvezető egyetemi tanár (Wolverhampton). *Csihák György* közgazdász és történész, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület elnöke (Svájc), 1998-ban *Bogoly János* múzeumigazgató (Királyhelmec), *Jan Kostalik* egyetemi tanár (Pozsony-Kassa), *Vofkori László* tanítóképző intézeti tanár (Székelyudvarhely), *P. Normantas* Ázsia-kutató és fotóművész (Litvánia), *Almássy Sándor* egyetemi tanár és *Almássy Ljudmilla* egyetemi docens, *M. Kalamunyák* közgazdász, *P. Lizanec* az ungvári Hungarológiai Intézet igazgatója, *V. Mazzola* egyetemi docens, *Orbán Sándor* egyetemi hallgató és *Varga Sándor* egyetemi hallgató (Ungvár), 1999-ben *Ajtay Ferenc* geológus (Kolozsvár), *Jakab Sámuel* talajkutató mérnök (Nyárádszereda), *Kánya József* geográfus, *Kovács Csaba* geográfus, *Sorocovschi Viktor* egyetemi adjunktus, *Sós Lenke* egyetemi adjunktus és *Tövissi József* egyetemi tanár (Kolozsvár), 2000-ben *S. Kicosev* geográfus (Újvidék), *Hovány Lajos* hidrológus (Újvidék), 2004-ben *Csihák György* történész, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület elnöke (Svájc), *Csámpai Ottó* tanszékvezető egyetemi docens (Nagyszombat), *P. Chrastina* régész (Szlovákia), *Barabási László* muzeológus, történész (Csíkszereda), 2006-ban *Silling István* egyetemi tanár (Szabadka).

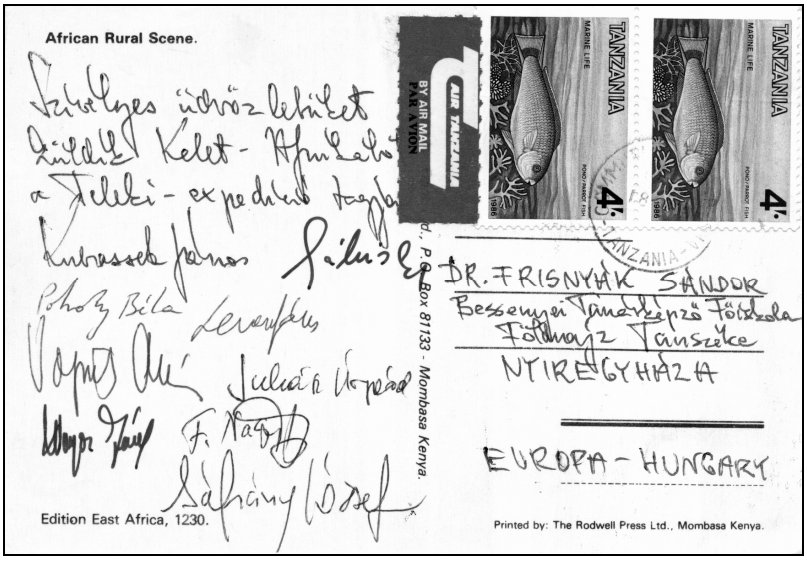

Említetted a Zürichi Magyar Történelmi Egyesületet. Ezzel kapcsolatos kérdésünk, hogyan lehet egy földrajzos kollektívának együttműködnie a történészekkel?

Tanszékünk egyik kutatási témája a Kárpát-medence történeti földrajza. A történeti földrajz *szintetizáló tudomány*, mely felhasználja a természet- és társadalomtudományok, köztük a régészet, a történelem, a néprajz és egyéb diszciplínák kutatási eredményeit. A három évtizede folyó történeti földrajzi kutatómunkánk során a múlt kutatásával foglalkozó intézményekkel és tudósokkal együttműködve igyekszünk feltárni a természet és a társadalom együttélésének és kölcsönhatás-rendszerének idő- és térdimenzióit. S ebben a tudományos feltáró munkában a hazai intézmények mellett sikeresen együtt munkálkodunk a Zürichi Magyar Történelmi Egyesülettel is.

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1985-ben alakult és a rendszerváltozást követően fokozatosan kiépítette kapcsolatait a történészekkel, a régészekkel és a rokontudományok művelőivel. Működését és deklarált célkitűzéseit (a magyar történelem kutatását, a történelmi ismeretterjesztést és a történelemtanárok szakmai-módszertani továbbképzését) a művelődési kormányzatunk is támogatja. Az Egyesület húsz országban – elsősorban a magyarlakta városokban – működik, alig több mint másfélszáz taggal. Kutatási eredményeit – eddig kb. 50 könyvet – megjelenteti és azokat a magyarországi könyvtáraknak és a világ számos országában tevékenykedő „asztaltársaságok”-nak térítésmentesen megküldi. Az Egyesület a Kárpát-medence egyes régióiban övezeti történésztalálkozókat, őstörténeti konferenciákat és tanártovábbképző tanfolyamokat szervez. Tanszékünk *Csihák György* egyesületi elnök felkérésére, ez utóbbi tevékenységi körbe kapcsolódik be. A szakmai felkészültségünknek megfelelően az Egyesület rendezvényein *a Kárpát-medence természet- és történeti földrajza témaköréből tartunk előadásokat (Boros László, Göőz Lajos, Hanusz Árpád, Kókai Sándor, Kormány Gyula, a debreceni kollégáink közül Süli-Zakar István).* Az övezeti találkozókon és a határon túli magyar történelemtanárok továbbképző tanfolyamain (Csíkszereda, Kassa, Magyarkanizsa, Rozsnyó, Szabadka, Zenta stb.) *Kókai Sándor* kollégámmal, az Egyesület tudományos tanácsának egykori titkárával előadásokat tartottunk a honfoglaló magyarság természeti örökségéről, a kultúrtáj kialakulásáról és diffúziójáról, az emberi tevékenységi formák idő- és térbeli változásairól, a munkamegosztásról, a gazdaság térszerveződéséről, a régió-formálódások folyamatáról, a térfolyamatokról, az etnikai kérdésekről és az interetnikus kapcsolatokról. Néhány előadásunk a gyűjteményes kötetekben közlésre került, így tehát számos országba (pl. a szórványban élő magyarok közösségéhez) is elkerült. A határon túli rendezvényekre elvittük tanszéki kiadványainkat és más kiadók ajándékait is.

Említést érdemel az is, hogy 2004-ben közösen rendeztük meg Nyíregyházán „A gyepűk, várak és egyéb honvédelmi létesítmények a Kárpát-medencében (895-1920)” című történeti földrajzi konferenciát.

Úgy tudom, hogy a Zürichi Magyar Történelmi Egyesületet nemrég jelölték az Európa Tanács „René Descartes” tudományos díjára.

Milyen szerepet vállalt a tanszéki kollektíva a beregszászi speciális képzés kialakításában, a tanszékszervezésben és az oktatásban?

A *tanszék kárpátaljai kapcsolatai* az 1969/70-es tanévben kezdődtek. A főiskola és az ungvári egyetem együttműködési szerződése alapján kölcsönös küldöttség-látogatásokra, előadásokra, közös konferenciákra és tanulmányutakra került sor. Először 1969-ben az egyetem szkalkai üdülőtáborában töltöttem két hetet és a környék legszebb részeit bemutató kirándulásokon vettem részt. Ungváron abban az időben nem volt (ma sincs) földrajz tanszék, így – véletlenszerűen – a növénytani intézettel (elsősorban Fodor István professzorral) alakítottunk ki (terepgyakorlatok szervezésére és kiadványcserére vonatkozó) kapcsolatot. 1970-ben Páll Miklóssal, főiskolánk növénytani tanszékének vezetőjével Nyíregyházán fogadtuk Fodor professzort és tanítványait, s elkísértük őket a Nyírség és Észak-Magyarország legszebb, botanikai szempontból legérdekesebb területeire. Később, hivatalos delegációkkal többször megfordultam Ungváron, majd ezt követően – kissé nehézkesen – megvalósult régi vágyunk: hallgatóink kárpátaljai tanulmányútja. Tovább haladva az időben, már nemcsak Kárpátaljára, az ungvári egyetem révén Kijevbe és Odesszába is eljutottak hallgatóink és oktatóink.

Nem sokkal a rendszerváltozás előtt, az ungvári és nyíregyházi Pedagógiai Intézet szervezésében tanszékünk egyhetes továbbképző tanfolyamot tartott a kárpátaljai magyar földrajztanárok számára hazánk természet-, társadalom- és gazdaságföldrajza témaköréből. Tulajdonképpen ekkor kerültünk a kárpátaljai magyarok közelségébe és így hiteles forrásból értesültünk munkájukról, küzdelmes életükről.

Kárpátalján az akkori statisztikai források szerint több mint 150000 magyar élt, az oblaszty lakosságának 12%-át alkotva. A pedagógusok körében rendre megfogalmazódott a magyar nyelvű tanárképzés igénye és a határátlépés könnyítésének óhaja. A rendszerváltozás után, két középiskolai tanár, *Orosz Ildikó* és *Soós Károly* a kárpátaljai demokratikus erők támogatásával megteremtették a magyar nyelvű tanárképzés feltételeit.

A Kárpátaljai Magyar Főiskola 1994-ben *a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola kihelyezett tagozataként kezdte meg működését.* Később, 1996-ban az intézet önállósodott. Tanszékünk 1994-től 2000-ig vett részt a földrajztanárképzés megindításában, a tantervek kidolgozásában, a tanszékszervezésben, a tárgyi feltételek megteremtésében és az oktatásban. A tartalmi feladatok kimunkálása, az oktatás szervezése és a gyakorlati képzés előkészítése elsősorban *Kormány Gyula* főiskolai tanár érdeme. Az oktatás a hétvégeken volt, a ki- és visszautazásunkat (beleértve a soron kívüli határátkelésünket) és elszállásolásun-

kat a beregszászi főiskola biztosította, étkezésünkről magunknak kellett gondoskodnunk. Az oktatásban szinte valamennyien részt vettünk és igyekeztünk hozzájárulni a könyv- és térképtár fejlesztéséhez is. *Papp-Váry Árpád*, a Cartographia Vállalat igazgatója sok térképet és atlaszt adományozott a beregszászi tanszéknek.

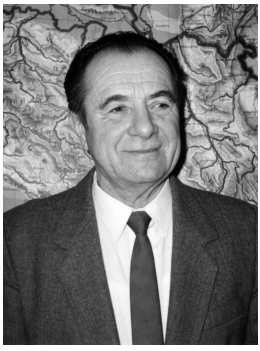

Kormány Gyula

A tanárképzés programjába beiktattuk Kárpátalja földrajzát is, s ezzel összefüggésben megkezdtük a régió tudományos vizsgálatát (*Boros László, Frisnyák Sándor, Göőz Lajos, Hanusz Árpád, Kormány Gyula és Kókai Sándor*). Kutatási eredményeinkről először 1996-ban Beregszászon, majd 1998-ban Nyíregyházán rendezett konferencián számoltunk be. A nyíregyházi Kárpátalja konferencián a tanszék oktatóin kívül több mint húsz hazai és ukrajnai előadó foglalkozott a régió természet-, népesség- és etnikai földrajzával, gazdasági életével, interregionális kapcsolatrendszerével, idegenforgalmával és kulturális örökségével. A konferencián elhangzott előadásokat *Boros László* Kárpátalja címmel önálló kötetben tette közkincsé. A Kárpátalja-kötet az első olyan magyar nyelvű tanulmány-gyűjtemény, amely a gazdasági élet földrajzi alapjait, a népességet, az emberi tevékenységi formák idő- és térbeli rendszerét foglalja össze.

Tanszéki kollektívánk a kárpátaljai magyar nemzetrész iránti szeretettel, egyfajta *küldetéstudattal* és felelősséggel teljesítette beregszászi feladatait.

Hogyan került kapcsolatba a tanszék a miskolci Nagy Lajos Király Magánegyetemmel?

1994 szeptemberében *Gyárfás Ágnes* tudomány- és művelődéstörténész, a magánegyetem elnöke azzal a kéréssel fordult hozzám, hogy másodállásban vállaljam el a földrajz-ökológiai tanszék vezetését. A megtisztelő felkérést – a munkahelyi feladataim és tudományos közéleti tevékenységem mellett – nem vállalhattam, viszont egy hét gondolkodási időt kértem. A tanszékvezetői gyakorlatomban sokszor kaptam olyan szakmai felkérést, amit elfoglaltságom vagy a rövid határidő miatt nem tudtam teljesíteni, de rögtön soha sem mondtam nemet, mindig kerestem arra megfelelő tanszéki kollégát. S ilyen módon sok megbízást szereztem kollégáimnak.

Folytatva a kérdés megválaszolását, egy hét múlva felkerestem *Gyárfás Ágnes* elnök asszonyt és közöltem, hogy nem tudom vállalni a tanszékvezetést, de szívesen segítek a probléma megoldásában. S így került sor *Hanusz Árpád* tanszékvezetői kinevezésére. Tanári és tudományos tanácsadói szerepkörben magam is beépültem a földrajz-ökológiai tanszék oktató-nevelő munkájába.

Hanusz Árpád néhány napon belül elfoglalta tanszékét, egy-két héttel később már a nyíregyházi geográfusok és biológusok legalább 1/3-a Miskolcon is tanított. Hanusz Árpád az idegenforgalom földrajzát, én pedig Magyarország történeti földrajzát, a következő szemeszterben Borsod vármegye történeti geográfiáját tanítottam, s ez utóbbi anyagához egy térképvázlat-gyűjteményt is összeállítottam és megjelentettem.

Az egyetem (hivatalos nevén Bölcsész Egyesület, később Nagy Lajos Király Magánegyetem) 1989-ben alakult. 1990-ben *Németh Miklós* miniszterelnök támogatásával a magánegyetem „állami épületegyüttesben" kezdte meg a bölcsész hallgatók oktatását. A Bölcsész Egyesület egyetlen természettudományi oktatási egysége, a földrajz-ökológia tanszék, amely az 1990-es évek második felében kizárólag részfoglalkozású oktatókkal működött. Az egyetem tájékoztató füzete szerint a hallgatók három év után baccalareatusi certificatiot, az ötödévesek pedig magisteri certificatiot kapnak.

Az egyetemen rendszeresen szerveztek tudományos konferenciákat. A millecentenárium évében nemzetközi őstörténeti konferenciát rendeztek, ahol a – a földrajz-ökológia tanszék részéről – előadást tartottam a Kárpát-medence honfoglalás és kora Árpád-kori természeti földrajzáról és gazdasági tájhasználatáról. Az említett konferencia és a nyíregyházi geográfusok 1999/2000-ig tartó miskolci oktató munkája a hazai és külföldi kapcsolatépítés szempontjából is eredményesnek mondható.

A „miskolci korszak" része tanszékünk történetének, annál is inkább, mert *Hanusz Árpád* munkásságát 1997-ben az egyetem díszdoktori cím adományozásával ismerte el.

Miért tartod fontosnak a tudománytörténet oktatását és a magyar földrajztudomány hagyományainak ápolását?

Tanszékünk fontos oktatási feladatának tekintette az egyetemes és a magyar földrajztudomány és -oktatás történetének megismertetését. A tantárgy- és tudománytörténeti ismereteket – a tantervi előírásnak megfelelően – az egyes stúdiumok (részdiszciplínák) bevezetőjeként tanítottuk. A tanterv időnkénti korszerűsítése összekapcsolódott a tananyagcsökkentéssel, ami – többek között – a tudományelméleti és -történeti anyagrészeket érintette. Az 1970-es évek közepén, amikor a földrajztanárképzés teljes, négyéves anyagához elkészültek a tankönyvek és a gyakorlati foglalkozások jegyzetei, a tananyagban – *Udvarhelyi* professzor összeírása szerint – mintegy 10000 földrajzi név, fogalom, számadat és definíció szerepelt. Ilyen felmérési adatok birtokában a Földrajzi Szakbizottság is szükségesnek látta a tananyag csökkentését. Később, az 1980-as évek vége felé *Kókai Sándor* speciális kollégium, majd kötelezően választható tantárgyként ismét tanította a magyar földrajztudomány és -oktatás történetét.

Pécsi Márton akadémikus látogatása a tanszéken

A geográfia egyetemes és magyarországi története mellett a régiónkhoz kapcsolódó tudomány- és oktatástörténet vállalható örökségének, értékeinek megismertetésével is foglalkoztunk. Főiskolánk közelségében két ősi iskolaváros – Sárospatak és Debrecen – ilyen jellegű hagyományait igyekeztünk beépíteni képzési tematikánkba. *Fazekas Árpád* főorvos, hely- és orvoslás-történeti szakíró hívta fel a figyelmemet arra, hogy a nyíregyházi temetőben található Magda Pál (1770-1841) akadémikus síremléke. *Magda Pál* életének utolsó éveit Nyíregyházán töltötte. Gazdag életművéből hallgatóink elsősorban az 1819-ben Pesten megjelent „Magyar Országnak és a határ őrző katonaság vidékinek leg ujabb statisztikai és geographiai leírása" c. könyvét ismerik, amely a történeti földrajz alapvető forrása, éppen úgy, mint *Vályi András* és *Fényes Elek* hasonló jellegű munkái. Helyi hagyományápoló (és sírgondozó munkánk) *Magda Pál* emlékére korlátozódott, több évtizeden át minden évben, általában a halottak napjához közeli időpontban egy-egy kiscsoporttal felkerestük a síremlékét és méltattuk földrajzi munkásságát. Szép sírkövét kb. 6-8 évvel ezelőtt, vagy talán még régebben a temetőrendezés során megrongálták, majd eltüntették. Időben – még a helyi sajtó

Magda Pál síremléke a nyíregyházi temetőben

(*Marik Sándor* szerkesztő) segítségét is igénybe véve – próbáltam a síremléket megmenteni, de nem sikerült. S ezzel nemcsak a geográfus szakma, Nyíregyháza is szegényebb lett.

Az 1970-es években azt terveztem, hogy a legkiválóbb diákköri tagokat egy régen élt földrajztudósról, *Csécsi János* (1689-1769) sárospataki tanárról készült emlékéremmel fogjuk kitüntetni. *Csécsi János* 1732-ben létrehozta a mai földrajzi szakkörök ősét és tollba mondta Magyarország és a világrészek földrajzát. A kitűnő tanárról – felhasználva egy korabeli portrét – emlékplakettet csináltattam, de a sokszorosítására már nem tudtam pénzt szerezni. Így az elkészült 5-6 példányt (amit persze saját pénzemből kifizettem), a sárospataki, érdi és miskolci múzeumnak, ill. kollégáimnak ajándékoztam. *Nagy Lajos Imre* szobrász- és éremművész barátom hatvanadik születésnapomra egy rólam készült emlékéremmel lepett meg. Ekkor úgy éreztem, hogy egy ilyen ajándék (plakett) minden hatvanéves tanszéki kollégámat megillet. S ez később megvalósult, majd a tanszékünkhöz kötődő, munkánkat segítő tudósokra is kiterjedt. Egykori tanáraimról, *Marjalaki Kiss Lajosról*, *Udvarhelyi Károlyról* és iskolán kívül tanítómesteremmé vált *Peja Győzőről* is készült emlékérem, s ezeket a Magyar Földrajzi Múzeumnak adományoztunk.

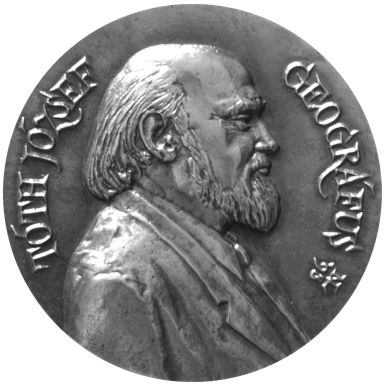

Emléktábla-állítással is foglalkoztunk: először 1993-ban *Hézser Aurél* (1887-1947) tállyai szülőházán helyeztünk el emléktáblát. 2002-től a másfél-kétévenként sorra kerülő szerencsi tájföldrajzi konferencia-sorozat részt vevői – visszatérő programként – megkoszorúzzák az emléktáblát. A legutóbbi alkalommal *Tóth József* rektor emeritus méltatta *Hézser Aurél* munkásságát. 1994-ben Tokajban *Réthly Antal* (1889-1975), 2000-ben Miskolcon *Peja Győző* (1907-1983), 2003-ban Mátészalkán *Udvarhelyi Kendoff Károly* (1903-1992) és 2004-ben Törtelen *Pécsi Márton* (1923-2003) emléktábla avatására került sor. Törtelen *Papp-Váry Árpád* a Magyar Földrajzi Társaság akkori elnöke és *Hanusz Árpád* tanszékvezető tartott emlékbeszédet.

2003-ban Tudomány- és Oktatástörténeti Tanulmányok címmel egy (a korábban kiadott füzeteink helyett) új periodikát indítottunk. Ennek első kötete „Pécsi Márton munkássága", a második kötete „Udvarhelyi Kendoff Károly életműve" címmel jelent meg. *Udvarhelyi* születésének 100. évfordulója alkalmából tudományos emlékkonferenciát rendeztünk Mátészalkán, tanári pályafutásának első (1924-től 1929-ig tartó) állomáshelyén.

Az emlékkonferencián az erre az egy alkalomra alapított tanszéki kitüntetést, az *Udvarhelyi emlékérmet* és *oklevelet* Hanusz Árpád tanszékvezető a földrajztanítás és földrajztanárképzés terén elért eredmények elismeréseként a következő tanár-

roknak adta át: *Abonyiné Palotás Jolán* egyetemi docens, a földrajztudomány kandidátusa, *Becsei József* tanszékvezető egyetemi tanár, az MTA doktora, *Beluszky Pál* tudományos tanácsadó, az MTA doktora, *Bodnár László* főiskolai tanár, a földrajztudomány kandidátusa, *Bora Gyula* egyetemi tanár, a földrajztudomány kandidátusa, *Boros László* ny. főiskolai tanár, a földrajztudományok kandidátusa, *Enyedi György* akadémikus, az MTA alelnöke, *Fehér József* ny. egyetemi adjunktus, *Frisnyák Sándor* egyetemi tanár, az MTA doktora, *Hajdú Lajos* gyak. gimnáziumi tanár, *Klinghammer István* egyetemi rektor, tanszékvezető egyetemi tanár, az MTA doktora, *Göőz Lajos* egyetemi magántanár, a földrajztudomány kandidátusa, *Konczili Vendel* iskolaigazgató, *Korcsmáros István* ált. iskolai földrajztanár, *Kormány Gyula* egyetemi magántanár, a földrajztudományok kandidátusa, *Köves József* ny. tanszékvezető főiskolai tanár, a földrajztudomány kandidátusa, *Krajkó Gyula* ny. tanszékvezető egyetemi tanár, az MTA doktora, *Kubassek János* geográfus, a Magyar Földrajzi Múzeum igazgatója, *Marosi Sándor* akadémikus, kutatóprofesszor, *Mészáros Rezső* akadémikus, egyetemi rektor, tanszékvezető egyetemi tanár, *Nemerkényi Antal* PhD, egyetemi docens, a Magyar Földrajzi Társaság főtitkára, *Papp-Váry Árpád* c. egyetemi tanár, a Cartographia Rt igazgatója, az MTA doktora, a Magyar Földrajzi Társaság elnöke, *Pécsi Márton* akadémikus, kutatóprofesszor, *Pozder Péter* tanszékvezető főiskolai docens, *Probáld Ferenc* egyetemi docens, a Magyar Földrajzi Társaság főtitkára, *Sarkadi János* középiskolai tanár, *Schweitzer Ferenc* tanszékvezető egyetemi tanár, kutatóintézeti igazgató, az MTA doktora, *Süli-Zakar István* tanszékvezető egyetemi tanár, az MTA doktora, *Tóth József* egyetemi rektor, intézetigazgató egyetemi tanár, az MTA doktora és *Varajti Károly* gimnáziumi tanár, a Földrajztanítás c. folyóirat szerkesztője.

S végül, hogy konkrétan is válaszoljak a kérdésetekre, a tudomány- és oktatástörténet tanítását azért tartom fontosnak, mert egyrészt a szaktudományi képzés szerves része, másrészt a régen (vagy közelmúltban) élt tudósok értékalkotó munkásságát követendő példaként állítjuk tanárjelöltjeink elé.

Hogyan kapcsolódott be a tanszék a Magyar Földrajzi Társaság munkájába?

A geográfusok legrégebbi tudományos egyesülete az 1872-ben alapított Magyar Földrajzi Társaság. Helyi szervezetének kiépítésére 1975-ben – a működéséhez szükséges személyi és tárgyi feltételek megteremtése után – került sor. 1968-tól 1971-ig a Miskolci Osztály, 1971-től 1975-ig – Balogh Béla osztályelnök kezdeményezésére – a Tiszántúli Osztály részeként és a TIT-tel együttműködve indítottuk el Nyíregyházán a földrajzi ismeretterjesztő és tanártovábbképző tevékenységünket.

1975-ben Radó Sándor elnök és Margócsy József főiskolai főigazgató hozzájárulásával megkezdtük a Magyar Földrajzi Társaság Nyírségi Osztályának szervezését. Lábas Menyhért TIT megyei titkárral megállapodtunk abban, hogy továbbra is együttműködünk és a *közös munkaterv* alapján a *tanszéken tartjuk*

rendezvényeinket. A Nyírségi Osztály célját és feladatát – a Társaság alapszabályzatával összhangban – fogalmaztuk meg. Figyelembe véve a helyi lehetőségeket a földrajzi ismeretek terjesztését, a megyében működő földrajztanárok továbbképzését, a szűkebb pátria (a Nyírség és a Felső-Tisza-vidék) tudományos feltárását, a kutatómunka támogatását, szakmai konferenciák és tanulmányutak szervezését és a földrajztudomány – tájunkhoz is kötődő – hagyományainak (szellemi örökségének) népszerűsítését tekintettük hosszú távú programunknak.

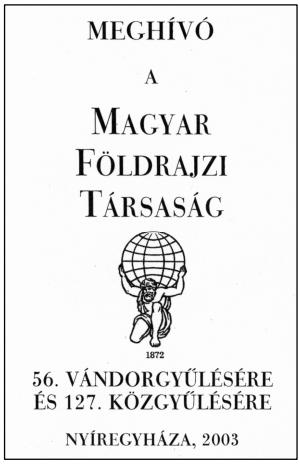
MEGHÍVÓ

A

MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG

1872

56. VÁNDORGYŰLÉSÉRE ÉS 127. KÖZGYŰLÉSÉRE

NYÍREGYHÁZA, 2003

A Nyírségi Osztály tevékenysége – a megyeszékhelyen kívül – alkalmasint kiterjedt azokra a városokra is (pl. Fehérgyarmat, Kisvárda, Mátészalka, Nyírbátor), ahol egy-egy helyi tagtársunk vállalta a szervező munkát (a földrajztanárok mozgósítását és az előadóterem biztosítását).

Egy évtizede immár, hogy a tanszék, a Nyírségi Osztály és a szerencsi Bocskai István Gimnázium közös rendezvényeként Szerencsen tartjuk tájföldrajzi konferencia-sorozatunkat. A hegyaljai kisváros – Gál András gimnáziumi főigazgató, egykori tanítványunk nagyszerű szervezőmunkájának köszönhetően – nemcsak helyet ad, a konferencia és az előadásokat tartalmazó kötet költségeit is magára vállalja. A gimnázium PhD minősítéssel rendelkező és doktorandusz tanárai Tokaj-Hegyalja (ezen belül Szerencs város) geográfiai vizsgálatával foglalkoznak és kutatási eredményeiket a helyi és országos konferenciákon mutatják be.

A Nyírségi Osztály az elmúlt három- és fél évtized alatt a tudományos és földrajz-pedagógiai (szakdidaktikai) előadások, tematikus konferenciák, szimpóziumok és szemináriumok rendezésével jelentősen hozzájárult a tanárjelöltek szakmai tudásának gazdagításához és a gyakorló pedagógusok továbbképzéséhez.

Marosi Sándor

A Nyírségi Osztály munkáját folyamatosan figyelemmel kísérte és segítette Marosi Sándor akadémikus (1929-2009), a Magyar Földrajzi Társaság elnöke, később tiszteletbeli elnöke, nem csak tanácsaival, személyes jelenlétével és szerepvállalásával is. A Magyar Professzorok Világtanácsa 2004-ben Marosi Sándor ilyen jellegű tevékenységét a „Pro Universitate et Scientia" kitüntetéssel ismerte el. Marosi Sándor hatalmas életműve, a természettörténeti-geomorfológiai, komplex tájföldrajzi és tájökológiai kutató tevékenysége, tudománytörténet-író, tudományszervező és közéleti munkássága maradandó érték, nemzeti (szellemi) örökségünk része. Természetföldrajzi munkássága igen jelentős hozzájárulás a magyar föld tudományos feltárásához és a geográfia elméleti-módszertani gazdagí-

tásához. Marosi Sándor emlékét, az ország többi földrajz tanszékéhez és kutatóműhelyéhez hasonlóan, Nyíregyházán is megőrizzük és munkásságának eredményeit továbbörökítjük.

Milyen szándékkal kezdtétek szervezni a Nyírségi Földrajzi Napokat?

A Nyírségi Földrajzi Napok rendezésének alapvetően kettős célja volt: egyrészt a tanszéken folyó tudományos kutatómunka eredményeinek széles körű bemutatása, másrészt a megye földrajztanárainak és a rokontudományok művelőinek rendszeres szakmai továbbképzése. Ezeket a továbbképző – a tanszéki kollektíva számára is tudás- és módszergazdagító – előadásokat élvonalbeli tudósok, egyetemi oktatók és az akadémai kutatóhelyek geográfusai tartották.

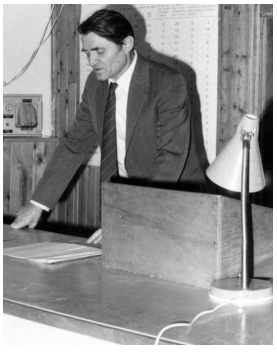
Krajkó Gyula

1979-től összesen huszonöt alkalommal rendeztük meg a Nyírségi Földrajzi Napokat. 2003-ban Nyíregyháza újratelepítésének 250. évfordulója alkalmából került sor a Nyírségi Földrajzi Napok utolsó előadássorozatára, amelynek anyagát – *Göőz Lajos* professzor 75. születésnapjára írt laudációval kiegészítve – könyv alakban is megjelentettük. A *negyedszázados rendezvény-sorozaton összesen 366 előadás hangzott el, becslések szerint 12-15000 hallgató előtt.* Az előadások 2/3-át helyi, 1/3-át meghívott geográfusok, néprajztudósok és történészek tartották. Az előadások kb. 1/3-a a megye természet-, társadalom- és gazdaságföldrajzával, régiónk és hazánk területfejlesztési kérdéseivel, 1/3-a Kárpát-medence (és ezen belül a Nyírség és a Felső-Tisza-vidék) történeti földrajzával, mintegy 10%-a tantárgypedagógiával, a többi egyéb aktuális kérdésekkel foglalkozott. A *megyei* (és országos) *helyzetelemző és értékelő előadások jövőbe mutató gondolatokat, a fejlesztési feladatokat és lehetőségeket is felvázolták.*

A Nyírségi Földrajzi Napok előadásait (kiskonferenciáit) a TIT megyei szervezetével, a Magyar Földrajzi Társaság helyi tagozatával, alkalmasint a megyei Pedagógiai Intézettel és az MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testületével együtt rendeztük és az anyagi feltételeket is közösen biztosítottuk.

A rendezvény-sorozaton – a meghívók szerint – a következő előadók szerepeltek: Abonyiné Palotás Jolán*, Almássy Katalin, Almássy Sándor (Ukrajna), Ajtay Ferenc (Románia), Bakó Ferenc, Balogh Béla András*, Balogh István, Becsei József*, Beluszky Pál, Bellon Tibor*, Bencsik János, Bene János, Bora Gyula, Borbély Zsigmond, Boros László*, Borsy Zoltán*, Csatári Bálint, Csendes László*, Csendes Józsefné, Cservenyák László, Cséke Zsolt, Csorba Csaba, Dankó Imre, Dám László*, Dénes György, Dobány Zoltán, Dömötör Judit, Dövényi Zoltán, Eigel Tibor (Románia), Ekéné Zamárdi Ilona*, Enyedi György, Erdősi Ferenc, Esztergomy Zoltán, Farkas József, Fazekas László, Fej-

ér László, Frisnyák Sándor*, Frisnyák Zsuzsa, Galambos József, Gál András, Giba Tamás, Göőz Lajos*, Hahn György, Hajdú Lajos, Hajdú Zoltán, Hajnal Béla*, Hanusz Árpád*, Illyés Zoltán*, Istvánovits Eszter, Jakab Sámuel (Románia), Jánosi Csaba (Románia), Justyák János, Kanoráth P. (Laosz), Kánya József (Románia), Keményfi Róbert, Kocsis Károly*, Konecsny Károly*, Kormány Gyula*, Korompai Gábor, Kovács Csaba (Románia), Kovács Gábor, Kókai Sándor*, Krajkó Gyula*, Kujbusné Mecsei Éva, Kuknyó János, Lizanecz Péter (Ukrajna), Lóki József*, Majdán János, Matolcsi Miklós, Marosi Sándor, Mecz Andrásné, Medgyesi József, Mérő József, Mészáros Rezső*, Michalkó Gábor, Miklovicz Árpád*, Mizser Lajos, Molnár Jenő (Románia), Móga János, Nagy Mihály Zoltán, Németh Péter*, Pap Miklós, Pécsi Márton, Pinczés Zoltán*, Pristyák Erika*, Rakonczai János, Rácz Lajos, Réfi Oszkó Magdolna, Reszler Gábor*, Rétvári László*, Riczu Zoltán, Romanovics István, Rónai András, Rudl József, Sallai József, Simon Imre, Sipeki Lajos, Somogyi Sándor*, Sorocovschi Viktor (Románia), Suba János, Süli-Zakar István*, Szabados László, Szabó Géza*, Szeifert Gyula, Szlávik Lajos*, Szoták Ferenc, Szőke-Tasi Sándor, Tatai Zoltán, Takács Péter*, Tar Károly, Timár Judit, Timár Lajos, Tóth Álmos*, Tóth József*, Tövissi József (Románia), Tuba Zoltán*, Tukacs István, Udvarhelyi Károly, Udvari István*, Újváry Zoltán, Varajti Károly, Vasváry Artúr, Veres László, Viga Gyula*, Vikárné Egri Olga, Vitányi Béla*, Vofkori László (Románia), Vörös István, Vuics Tibor (A *-al jelöltek több alkalommal tartottak előadást).

Milyen kutatásokat végeztek a tanszéken?

Boros László

A tanszék jelenlegi kutatási témakörei fokozatosan – a személyi és tárgyi feltételek függvényeként – alakultak ki. Az 1960/70-es években a tanszéki tudományos kutatómunkánk – figyelembe véve a minisztériumi irányelveket – egyrészt a *földrajz-pedagógia* (szakdidaktika) művelésére, másrészt a *megye (a Nyírség és a Felső-Tisza-vidék) természet- és társadalomföldrajzára összpontosult*. A két tájegység természetföldrajzát korábban *Borsy Zoltán*, agrárföldrajzát *Márton Béla* és *Simon László* dolgozta fel. Az előzményekhez sorolhatjuk a Nyíregyházáról és Szabolcs megyéről készült régi monográfiák természettudományos fejezeteit, *Simkó Gyula* és *Márkus Mihály* Nyíregyháza bokortanyáiról írt településföldrajzi és néprajzi dolgozatait is.

A régió – Szabolcs-Szatmár-Bereg megye – földrajzának tudományos vizsgálatát kezdetben több tényező is hátráltatta: először is egyfajta *kishitűség*, amelyet akkor úgy fogalmaztunk meg, hogy *Borsy* professzor Nyírségben és

környékén folytatott természeti geográfiai munkássága után és tanszéki laboratóriumi háttér nélkül szinte lehetetlen természetföldrajzi kutatásokat folytatni. *Borsy Zoltán* azonban másképpen látta helyzetünket, meghatározta és javasolta azokat a résztémákat, amelyek feldolgozására sikeresen vállalkozhattak a természetföldrajzzal foglalkozó kollégáim (*Boros László*, *Göőz Lajos* és *Kormány Gyula*). Később, az 1980-as évtizedben *Borsy* meghívott professzorként nemcsak tanított nálunk, a tanszéki kutatómunkában is aktívan részt vett. Az Acta Academiae Pedagogicae Nyíregyháziensis „Földrajz" köteteiben (1974-1987) rendre publikálta a Nyírségben végzett geomorfológiai kutatásainak legújabb eredményeit. *Lóki József* közreműködésével elkészítette Nyíregyháza geomorfológiai leírását és térképét (1982), amely ma is alapmű mindazok számára, akik városunk tudományos vizsgálatával foglalkoznak. A megye tudományos feltárását nehezítő tényezőként az akkori időkre jellemző *bizalmatlanságot* is meg kell említenem, ami abban nyilvánult meg, hogy a hivatalos statisztikai forrásokon kívül nem tudtunk hozzáférni az elemző-értékelő és szintézisalkotó munkánkhoz szükséges információkhoz. Később, amikor a tanszéki kutatóműhely már komoly eredményeket produkált, enyhült a helyzet, könnyebben szerezhettünk adatokat, elsősorban az agrárszférával kapcsolatosan.

Kádár László látogatása a tanszéken

A tanszék a kezdetektől fogva arra törekedett, hogy *tájkutató munkánkkal* (a terület- és településfejlesztés tudományos alapjainak feltárásával) *hozzájárul-junk a megye társadalmi-gazdasági felemelkedéséhez. A tanszéki kollektíva négy- és félévtized alatt hatalmas mennyiségű tudományos ismeretanyagot tárt fel földrajzi környezetünkről.* A megye gazdasági életének természetföldrajzi alapjairól és társadalmi-gazdasági feltételrendszeréről, az emberi tevékenységi formák idő- és térbeli változásairól, korunk népesség-, település-, agrár- és ipar-földrajzi jelenségeiről és folyamatairól igen sok tanulmányt közöltünk, helyi és országos folyóiratokban, település- és tájmonográfiákban. A kisebb-nagyobb dolgozatok mellett közreműködtünk a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei monográfia megírásában is. Az első kötetben (1993) a megye természetföldrajzi szintézisét publikáltuk, a „Társadalom és gazdaság" alcímmel megjelent második kötetben (1998), amelyet én szerkesztettem, a tanszéki oktatógárda és hajdani munkatársaink (*Boros László, Ekéné Zamárdi Ilona, Hajnal Béla, Hanusz Árpád, Kormány Gyula, Kuknyó János és Süli-Zakar István*) a megye társadalom- és gazdaságföldrajzát dolgozta fel. A megyénkkel foglalkozó nagyobb munkák közül kiemelkedő *Göőz Lajos* Szabolcs-Szatmár-Bereg megye természeti erőforrásai c. könyve és *Kormány Gyula* a Rétközről (2000) és a Bereg-Szatmári-síkságról (2008) írt tájmonográfiája. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye értékei c. könyv-sorozatban jelent meg a *Boros Lászlóval* közösen írt munkánk „A megye földrajza" címmel (1999).

Tanulmányainkban visszatérő megállapításként olvasható, hogy Szabolcs-Szatmár-Bereg megye nemcsak hazánk, hanem a kontinens egyik legelmaradottabb (kis-) régiója. A Nyírség és a Felső-Tisza-vidék megyénkhez tartozó részei – a kedvezőtlen agroökológiai és közgazdasági tényezők miatt – a régi korokban is hátrányos helyzetű (elmaradott) területként épült be az ország gazdasági térszerkezetébe. A társadalmi-gazdasági elmaradottság történelmi gyökereit is igyekeztünk feltárni, s ez a törekvésünk elvezetett bennünket a *történeti földrajz tudományos műveléséhez*. A megye és az érintkező kistájak történeti földrajzi feldolgozása (1980) után kutatásainkat kiterjesztettük a történelmi Magyarország teljes területére (erről írt szintézisünk 1990-ben jelent meg). A Taktaköz (1995), a Cserehátí-dombvidék (1999), a Sajó-Bódva-köze (2004) és a Hernád-völgy (2007) történeti földrajzáról *Dobány Zoltán* monográfiái jelentek meg. *Boros László* a korábbi talajeróziós és agrárföldrajzi munkássága után önálló kötetekben dolgozta fel Tokaj-Hegyalja (1996, 1997, 2007) és a Kárpát-medence (1999) szőlő- és borgazdaságának történeti földrajzát. *Kókai Sándor* az Alföld 19. századi vonzásközpontjai és -körzeteiről (1999) és a Bánság történeti földrajzáról írt könyvével (2010) jelentősen gazdagította tudományos ismereteinket.

A honfoglalás millecentenáriuma és a magyar államalapítás 1000. évfordulója alkalmából 1996-tól 2006-ig nemzetközi-jellegű konferencia-sorozatot rendeztünk a *Kárpát-medence történeti földrajza* témaköréből. A konferencia-sorozat anyagát megjelentettük és a hazai tudományos műhelyeknek megküldtük.

A tanszéki oktatógárda – külső megrendelésre – település- és tájmonográfiák írására és szerkesztésére is vállalkozott. Így pl. Kazincbarcikáról (1979), Rátkáról (1991, német fordításban 1995), Tállyáról (1994) és Szerencsről (2005) készítettünk monográfiát. 2009-ben – négy éves munkánk eredményeként – megjelent *hazánk első tájföldrajzi lexikona* a Zempléni-hegységről. A szócikket negyven szerző írta, a szerkesztést – rajtam kívül – *Gál András* és *Horváth Gergely* végezte. A lexikont a Zempléni-hegység valamennyi települési önkormányzatának, nagyobb könyvtárainak, múzeumainak és középiskoláinak tiszteletpéldányként megküldtük, csak úgy mint az egyetemi és főiskolai földrajzi tanszékeknek és az akadémai kutatóhelyeknek is.

A tanszék, mint arról már említést tettem, a földrajztanítás módszertanával kapcsolatos kutatómunkát is alapvető feladatának tekintette. A földrajz-pedagógiai (szakmetodikai) kutatások *Kormány Gyula* és *Balogh Béla András* nevéhez fűződnek. *Kormány* az Udvarhelyi-életmű (szakmai örökség) folytatására és – a változó idők követelményeinek megfelelő – korszerűsítésére törekedett. Munkásságának összefoglalásaként jelent meg az „Önálló tanulói munka a földrajzoktatásban" (1993) és „A földrajz tanítása" (2004) című főiskolai tankönyve. Régebben *Boros László* is írt szakmódszertani dolgozatokat, az utóbbi években pedig *Sütő László* tanulmányai jelentek meg.

A tanszék egyik jellegadó, manapság talán meghatározó kutatási programja a falusi turizmus fejlesztésével foglalkozik. A téma vezetője, *Hanusz Árpád* egyetemi tanár évtizedek óta foglalkozik a hazai, elsősorban a Nyírség és a Felső-Tisza-vidék idegenforgalmának földrajzi alapjaival, közgazdasági és infrastrukturális feltételeit. Kutatócsoportja (*B. Pristyák Erika, Kókai Sándor*, *Sütő László* és *Szepesi János*) a helyzetelemzéseken kívül az északalföldi kistájak (vagy egyes települések) idegenforgalmi fejlesztési tervét is kimunkálta. *Hanusz Árpád* 2005-től a turizmus elméleti és gyakorlati szakembereinek közreműködésével konferenciákat rendez és azok anyagát megjelenteti.

Összegezve tehát azt mondhatom, hogy a tanszéken a *megye- (régió-) kutatás* mellett a *történeti földrajz*, a *turizmus* és a *földrajz-pedagógia* tudományos vizsgálatával foglalkozunk. A tanszéki *tudományos* és *tudományszervező* munkánk átfogó jellemzését a kiadásunkban megjelent vagy külső megrendelésre írt és szerkesztett könyveink felsorolásával egészítem ki:

a/ *Észak- és Kelet-Magyarországi Földrajzi Évkönyv*: 1. *Simon István – Boros László*: Földrajzi tanulmányok Frisnyák Sándor hatvanadik születésnapjára. Miskolc-Nyíregyháza, 1994. 238 p., 2. *Frisnyák Sándor*: Tájak és tevékeny-

ségek (Földrajzi tanulmányok). Miskolc-Nyíregyháza, 1995. 285 p., 3. *Boros László*: Tokaj-Hegyalja szőlő- és borgazdaságának földrajzi alapjai és jellemzői. Miskolc-Nyíregyháza, 1996. 322 p., 4. *Boros László*: Tokaj és környéke (Földrajzi tanulmányok). Tokaj-Nyíregyháza, 1997. 302 p.5. *Boros László* szerk.: Táj, ember, gazdaság (Földrajzi tanulmányok). Nyíregyháza, 1998. 153 p., 6. *Boros László* szerk.: Kárpátalja (A Nyírségi Földrajzi Napok előadásai, 1998. november 16-19.). Nyíregyháza, 1999. 250 p.7. *Kókai Sándor*: Az Alföld vonzásközpontjai és -körzetei a XIX. század közepén. Nyíregyháza, 1999. 181 p. 8. *Boros László* szerk.: Erdély természeti és történeti földrajza (A Nyírségi Földrajzi Napok előadásai, 1999. október 20-22. Nyíregyháza, 2000. 404 p., 9. *Peja Győző*: Észak-Magyarország (Válogatott geomorfológiai tanulmányok). Miskolc-Nyíregyháza, 2000. 255 p., 10. *Boros László* szerk.: A Nyírségi Földrajzi Napok előadásai (Nyíregyháza, 2000. november 20-23. Nyíregyháza, 2001. 203 p.

b/ *Magyarország történeti földrajzával foglalkozó könyvek: Frisnyák Sándor*: Történeti földrajz (A Szatmár-Beregi-síkság, a Rétköz, a Nyírség és a Zempléni-hegység 18-19. századi földrajza). Nyíregyháza, 1985. 163 p., * *Csendes László – Frisnyák Sándor – Hrenkó Pál – Gyarmathy Zsigmond*: Szabolcs-Szatmár megye régi térképeken. Nyíregyháza, 1989. 143 p.,* Somogyi *Sándor:* Az Alföld földrajzi képének változásai (16-19. század). Nyíregyháza, 1994. 31 p., * *Kókai Sándor*: Az alföldi városok hierarchia-rendszere és vonzáskörzetei a XIX. század közepén. Nyíregyháza, 1994., * *Dobány Zoltán*: A taktaközi települések történeti földrajza a 18. század közepétől 1945-ig. Nyíregyháza, 1995.,* *Frisnyák Sándor* szerk.: A Kárpát-medence történeti földrajza. Nyíregyháza, 1996. 388 p., * *Kókai Sándor*: Bihar vármegye a XIX. század közepén. Nyíregyháza, p., * *Frisnyák Sándor* szerk.: A Felvidék történeti földrajza. Nyíregyháza, 1998. 538 p., *Bíró Marianna – Molnár Zsolt*: A Duna-Tisza köze homokbuckásainak tájtípusai, azok kiterjedése, növényzete és tájtörténete a 18. századtó. Nyíregyháza, 1998.,* *Dobány Zoltán*: A Cserehát történeti földrajza (18-20. század). Nyíregyháza, 1999. 219 p., * *Boros László*: A Kárpát-medence szőlő- és borgazdaságának történeti földrajza. Nyíregyháza, 1999. 304 p., * *Frisnyák Sándor* szerk.: Az Alföld történeti földrajza I-II. Nyíregyháza, 2000. 587 p., * *Frisnyák Sándor* szerk.: A Nyírség és a Felső-Tisza-vidék történeti földrajza. Nyíregyháza, 2002. 269 p., * *Frisnyák Sándor* szerk.: Nyíregyháza (Előadások a város újratelepítésének 250. évfordulóján). Nyíregyháza, 2003. 223 p., * *Frisnyák Sándor – Tóth József* szerk.: A Dunántúl és a Kisalföld történeti földrajza. Nyíregyháza-Pécs, 2003. 397 p., * *Frisnyák Sándor – Csihák György* szerk.: Gyepűk, várak, erődítmények és egyéb honvédelmi létesítmények a Kárpát-medencében (895-1920). Nyíregyháza-Zürich, 2004. 228 p.,* *Dobány Zoltán*: A Sajó-Bódva köze történeti földrajza (18-19. század). Nyíregyháza, 2004. 170 p., * *Frisnyák Sándor:* A kultúrtáj kialakulása a Kárpát-medencében. Történeti földrajzi tanulmányok. Nyíregyháza, 2004. 259 p., *

Kókai Sándor szerk.: A Délvidék történeti földrajza. Nyíregyháza, 2006. 311 p. * *Boros László*: Az aranyszínű szőlővesszők és borok földjén. Nyíregyháza-Tokaj, 2007. 255 p., * *Frisnyák Sándor*: Magyarország kultúrgeográfiai korszakai. Történeti földrajzi tanulmányok. Nyíregyháza, 2009., * *Kókai Sándor*: A Bánság történeti földrajza (1717-1918). A Bánság helye és szerepe a Kárpát-medence földrajzi munkamegosztásában. Nyíregyháza, 2010. 421 p.

c/ *A tájföldrajzi konferencia-sorozatunk könyvei: Frisnyák Sándor – Gál András* szerk.: Szerencs és környéke. Szerencs-Nyíregyháza, 2002. 318 p.,* *Frisnyák Sándor – Gál András szerk.*: Szerencs és a Zempléni-hegység. Szerencs-Nyíregyháza, 2003. 333 p., * *Frisnyák Sándor – Gál András* szerk.: Szerencs, Tokaj-Hegyalja kapuja. Szerencs, 2005. 391 p.,* *Frisnyák Sándor – Gál András* szerk.: Szerencs, Dél-Zemplén központja. Nyíregyháza-Szerencs, 2007. 550 p.,* *Frisnyák Sándor – Gál András* szerk.: A Kárpát-medence környezetgazdálkodása. Nyíregyháza-Szerencs, 2009. 559 p.

d/ *Település- és tájmonográfiák, egyéb művek: Kuknyó János*: A Szabolcs-Szatmár megyei almatermelés történeti kialakulása, területi kérdései. Nyíregyháza, 1975. 141 p.,* *Frisnyák Sándor* szerk.: Kazincbarcika földrajza. Kazincbarcika, 1979. 317 p., * *Frisnyák Sándor* szerk.: Rátka – Egy német falu Tokaj-Hegyalján. Rátka, 1991. 183 p.,* *Frisnyák Sándor* szerk.: Rátka – Ein deutsches Dorf in Tokaj-Hegyalja. Rátka, 1994. 178 p.,* *Frisnyák Sándor* szerk.: Tállya. Tállya, 1994. 351 p.,* *Frisnyák Sándor* szerk.: Szabolcs-Szatmár-Bereg megye monográfiája 2. kötet: Társadalom és gazdaság. Nyíregyháza, 1998. 423 p.,* *Göőz Lajos*: A természeti erőforrásokról – Szabolcs-Szatmár-Bereg megye természeti erőforrásai. Nyíregyháza, 1999. 374 p., * *Kormány Gyula*: A Rétköz földrajza (A kistáj gazdaságának természeti- és társadalomföldrajzi alapjai). Nyíregyháza, 2000. 399 p., * *Göőz Lajos*: The natural resources of Hungary. Towards a sustainable future. Nyíregyháza, 2003. 137 p.,* *Frisnyák Sándor – Gál András* szerk.: Szerencs monográfiája. Szerencs, 2005. 405 p.,* *Göőz Lajos*: Energetika jövőidőben (Magyarország megújuló energiaforrásai). Nyíregyháza, 2007. 312 p., * *Kormány Gyula*: A Bereg-Szatmári-síkság természeti, társadalmi-gazdasági erőforrásai, fejlesztési lehetőségei. Nyíregyháza, 2008. 342 p.,* *Frisnyák Sándor – Gál András – Horváth Gergely* szerk.: A Zempléni-hegység földrajzi lexikona. Nyíregyháza-Szerencs, 2009. 429 p.

e/ *Tankönyvek és tanári segédkönyvek*: *Frisnyák Sándor* szerk.: Szabolcs-Szatmár megyei földrajzi olvasókönyv I., Nyíregyháza, 1975. 206 p.,* *Frisnyák Sándor* szerk.: Magyarország földrajza. Tankönyvkiadó, Bp. 1977, 1979. 443 p., * *Frisnyák Sándor* szerk.: Szabolcs-Szatmár megyei földrajzi olvasókönyv II. Nyíregyháza, 1979. 202 p.,* *Frisnyák Sándor* szerk.: Budapest és a megyék földrajza. Tankönyvkiadó, Bp. 1984. 397 p.,* *Frisnyák Sándor* szerk.: Magyarország földrajza. Tankönyvkiadó, Bp. 1988. 598 p.,* *Frisnyák Sándor* szerk.: Általános

gazdaságföldrajz. Tankönyvkiadó, Bp. 1990. 403 p., * *Tövissi József*: Erdély természetföldrajza. Nyíregyháza, 1993. 110 p.,* *Vofkori László*: Erdély társadalom- és gazdaságföldrajza. Nyíregyháza, 1994. 280 p.,* *Boros László – Frisnyák Sándor*: Szabolcs-Szatmár-Bereg megye értékei. A megye földrajza. Nyíregyháza, 1999. 158 p., * *Göőz Lajos*: Az ember térben és időben. Tájékozódás a földön, a vízen, a levegőben és a csillagos égbolton. Geokronológia és biokronológia. A tájékozódás biológiai, fiziológiai és anatómiai alapjai. Nyíregyháza, 2004. 187 p.,* *Kormány Gyula*: A földrajz tanítása. Nyíregyháza, 2005. 290 p. *

f/ *A turisztikai konferencia-sorozat kötetei*: *Hanusz Árpád* szerk.: A turizmus szerepe a kistérségek és régiók gazdasági felzárkóztatásában. A Nyíregyházán 2008. május 22-23-án megtartott konferencia előadásai. Nyíregyháza, 2008. 169 p.,* *Hanusz Árpád* szerk.: A helyi és térségi TDM szervezetek helye és szerepe a vidék turizmusirányításában. A Nyíregyházán 2010. május 20-21-én megtartott konferencia előadásai. Nyíregyháza, 2010. 168 p.,*

g/ *Tiszteletkötetek , emlékkönyvek*: *Kókai Sándor* szerk.: Pécsi Márton munkássága. Tudomány- és Oktatástörténeti Tanulmányok 1. Nyíregyháza, 2003. 179 p.,* *Frisnyák Sándor* szerk.: Udvarhelyi Kendoff Károly életműve. Tudomány- és Oktatástörténeti Tanulmányok 2. Nyíregyháza, 2003. 80 p.,* *Hanusz Árpád* szerk.: Földrajzi környezet – történelmi folyamatok. Tanulmánykötet dr. Frisnyák Sándor 70. születésnapjára. Nyíregyháza, 2004. 288 p.,* *Kókai Sándor* szerk.: Földrajz és turizmus. Tanulmánykötet dr. Hanusz Árpád 60. születésnapjának tiszteletére. Nyíregyháza, 2006. 391 p.,* *Frisnyák Sándor – Gál András* szerk.: Peja Győző emlékkönyv. Nyíregyháza-Szerencs, 2007. 397 p.,* *Gál András – Hanusz Árpád* szerk.: Tiszteletkötet dr. Frisnyák Sándor professzor 75. születésnapjára. Nyíregyháza-Szerencs, 2009. 396 p.,* *Hanusz Árpád* szerk.: Tanulmánykötet dr. Göőz Lajos professzor 80. születésnapjára. Nyíregyháza, 2008. 334 p., * *Hanusz Árpád* szerk.: Tiszteletkötet dr. Tóth József professzor 70. születésnapjára. Nyíregyháza, 2010. 221 p.

Utolsó kérdésünk: hogyan értékeled tanszékvezetői és főigazgató-helyettesi munkádat?

Úgy gondolom, nem az én feladatom a munkásságom értékelése. A *tudományos munkámat* a geográfus szakma az akadémiai minősítésekkel (1983, 2000) már értékelte. A *tanszékvezetői munkámat* (1968-2000) *szolgálatnak tekintettem*, melyet mindenkor a hallgatók, a kollégáim és a főiskola érdekei szerint teljesítettem. 2000 nyarán tanítványom, Hanusz Árpád főiskolai tanár vette át a tanszék vezetését. 2005-től, mint professzor emeritus töretlenül folytatom oktató-nevelő, kutató, tudományszervező és tudományos közéleti tevékenységemet.

Az 1972-től 1987-ig tartó természettudományi főigazgató-helyettesi munkámat (amelynek eredményeit magas állami kitüntetésekkel ismertek el) mára mindenki elfelejtette.

Turisztikai szakemberképzés a Nyíregyházi Főiskolán

Dr. Hanusz Árpád – Dr. Kókai Sándor

Bevezetés

A rendszerváltozás során felerősödő társadalmi-gazdasági változások új kihívások elé állították a Bessenyei György Tanárképző Főiskola Földrajz Tanszékének oktatóit is. Az egyre erősebben jelentkező piaci igények profilváltást és hangsúlyeltolódásokat eredményeztek annak ellenére, hogy a hagyományokkal rendelkező tanárképzés értékeit is meg kívántuk tartani. A megye turizmusának fejlesztési elképzeléseivel összhangban új lehetőségek és feladatok adódtak, hiszen a turizmus fejleszthetősége sem képzelhető el megfelelő szakemberek nélkül. Ezt az új kihívást ismerte fel a tanszék, amikor az akkori igényeknek megfelelően a már korábbi tapasztalatok birtokában a földrajz szakos tanárképzés mellett az turisztikai szakemberképzés mellett döntött. Nem volt közömbös, hogy e folyamatokba a tanszékvezető és az oktatók a korábbi követő stratégiát folytatják-e, avagy a szemléletváltás eredményeként a párhuzamos fejlesztésekre és oktatási-képzési elképzelésekre helyezik a hangsúly. A turisztikai szakemberképzés vált egyre meghatározóbb tényezővé, melynek előzményei és több évtizedes tradíciói voltak a tanszéken. Az 1970-es évek elején már idegenvezető képzést indított a tanszék azzal az elhatározással, hogy a végzős tanárok szakmai ismereteik birtokában jobban tudják az iskolai kirándulásokat szervezni és vezetni. Ugyancsak az 1970-es évek közepétől – Vasváry Artúr TIT választmányi titkár támogatásával – mintegy két évtizeden keresztül sikeres országjárás-vezető tanfolyamokat szerveztünk, melyeken kb. hatszáz résztvevő vizsgázott sikeresen. Áttételesen a Mendöl Tibor TDK (1968-tól), a Karszt- és Barlangkutató csoport (1972-1985) valamint a hazai és külföldi terepgyakorlatok és fakultatív kirándulások programjainak szervezése-vezetése is széles spektrumát nyújtotta a turisztikai elméleti ismeretek gyakorlati alkalmazásának.

A turisztikai humán erőforrás minőségének javítását szolgáló oktató-kutató, fejlesztő tevékenység területi koncentrációja napjainkban is olyan mértékű Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, amely eleve kizárja annak lehetőségét, hogy megfelelő mennyiségben minőségi szakember ellátottság alakuljon ki.

Áttörést jelentett e tekintetben, hogy a Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Főiskola (KVIF) valamint a Bessenyei György Tanárképző Főiskola együttműködési megállapodást kötött 1998. augusztus 17-én, idegenforgalmi szakmenedzser képzés akkreditált tananyagának a kidolgozására és a képzés beindítására. Ehhez az együttműködéshez abban az évben öt vidéki főiskola (Eger, Győr, Szombathely, Kaposvár, Nyíregyháza) csatlakozott és a nemzetközi tapasztalatok és pályázatok segítségével sikerült olyan gyakorlat-orientált képzési struktúrát kialakítani, amely megfelelt az akkori hazai és nemzetközi elvárásoknak.

Az együttműködő vidéki főiskolák falusi turizmus szakiránnyal indították a képzést. Már ezt megelőzően is voltak próbálkozások a megye idegenforgalmi szakember ellátottságának javítására, hiszen a szakmenedzser képzés beindítását megelőzte az (KVIF) kihelyezett tagozatán folyó idegenforgalmi ügyintéző képzés, amely lehetőséget biztosított arra, hogy a Nyíregyházán végzett hallgatók megfelelő tanulmányi eredmény elérése esetén felvételi nélkül kapcsolódjanak be a KVIF főiskolai képzésébe. Valójában ez a képzési tapasztalat alapozta meg a később beinduló akkreditált szakmenedzser képzést.

A KVIF kihelyezett tagozataként 1998-ban a Bessenyei György Tanárképző Főiskola Földrajz Tanszékének gondozásában megindult az idegenforgalmi szakmenedzser képzés, amely 2005-től önállósult a Turizmus és Földrajztudományi Intézet keretei között. A képzést a főiskola egyrészt saját, e témában elkötelezett tanáraival és a városban dolgozó külső szakemberekkel oldotta meg. A képzés vezetői kezdettől fogva azt a filozófiai elvet követték, hogy a munkaerő piaci elvárásoknak megfelelő gyakorlatorientált képzéssel lehet csak eredményes és sikeres képzést végezni.

Közismert, hogy nem volt a megyében felsőfokú turisztikai szakemberképzés, s így a legmagasabb szintet ma is az idegenforgalmi szakmenedzser képzés jelenti a Nyíregyházi Főiskolán. Idegenforgalmi ügyintéző képzés van Nagykálló, Nyíregyháza és Nyírbátor középfokú oktatási intézményeiben. Szakközépiskola – vendéglátóipari specializációval – Nyíregyházán és Vásárosnaményban működik. A középfokú turisztikai szakemberképzést is mindössze két középiskolában, Nyíregyházán és Nyírbátorban találunk.

Idegenforgalmi szakmenedzser képzés

Az oktatási szerkezetváltást megkönnyítette és elősegítette a bolognai folyamatnak nevezett képzési rendszer bevezetése, melynek keretében a Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézete a 2005/06-os tanévben az általa kidolgozott és a Magyar Akkreditációs Bizottság által elfogadott idegenforgalmi szakmenedzser képzés tantervi bázisán elindította a falusi turizmus szakirány sajátos tanterven alapuló képzését. A kezdetben kredit alapon, ma modul rendszerben felépített tanterv harmonikusan kapcsolódik az Intézetben folyó Akkreditált Iskolarendszerű Felsőfokú Szakképzéshez. A képzést sikeresen teljesítők amellett, hogy OKJ-s bizonyítványt szereznek, lehetőséget kapnak arra, hogy a kreditrendszer alkalmazásával a már megtanult ismereteiket tovább vigyék és kiegészítően elsajátítsák mindazon ismereteket, amelyek a földrajz alapszakos (BSc) diploma (turisztikai szakirány) megszerzéséhez nélkülözhetetlenek. Az átjárhatósággal egyre több tehetséges hallgató számára kerül elérhető közelségbe az alapszakos felsőfokú végzettség. Az alábbiakban vázlatosan bemutatjuk a kidolgozásra került speciális képzés tantervét. Ennek sajátosságai, a kötelező és választható ismeretkörök az alábbi modul rendszerben kerülnek oktatásra *(1. táblázat)*.

1. táblázat. Az idegenforgalmi szakmenedzser képzés szakmai tantárgyai és az azokra fordítható ajánlott óraszámok

Az általános modul tantárgyai	I. évfolyam		II. évfolyam		Óra ösz-szesen
	I. félév	II. félév	I. félév	II. félév	
Gazdasági ismeretek		2+0			30
Jogi ismeretek I.	2+0				30
Utazási irodai gazdálk. és vezetés		0+2			30
Pszichológia	2+0				30
Üzleti etika és tárgyalás alapjai	1+1				30
Üzleti kommunikáció	0+2				30
Szakmai idegen nyelv I.	0+4				60
Szakmai idegen nyelv II.		0+4			60
Szakmai idegen nyelv III.			0+4		60
Vállalkozások és non-profit szerv.	2+0				30
Marketing I-II.		1+1			30
Pénzügyi ismeretek I-II.	1+1				30
Számvitel és adminisztr. ismeretek		0+2			30
Bevezetés az idegenforgalomba	3+0				45
Magyarország turizmusföldrajza I-II.	2+1				45
Nemzetközi turizmusföldrajz I-II.		1+1			30
Művelődéstörténet alapjai	2+0				30
Művelődéstörténet		2+0			30
Néprajz, népi építészet			2+0		30
A turizmus környezeti hatásai		1+1			30
Utazás és rendezvényszerv. alapjai	2+0				30
Utazásszervezés és értékesítés I-II.		2+2			60
Rendezvényszervezés			0+3		45
Gasztronómiai alapismeretek			0+2		30
Egészség- ökoturizmus			0+2		30
Szabadidő turizmus	0+2				30
Falusi turizmus		2+0			30
Vendéglátás és szálláshelyi alapis. I-II.		2+3			75
Régiótörténet			2+0		30
Idegenvezetés módszertana			0+2		30
Idegenforgalmi területfejlesztés	0+3				45
Településmenedzsment		2+0			30
Turisztikai vállalkozások működtetése			0+2		30
Turizmus marketing			0+2		30
Számítástechnikai programok	0+2				30
Szakdolgozat I-II.			0+3	0+3	90
Szakmai gyakorlat				600	600

A specializációk a hallgatóktól további szakosodást jelentő ismereteket, sok esetben készség szintű elsajátítást követelnek meg. A Turizmus és Földrajztudományi Intézet a gyakorlati ismeretek megszerzését kiemelten fontos feladatnak tekinti, ezért a képzéshez kapcsolódóan a Nyíregyházi Főiskolán kialakításra kerültek a megfelelő egységek (pl. tanétterem, tanszálló, utazási taniroda stb.),

amelyeket a földrajz BSc alapszakos turisztikai szakirányt választó hallgatók is használnak. A képzés személyi és tárgyi feltételeinek megteremtése párhuzamosan zajló kettős folyamat eredményeként valósult meg. A személyi feltételek tekintetében az Intézet oktatói (Hanusz Árpád, Dobány Zoltán, Kókai Sándor, Bácskainé Pristyák Erika, Szepesi János, Sütő László), a külső óraadók (Furkóné Szabó Marianna) és a Nyíregyházi Főiskolai más tanszékeinek és karainak oktatói biztosítják a magas színvonalú elméleti és szakmai képzést. A képzéshez kapcsolódóan a Turizmus és Földrajztudományi Intézet oktatói létszáma is folyamatosan bővült (*2. táblázat*).

Az idegenforgalmi szakmenedzser szakos hallgatók gyakorlati képzésének tárgyi feltételei hosszabb idő alatt teljesülhetnek, bár ígéretekben ma sincs hiány a főiskolai vezetők részéről. A Turizmus és Fördrajztudományi Intézet intézetigazgatója kidolgozta ugyan a gyakorlati képzés szinte minden részletét, figyelembe véve azokat az országosan és nemzetközileg is jól működő formákat, amelyek a személyes tapasztalatai és szakirodalmi ismeretek alapján reálisan megvalósíthatók. A képzés összehangolt magas színvonala azonban addig nem valósulhat meg, amíg nem sikerül a nonprofit jelleget és közhasznúsági szemléletet a gazdasági haszonszerzés elé helyezni és megértetni, hogy a gyakorlati helyek szétforgácsolódása és vezetőik önző kicsinyességei a képzés rovására mehetnek. Eközben sérülhetnek a szakmai feltételek, sérülhetnek a hallgatók minőségi oktatásának a feltételei. Sokkal fontosabb lenne a jövőbeni fejlesztésekre (pl. oktatási kabinet létrehozása a vendéglátás szakirány részére, HCCP fejlesztések a főiskola vendéglátó egységeiben, gyakorlóhely fejlesztések intézményen belül stb.) koncentrálni.

Földrajz BSc alapszakos képzés, turisztikai szakirány

Az egységes európai felsőoktatási rendszerhez történt csatlakozásunk olyan szervezeti és szerkezeti átalakulást eredményezett a magyar felsőoktatásban, melynek, hibáiról és eredményeiről napjainkig egymásnak ellentmondó értékelések születnek. A bolognai folyamat keretében kétszintűvé vált felsőfokú képzés alapformáját (BSc) a Nyíregyházi Főiskolán 2006 szeptemberétől indítottuk az országos egyeztetéseknek és kívánalmaknak megfelelően. A képzés hat féléves és lehetőséget nyújt szakirányok választásával a specializációra. A korábbi több évtizedes képzésünk átstrukturált folytatását a tanári szakirány választás lehetősége biztosítja, sajnos az ismert társadalmi-gazdasági és egzisztenciális kilátások következtében egyre csökken a hallgatók ilyen irányú elkötelezettsége és választása. A képzés kezdetétől rendelkezésre áll az idegenforgalmi (turisztikai) szakirány választásának lehetősége is, mely igen népszerű a hallgatók között. Ma már leírható, hogy az idegenforgalmi szakirány szerencsés választásnak bizonyult a hallgatói létszámokat tekintve *(3. táblázat)*.

2. táblázat. A Turizmus és Földrajztudományi Intézet oktatói és dolgozói (2010)

Név	Beosztás	Tudományos fokozat	Oktatott tárgyak
Oktatók:			
Prof. Dr. Hanusz Árpád	intézetigazgató egyetemi tanár	PhD, habilitált doktor	1. Magyarország turizmusföldrajza I-II. 2. Magyarország társadalomföldrajza I-II. 3. Falusi turizmus 4. Falusi turizmus alapjai 5. Terepgyakorlat II.
Dr. Kókai Sándor	csoportvezető főiskolai tanár	a földrajztudomány kandidátusa	1. Régiótörténet 2. A globális világgazdaság fejlődése és működési zavarai 3. Népesség- és településföldrajz I-II. 4. Kontinensek földrajza II. 5. Európa természeti- és társadalomföldrajza I-II.
Dr. Bali Lóránt	főiskolai tanársegéd	PhD	1. Politikai földrajz és szociálgeográfia I-II. 2. Általános és ágazati gazdasági földrajz II. 3. Közép-európai kapcsolatok 4. Vállalkozások és non-profit szerv. 5. Üzleti kommunikáció 6. Rendezvényszervezés 7. Településmenedzsment 8. Kisvállalkozási ismeretek 9. Kommunikáció alapjai
Bácskainé Dr. Pristyák Erika	főiskolai adjunktus	PhD	1. Bevezetés az idegenforgalomba 2. Idegenforgalmi területfejlesztés
Dr. Dobány Zoltán	főiskolai docens	Dr. univ	1. Általános természeti földrajz I-II. 2. Művelődéstörténet alapjai 3. Néprajz, népi építészet 4. Kontinensek földrajza I. 5. Csillagászati földrajz I-II. 6. Magyar művelődéstörténet
Prof. Dr. Frisnyák Sándor	professor emeritus egyetemi tanár	a MTA doktora	1. Magyarország történeti földrajza 2. A világgazdaság történeti földrajza 3. A Felvidék földrajza 4. Általános és ágazati gazdaságföldrajz I.

Dr. Géczi Róbert	főiskolai docens	PhD	1. Egészség- és ökoturizmus I. 2. Számítástechnikai programok
Dr. Göőz Lajos	professor emeritus egyetemi magántanár	a földrajztudomány kandidátusa, habilitált doktor	1. Környezeti földtudományok alapjai I-II-III. 2. Tájékozódás
Dr. Kormány Gyula	professor emeritus egyetemi magántanár	a földrajztudomány kandidátusa, habilitált doktor	1. Magyarország és a Kárpát-medence természeti földrajza I-II. 2. A magyar közigazgatás földrajza
Dr. Sütő László	főiskolai docens	PhD	1. Térkép- és vetülettan I-II. 2. Szabadidő turizmus 3. Idegenvezetés módszertana 4. Környezetgazdaságtan 5. A turizmus környezeti hatásai I-II. 6. Szakmódszertan I-II-III-IV.
Dr. Szepesi János	főiskolai adjunktus	PhD	1. Fejezetek az ált. földtan témaköreiből I-II. 2. Geoinformatika I-II.
Dr. Tar Károly	egyetemi docens	kandidátus, habilitált doktor	3. Éghajlattan I-II. 4. Földtudományi alapismeretek 5. Megújuló energiaforrások 6. Általános természeti földrajz III.
Meghívott előadók:			
Dr. Komáromi István	iskolaigazgató	PhD	1. A földrajz tanítása II.
Prof. Dr. Süli-Zakar István	tanszékvezető egyetemi tanár	a MTA doktora	1. Tér és társadalom 2. Geopolitika és globalizáció
Prof. Dr. Tóth József	rector emeritus egyetemi tanár	a MTA doktora	1. Urbanizáció és településfejlesztés 2. Területfejlesztés és regionális politika
Furkóné Szabó Marianna	turisztikai szakreferens		1. Utazás- és rendezvényszervezés alapjai 2. Vendéglátás- és szálláshelyi alapismeretek 3. Utazásszervezés és értékesítés
Intézeti munkatársak:			
Karóczkai Andrásné	intézeti ügyintéző		
Mikó Tamás	műszaki ügyintéző		

3. táblázat. A hallgatói létszám alakulása a Turizmus és Földrajztudományi Intézetben (2006-2010)

Képzés	Tanévek				
	2006/2007	*2007/2008*	*2008/2009*	*2009/2010*	*2010/2011*
Földrajz BSc tanári szakirány nappali	15	15	8	17	12
Földrajz BSc tanári szakirány levelező	7	8	6	7	5
Földrajz BSc idegenforgalmi szakirány, nappali	50	40	34	68	83
Földrajz BSc idegenforgalmi szakirány, levelező	23	17	21	27	27
Földrajz BSc minor, nappali	-	35	25	15	12
Földrajz BSc minor, levelező	-	9	10	8	11
Idegenforgalmi szakmenedzser (FSZ) nappali	30	35	23	36	38
Tanári mesterképzés, levelező	-	-	-	-	13
Összesen	**125**	**159**	**127**	**178**	**201**

Forrás: Intézeti irattár

A magas hallgatói létszám egyértelműen ennek köszönhető, hallgatóink 75-80%-a ezt a szakirányt választja. A képzés szerkezete *(4. táblázat)* lehetőséget nyújt arra, hogy az idegenforgalmi szakirányt választó hallgatóink két irányba lépjenek tovább. Egyrészt a felsőfokú szakmenedzser képzésbe kapcsolódhatnak be és egy-másfél év alatt OKJ-s bizonyítványt kaphatnak, másrészt tovább léphetnek a turizmushoz kapcsolódó mesterképzési (MSc) szakokra az ország és a régió ilyen képzést folytató felsőoktatási intézményeibe.

Ennek sikerességét előmozdítandó e képzési formában is kiemelt figyelmet fordítunk a gyakorlati képzésre, részben az említett gyakorlati képzési helyeken, részben az összefüggő szakmai gyakorlat keretében.

A gyakorlati képzések színvonalának emelése érdekében több olyan céggel és szervezettel alakult ki együttműködés, amelyek konkrét gyakorlóhelyként működnek és egyben lehetőséget biztosítanak az oktatók terepi kutatásához.

A turisztikai szakemberképzés oktatói-kutatási háttere

A Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézetében folyó – ma már tradicionálisnak mondható – több évtizedes, magas szintű elméleti és gyakorlati kutatások az új évezredben sem változtak. A korábbi tanárképzésben elért és kivívott elismertséget a turisztikai képzésbe át tudtuk örökíteni. A képzési rendszer átalakítását követően megváltozott, magas színvonalú szakmai ismeretek biztosítása kiemelt feladattá vált. Az oktatók számának gyarapodása lehetővé tette, hogy Hanusz Árpád vezetésével megalakuljon a Turizmus Csoport, mely a humán erőforrások és a szellemi kapacitások koncentrálódásával alapozta meg napjainkra a turisztikai szakemberképzés oktatói-kutatási hátterét.

4. táblázat. A földrajz BSc alapképzés szakmai tantárgyai és az azokra fordítható ajánlott óraszámok

Az általános modul tantárgyai	I. évfolyam		II. évfolyam		III. évfolyam		Óra összesen
	I. félév	II. félév	I. félév	II. félév	I. félév	II. félév	
Informatika	0+2						30
Környezettani alapismeretek	2+0						30
EU alapismeretek		1+0					15
Ált. gazdasági és menedzsment ismeretek	1+0						15
Minőségirányítás alapjai		1+0					15
Biológiai alapismeretek	2+0						30
Természettudományos alapismeretek		2+0					30
Kémiai alapismeretek	2+0						30
Éghajlattan I-II.	2+0	0+2					60
Térkép- és vetülettan I-II.	1+1						30
Csillagászati földrajz I-II.		1+1					30
Fejez. az ált- földtan témaköreiből I-II.	2+0	2+0					60
Földtudományi alapismeretek	2+0						30
Történeti földrajz I-II.		2+0	2+0				60
Geoinformatika I-II.		0+2	0+2				60
Magyarország turizmusföldrajza	3+0						45
Általános természeti földrajz I-II-III.	3+0	2+1					90
Környezeti földtudományok I-II-III.		2+0	1+1				60
Népesség és településföldrajz I-II.		2+0	0+2				60
Ált.- és ágazati gazdasági földrajz I-II.			2+0	0+2			60
Politikai földrajz és szociálgeográfia I-II.		1+0	1+0				30
M.o.- és a Kárpát-medence term.fr. I-II.			2+0	0+2			60
Magyarország társadalomföldrajza I-II.			2+0	2+0			60
Európa term.- és társadalomföldrajz I-II.				2+2			60
Kontinensek földrajza I-II.					2+0	2+0	60
Terepgyakorlat I-II.		0+40		0+40			80
Tájékozódás			2+0				30
Alföld népesség és település földrajza					2+0		30
Idegenforgalmi szakirány							
Régiótörténet					2+0		30
Faluszociológia					2+0		30
Falusi turizmus alapjai						2+0	30
Szabadidő turizmus					2+0		30
Örökségturizmus						2+0	30
Kommunikáció alapjai				2+0			30
Üzleti kommunikáció					0+2		30
Jogi ismeretek I-II.					2+0	2+0	60
Gazdasági ismeretek				2+0			30
Bevezetés az idegenforgalomba			3+0				45
A turizmus környezeti hatásai						2+0	30
Művelődéstörténet I-II.					2+0	2+0	60
Marketing				2+0			30
Pénzügyi ismeretek					2+0		60
Számvitel és admin. ismeretek I-II.				0+2	0+2		60
Vendéglátás- és szálláshelyi alapism. I-II.					2+0	0+3	75
Kisvállalkozási ismeretek						2+0	30
Utazás- és rendezvényszerv. alapjai			2+0				30
Szakmai idegen nyelv I-II-III.			0+4	0+4	0+4		180
Nemzetközi turizmusföldrajz				2+0			30
Szakmai gyakorlat					0+40		40

A Turizmus Csoportban oktató és kutató új kollégák nemcsak az intézet oktatói terheltségét enyhítik, hanem a hallgatói tehetséggondozásba és a pályázati munkába is bekapcsolódnak, ugyanakkor erősítik az intézet gyakorlatorientált turisztikai képzésének a zavartalan lebonyolítását. A fiatal kollégák oktatási feladatai és a folyamatos szakmai kutatómunka is szükséges volt a képzés beindításához. A passzív, olykor kissé szkeptikus szűkebb környezet ellenére – melyből az ellendrukkerek sem hiányoztak – a Turizmus Csoport nem csak bebizonyította létjogosultságát, hanem napjainkra országosan elismert eredményeket tud felmutatni. A várható teendőket és a megvalósítást nehezítő tényezőket sikeresen kiküszöbölték. Az Intézet és a Csoport megalakításában és szervezésében mutatkoztak meg Hanusz Árpád egyéni kvalitásai, közismerten kifinomult diplomáciai tárgyalóképessége és széles kapcsolatrendszere, melyekhez társul, hogy ma is országosan elismert gyakorlati szakember. Mindez érződik az egyszerű „hétköznapi" esetek megoldásától az országos jelentőségű konferenciák és turisztikai szimpóziumok szervezéséig.

A turisztikai alapú területfejlesztés terén jelentős kutatómunkák sora bizonyítja, hogy az oktatók nem csak elméleti, hanem gyakorlati ismereteiket és tapasztalataikat is folyamatosan bővítik és hasznosítják. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye kistérségeinek mintegy felének (pl. Csenger, Mátészalka, Nyírbátor, Nagykálló, Kisvárda stb.) napjainkra elkészítették a turizmusfejlesztési koncepcióját és megvalósíthatósági tanulmánytervét, amely hozzájárultak a megye társadalmi, gazdasági felzárkózásához. Az oktatók foglalkoztak a vidékfejlesztés és a turizmus kapcsolatával, a turizmus szerepének és versenyképességének változásával egy-egy településen (pl. Rakamaz, Tokaj, Nagykálló stb.). Fontos az emberi erőforrások szerepének elemzése Szabolcs-Szatmár-Bereg megye turizmusában, miként az ukrán-magyar határon átnyúló turisztikai kapcsolatok feltárása és részletes elemzése, valamint egy-egy régió turisztikai alapú területfejlesztési alternatíváinak bemutatása. A Turizmus és Földrajztudományi Intézet nemzetközi kapcsolatait erősíti, hogy Hanusz Árpád több éve az orosz-magyar, a román-magyar és a szerb-magyar Kormányközi Turisztikai Vegyes Bizottság turisztikai szekciójának tagja. Alapító résztvevője a Magyar Turizmusföldrajzi Szimpóziumoknak és bekapcsolódott az „Európa Házhoz Jön" Európai Uniós programba. Turizmus Csoport kutatási eredményeiről az oktatók nemzetközi és hazai konferenciákon számolnak be, illetve több – saját kiadású – kötetben, valamit szakmai folyóiratokban publikálnak.

A Nyíregyházi Főiskola és Nyíregyháza Város által évente szervezett konferenciáikon az ország oktatási- és tudományos műhelyeinek előadói, a Magyar Turizmus Rt. képviselői, turisztikai szakállamtitkárok és a szakma képviselői tartanak plenáris és szekció előadásokat. Évente 2-3 konferencia kiadványt, tiszteletkötetet és tanulmánykötetet jelentetnek meg – melyek gépelésében és technikai szerkesztésében meghatározó Karóczkai Andrásné (Ilike) és Mikó Tamás tevékenysége – egy-egy szakterület legújabb kutatási eredményeivel ismertetve meg a tágabb szakmai köröket és az érdeklődőket.

Bali Lóránt

Bácskainé Pristyák Erika

Géczi Róbert

Karóczkai Andrásné

Mikó Tamás

Sütő László

Szepesi János

Tar Károly

E tematikus kötetek közül – a teljesség igénye nélkül – néhány fontosabb:

- Földrajz és turizmus. Tanulmánykötet Dr. Hanusz Árpád 60. születésnapjának tiszteletére, Nyíregyházi Főiskola TTIK Földrajz Tanszék, Nyíregyháza, 2006. p. 394.
- A turizmus szerepe a kistérségek és a régiók gazdasági felzárkóztatásában. Nyíregyháza Város és a Nyíregyházi Főiskola Természettudományi Főiskolai Kar Turizmus és Földrajztudományi Intézete (szerk.: Hanusz Á.), Nyíregyháza, 2008. p. 170.
- „Turisztikai desztináció, desztinációs menedzsment". Nyíregyháza Város és a Nyíregyházi Főiskola TTIK Turizmus és Földrajztudományi Intézete (szerk.: Hanusz Á.), Nyíregyháza, 2009. p. 180.
- A helyi és térségi TDM szervezetek helye és szerepe a vidék turizmusirányításában Nyíregyháza Város és a Nyíregyházi Főiskola TTIK Turizmus és Földrajztudományi Intézete (szerk.: Hanusz Á.), Nyíregyháza, 2010. p. 170.

Összegzés

A Turizmus és Földrajztudományi Intézet oktatói legfontosabb feladatuknak az oktatási színvonal emelését és a gyakorlatorientált oktatás megteremtését tartják. Az Intézetben a tradicionális tanárképzés új formáinak (BSc, MSc) teljes vertikális rendszere valósult meg azzal, hogy a MAB 2010. július 2-i döntésében engedélyezte a mesterképzést. E lehetőséggel élve – pótfelvételi eljárás után – 2010 szeptemberében levelezős képzési formában már megindulhatott az oktatás.

A turisztikai szakemberképzés jövőbeni alapjainak kiszélesítését jelentheti, hogy a Nyíregyházi Főiskola Gazdálkodási Karával közösen kidolgoztuk a Turizmus alapképzési szak (BSc) indítási kérelmét, mely a MAB véleménye és – remélhetően kedvező – döntése alapján 2012-től indítható lenne.

A kötet szerzői és szerkesztői

Antall István tanár, a Magyar Rádió irodalmi szerkesztője (Budapest)

Dr. Boros László kandidátus, ny. főiskolai tanár (Tokaj)

Dr. Borosné Mester Judit gimn. földrajztanár (Tokaj)

Dr. Filep Antal néprajzkutató, c. egyetemi tanár (Pécsi Tudományegyetem, Néprajz-Kulturális Antropológia Tanszék)

Dr. Gál András PhD, c. főiskolai docens (Nyíregyháza), gimnáziumi főigazgató (Szerencs)

Dr. habil Hanusz Árpád PhD, intézetigazgató egyetemi tanár (Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézet)

Karóczkai Andrásné tanszéki ügyintéző (Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézet)

Dr. Kókai Sándor kandidátus, főiskolai tanár, intézetigazgató-helyettes (Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézet)

Kozma Katalin, német nyelv és irodalom szakos bölcsész és tanár, informatikus könyvtáros (Országos Széchényi Könyvtár, Budapest)

† **Dr. Marosi Sándor** akadémikus, kutató professzor

Mikó Tamás informatikus tanár, intézeti munkatárs (Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézet)

Dr. Tóth József rector emeritus, az MTA doktora, egyetemi tanár, a Pécsi Tudományegyetem Földrajztudományi Doktori Iskola igazgatója (Pécs)

Dr. habil Viga Gyula néprajzkutató, egyetemi magántanár, mb. megyei múzeumigazgató (Miskolc)

Tartalom

Dr. Marosi Sándor
Szubjektív köszöntés Dr. Frisnyák Sándor professzor
70. születésnapján 3

Dr. Tóth József
Fél évtizede ezt írtam: Levél-féle Frisnyák Sándor úrhoz
(mivel 70 éves lett) 9

Dr. Filep Antal
Dr. Frisnyák Sándor professzor úr köszöntése 13

Antall István
A teljes személyiség – A hetven éves Frisnyák Sándor köszöntése 15

Dr. Boros László
A zempléni tájak geográfus kutatója
(Vázlatos pályakép dr. Frisnyák Sándor professzorról) 17

Dr. Boros László
Beszélgetés a 75 éves Frisnyák Sándor professzorral 27

Dr. Boros László – Dr. Gál András
Dr. Frisnyák Sándor történeti földrajzi munkássága 45

Dr. Viga Gyula
Frisnyák Sándor modelljei és térképe mint néprajzi források 51

Karóczkai Andrásné
Frisnyák Sándor tudományos közéleti tevékenysége és kitüntetései 57

Kozma Katalin
Frisnyák Sándor emeritus professzor
tudományos előadásai (2004-2010) 67

Kozma Katalin
Frisnyák Sándor emeritus professzor
irodalmi munkássága (2004-2010) 69

Kozma Katalin
Frisnyák Sándorról írt cikkek 75

Dr. Gál András – B. Mester Judit
Földrajztanárképzés Nyíregyházán (2004-2009) 79

Dr. Hanusz Árpád – Dr. Kókai Sándor
Turisztikai szakemberképzés a Nyíregyházi Főiskolán 123

A kötet szerzői és szerkesztői 134